

Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції за різними юридичними напрямками

Стан та перспективи розвитку правової культури в Україні

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

www.lex-line.com.ua

Юридична лінія

25 лютого 2011 р.

**УКРАЇНА
Тернопіль
2011**

Стан та перспективи розвитку правової культури в Україні: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції.-Тернопіль, 2011.-174с

В роботі зібрані кращі доповіді з юридичних питань, які оприлюднені на інтернет-сторінці www.lex-line.com.ua.

Адреса оргкомітету:
46010, м. Тернопіль, а/с 1079
тел. 0979074970
E-mail: lex-line@ukr.net

Оргкомітет міжнародної науково-практичної інтернет-конференції не завжди поділяє думку учасників. В збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Повну відповідальність за достовірність несуть учасники, їх наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерело є обов'язкове.

ПРАВОВИЙ ЗВИЧАЙ У КРАЇНАХ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

Васянович Ольга Анатоліївна

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри «Міжнародного та європейського права» Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана

Панівне становище у сучасному суспільстві займають форми права романо-германської правової системи. Намагання йти в ногу з європейською цивілізацією переважає древні національні переконання країн і певною мірою свідчить про бездоганність механізму правового регулювання, який діє протягом багатьох століть.

Романо-германська правова сім'я охоплює майже усі країни континентальної Європи, за винятком Англії та Ірландії. Ця сім'я поширює свій вплив на іспаномовні держави Америки (Латинська Америка). Крім того, романо-германська система діє у таких місцях, як штат Луїзіана (колишня французька територія, приєднана до США у 1830 р.), а також канадська провінція Квебек, яку заселяють переважно французи (у якій 1992 та 1995 рр. проводився референдум щодо незалежності від Канади). Більшість країн Чорної Африки (колишні колонії Бельгії, Німеччини, Італії, Іспанії, Португалії, Франції) перебуває у сфері впливу цієї системи. Навіть острів Маврикій і Сейшельські острови, що входять до Британського Співтовариства націй, дотепер знаходяться під впливом цієї правової системи. Ідеї романо-германської сім'ї опанували правовий простір в азіатських державах, наприклад, у Туреччині, колишніх радянських азіатських державах, в Іраку, Йорданії, Сирії, Індонезії, Венесуелі, Бразилії, Мексиці та Чилі.

Основним джерелом права виступає закон, але поряд із ним існує санкціонований звичай. Водночас у національних правових системах відомі й інші форми права – нормативні договори, загальні принципи права і корпоративні норми, однак їх роль незначна. Вивчення даної правової системи свідчить, що правові звичаї посідають у ній достатнє місце.

Створені у XIII–XVIII ст. у різних країнах офіційні та приватні компіляції мали за мету фіксацію звичаїв, що безпосередньо конкурували з римським правом. Більшість з них набувала чинності лише через сто років. Серед усіх країн скандинавські країни більше за всіх користувались звичаєвим правом (збірники права склалися до XVIII ст.).

Переважно способом санкціонування виступає – законодавче санкціонування, яке може мати загальний та приватний характер. Санкціонування загального характеру має на увазі те, що у конституціях держав є посилення на звичай як джерело права. Так, ст. 260 Конституції Венесуели визнає за індіанськими народами право керуватись своїми звичаєво-правовими нормами, якщо це не суперечить Конституції, законам та публічному порядку. «Відповідно звичай також офіційно визнається» [39, с. 188] джерелом права.

Правовими звичаями загального характеру вважаються ті, які вводяться в дію у тій чи іншій галузі права державою. Мається на увазі, що у звичайних законах і спеціальних нормативних актах є дозвіл законодавця у певних галузях права керуватись звичаями. За приклад візьмемо цивільне право Іспанії. У вступній частині Цивільного кодексу до джерел права віднесено закон, звичай та загальні принципи права. У ч. 3 ст. 1 гл. 1 названого кодексу сказано, що «звичай застосовується лише у випадках прогалин у відповідному законі, якщо зміст звичаю не суперечить моралі, публічному порядку і це може бути доведено».

Допускається застосування звичаїв і в ст. 2 Торговельного кодексу, яка передбачає регулювання угод поширеними повсюди правовими торговельними звичаями. Цей же вид правових звичаїв приписують праву Німеччини, Швейцарії та Греції. Справа у тому, що, наприклад, при складанні проекту Німецького цивільного уложення «вирішено було допустити застосування правових звичаїв лише настільки, наскільки сам закон посиляється на них (параграф 2)».

Аналізуючи ЦК Німеччини, можна відшукати кілька норм, які посиляються на звичаї прямо, наприклад, параграфи 147, 242, де згадуються «звичай цивільного обороту». Прямий відсильний характер має норма параграфу 157, що зобов'язує при тлумаченні договору брати до уваги звичаї цивільного обороту. Посилання на звичаї можна знайти і у Торговельному уложенні, параграфи 54, 86с.

Широко застосовується спосіб посилкового санкціонування і у Швейцарії. Цивільне уложення 1907 р. передбачає застосування звичаю на випадок мовчання закону. Особливе місце виділене йому і у шведському торговельному праві.

У Загальному уложенні Швеції та Фінляндії 1734 р. передбачено, що судді можуть застосовувати процесуальні звичаї, якщо в законі відсутня відповідна правова норма.

Пряме посилення міститься також у Цивільному кодексі Португалії 1867 р. Стаття 3 визначає юридичну силу звичаїв таким чином: «Звичай, що не суперечать моралі, мають правове значення у випадках, визначених законом». У самому ЦК нам зустрічається лише три статті, що посиляються на звичай – 218, 321, 1218.

Зважаючи на сферу дії, у законодавстві більшості держав романо-германської системи права містяться такі звичаї:

1. Місцеві. Стаття 1159 Цивільного кодексу Франції відсилає до звичаїв місцевості, якщо щось не має єдності при тлумаченні договору.

2. Спеціальні. У нормах права в даному випадку використовуються посилання на звичаї, які застосовуються у конкретній сфері до конкретних суб'єктів.

Досить відомою є класифікація звичаїв за галузевою приналежністю (конституційні звичаї, навігаційні звичаї, цивільно-правові звичаї та інші).

Аналіз правової бази романо-германської правової системи свідчить про не останнє місце правового звичаю серед джерел права, а особливо поряд із законом. Звичаєві норми відіграють велике значення у розв'язанні колізійних питань законодавства, вирішенні правових спорів.

Джерела:

1. Рене Давид. Основные правовые системы современности / Давид Рене, Камилла Жоффре-Спинози ; [пер. с франц. В. А. Туманова]. – М. : Международные отношения, 1998. – 398, [1] с.

2. Вильданова М. М. Источники права Франции : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история государства и права; история политических и правовых учений» / М. М. Вильданова. – М., 1987. – 18 с.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПРАВОТВОРЧОСТІ ТА ПРАВОВОГО ЖИТТЯ

Єлманова Оксана Миколаївна

*аспірант Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України,
член Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення*

Правова культура та правотворчість перебувають у тісному взаємозв'язку, зміст якого становить їх взаємозалежність. Правова культура - це якість правового життя суспільства і ступінь гарантованості державою і суспільством прав і свобод людини, а також знання, розуміння і дотримання права кожним окремим членом суспільства. Вона відображає всю сукупність правових процесів у суспільстві - правоутворення, правове мислення, правове регулювання, правотворчість, правореалізацію, правомірну поведінку.

Правова культура суспільства багато в чому залежить від рівня розвитку і якості правотворчої діяльності по створенню законодавчої основи життя суспільства. В цьому контексті правотворчість є могутнім засобом інтелектуального і морального впливу, що сприяє розвиткові тих

чи інших правових уявлень. Тому, створенням норм права повинні займатися компетентні особи з дотриманням моральних і юридичних принципів. Проте, реаліями сьогодення є те, що якість частини законів через відсутність належного рівня правової культури окремих законотворців бажає бути кращою і більш досконалою. Сформовані і прийняті ними правові норми не завжди обумовлені здобутками правової культури. Це призводить до втрати правом соціальної цінності та поваги з боку членів суспільства, у результаті чого право втрачає ефективність, перестає панувати.

Формами впливу правової культури на процес правотворчості є наукове прогнозування необхідності прийняття та розробка концепцій окремих законів та нормативно-правових актів, що дає можливість законодавцю заздалегідь вивчити питання про доцільність прийняття окремих приписів та спрогнозувати їх ефективність. При розробці законопроекту законодавець спирається на правосвідомість і враховує правову культуру народу, окремих соціальних груп, створює правові приписи, які б втілювали в собі очікувані суб'єктами суспільних відносин еталони і зразки поведінки.

Взаємозв'язок цих двох категорій проявляється в тому, що:

- правова культура, поряд з мораллю, є безпосереднім ідейним джерелом правотворчої діяльності, передусім їй. Усі суспільні відносини, що потребують правової регламентації, перш ніж набути нормативного закріплення, стають предметом правосвідомості передусім суб'єктів правотворчих повноважень, які покликані формулювати, приймати, вносити зміни, систематизувати різні форми права, зокрема нормативно-правові акти [1, 540]. Закони, укази та інші нормативні акти, які видаються державними органами і посадовими особами, є продуктом свідомої діяльності людей. Перш ніж створити той чи інший нормативний акт, люди повинні мати чітке уявлення про загальні цілі і завдання правового регулювання, розуміти необхідність його прийняття, вміло формулювати його текстуальний зміст.

- мають однакове функціональне призначення - впливати на поведінку людей з метою формування у них необхідної моральної та юридичної культури, регулювати їх відносини, формувати стандарти поведінки. Не повне використання культурних надбань у праві призводить до необхідності систематичних доповнень, змін у законодавстві.

- правова культура співпрацює з правотворчістю шляхом визначення необхідності змін та адаптації законодавства до реальних потреб суспільства

- правотворчість є найважливішим джерелом формування, перетворення та розвитку правової культури суспільства, а норми права

створені в результаті такої діяльності виступають як її зовнішнє вираження.

Активно впливаючи на правову культуру, право сприяє глибшому її вкоріненню в суспільстві, одночасно під впливом культурних вимог право постійно збагачується, зростає його роль як соціального регулятора суспільних відносин. На практиці така взаємодія проявляється в тому, що окремі норми права створюються з урахуванням вимог культурних норм [2,554].

Нормативність культури забезпечує координацію і організацію дій індивідів, що входять у соціальне ціле. Її суттю є поява об'єктивних, що не залежать від індивідів правил поведінки і забезпечення їх виконання. Процес інституціоналізації відносин передбачає їх формалізацію та стандартизацію. Інакше суб'єкт суспільного життя не зміг би передбачити дії інших суб'єктів, пов'язаних з ним, та забезпечити взаємодію - саму глибинну основу будь-якого колективного цілого, в тому числі і суспільства. Саме сформувалася інституційна система, що регулює поведінку людей, - одне з специфічних відмінностей людського суспільства.

Отже, правова культура є необхідною умовою створення норм права, їх точної та повної реалізації і виступає фактором поваги до права. Якщо держава дійсно демократична, а тим більше така, що прагне за своєю доктриною до правової, її нормативна база має відрізнятися високою моральністю, відповідати основам правової культури, християнським заповідям тощо.

Література:

1. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів]/ М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О.В. Петришина.-Харків: Право, 2009.- 584с.
2. П'ятковська І.А. Право та мораль як засоби регулювання суспільних відносин // Правова держава. Щорічних наукових праць Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Вип. 11. – К., 2000. – С. 552–559.

ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Іващенко Дар'я Володимирівна

студентка економіко-правового факультету Донецького національного університету

Проголошення незалежності України прискорило становлення та розвиток національної правової системи. Формування правової системи України є проявом єдності суспільства, одним з важливих напрямків реалізації державного суверенітету, підвищення ефективності та якості правового регулювання, встановлення засад правової державності, поваги до прав та свобод людини і громадянина. У зв'язку з цим постає питання щодо приналежності правової системи України до певної правової сім'ї. Від вирішення даного питання залежить характер і можливість вирішення багатьох інших правових проблем, зокрема, пов'язаних з удосконаленням чинного законодавства, гармонізацією українського права з європейським, визначенням місця й ролі права серед інших соціальних регуляторів, формуванням правової свідомості та підвищенням рівня правової культури. Відповідний внесок у визначення наукового обґрунтування приналежності української національної правової системи до тієї чи іншої правової сім'ї зробили О.Ф.Скакун, Ю.М.Оборотов, С.С.Алексєєв, Ю.А. Тихоміров, В.С.Нерсєсянц, Л.А.Луць, Ю.С.Шемшученко та інші вчені. Отже, викладене говорить про те, що дане питання є досить актуальним.

В юридичній літературі стосовно місця правової системи України серед інших правових систем існують різні точки зору. Так, деякі вчені, зокрема В.С. Нерсєсянц, О.Ф. Скакун вважають, що Україна, як і інші республіки колишнього Союзу РСР, входить у сім'ю романо-германського права на правах особливого європейського різновиду або ж наближається до цієї сім'ї [1, с. 529; 2, с. 29].

Інші науковці при обговоренні проблем розвитку постсоціалістичних правових систем називають декілька варіантів. Так, В.Н. Синюков наполягає на формуванні загального слов'янського права, основою цього процесу називаючи культурно-історичну, релігійно-етичну та морально-психологічну спільність народів. Деякі російські вчені, погоджуючись з В.Н. Синюковим, відстоюють тенденцію самобутньої правової сім'ї – слов'янської, яка опирається на положення геополітичної доктрини "євразійства". Основою такої правової сім'ї, до якої включають Україну, Росію, Білорусь, вважають російську правову систему. До засад такої самобутності вони відносять: 1) зв'язок російського права з державою; 2) опору на колективістські форми господарювання; 3) наявність колективістських елементів у правосвідомості; 4) зв'язок права і держави

з православ'ям; 5) спадкування через Візантію законодавчих традицій римського права; а також незмінність цієї самотності, незважаючи на вплив іноземного права [3, с.171].

Деякі українські вчені, обґрунтовуючи об'єктивність євразійського шляху розвитку правової системи України, акцентують увагу на ціннісних відмінностях східної та західної цивілізації, типах світогляду, ідеях слов'янської єдності. Так, наприклад, Ю.М. Оборотов підтримує ідею про існування самотійної, особливої правової сім'ї, включаючи до неї і правову систему України. На його думку, твердження про її існування пов'язане із збереженням національної правової культури України. Ю.М. Оборотов вважає правову систему України елементом слов'янської правової сім'ї [4, с. 117].

К. Осакве стверджує, що за ознаками методології та інфраструктури права, соціалістичне право практично не відрізняється від романо-германського. Суттєва різниця між останнім і соціалістичним правом проявляється в структурі кримінального процесуального права і у питаннях правової ідеології». Отже, згідно з формальною логікою, правова система України, яка класифікаційно належала до соціалістичної правової сім'ї, з огляду структурно-функціональних характеристик й техніко-юридичних формальних ознак типологічно належить до романо-германської правової сім'ї [5, с.15].

Ю.А. Тихоміров пропонує кардинально новий погляд на розвиток правових систем постсоціалістичного простору, наголошуючи на поступовому формуванні двох-трьох правових сімей: прибалтійської з наближенням до північної (скандинавської), слов'янської в поєднанні з азійсько-мусульманською, центральноєвропейської з наближенням до романо-германської [6, с.128].

Проте, все ж таки більш обґрунтованою та доцільною залишається концепція відношення України до континентальної правової сім'ї. Не зважаючи, на культурно-історичну та релігійно-етнічну спільність слов'янських народів, українська національна правова система за своїми ознаками наближається саме до романо-германської правової сім'ї. Правовій системі України, як і більшості правових систем континентального права, притаманні такі юридичні властивості: визнання нормативно-правового акта основним джерелом права; ієрархічність нормативно-правових актів, яка визначається їх юридичною силою; визнання найвищого рівня у цій ієрархії за конституцією; кодифікованість значної частини нормативно-правових актів; наявність спеціалізованих органів конституційного правосуддя; поділ права на публічне та приватне, а також галузевий поділ; подібність правових принципів та понять у національних правових системах цього типу; наявність чіткої та ефективної юридичної техніки.

Таким чином, можна прийти до висновку, що розвиток теорії правової системи України все ще перебуває на стадії становлення. Ретельний аналіз літератури з питань розвитку вказаної правової системи свідчить про відсутність тенденцій до органічного поєднання досягнень світової юридичної думки з українськими реаліями державно-правового розвитку. Питання приналежності правової системи України до певного типу правової сім'ї є суто теоретичним, тому серед дослідників не існує спільної думки стосовно місця України серед інших правових систем. Але, не можна не погодитися з такими вченими, як В.С. Нерсисянц та О.Ф. Скакун, які відносять Україну до романо-германської правової сім'ї. Підтвердженням цього може слугувати наявність спільних юридичних властивостей, що притаманні, як правовій системі України, так і національним правовим системам країн, що входять до романо-германської правової сім'ї. Загалом аналіз перебігу формування традиції права в Україні та встановлення світоглядних засад національної правової системи дозволяє зробити висновок, що особливості культурного та історичного розвитку зумовили приналежність її правової системи до системи континентального права.

Література:

1. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник / О.Ф. Скакун. – Х: Консул, 2009 – 656с.
2. Нерсисянц В.С. Проблемы общей теории права и государства: учеб. пособие / В.С. Нерсисянц – М.: Норма-Инфра-М, 1999. – 329с.
3. Синюков В.Н. Российская правовая система. Введение в общую теорию/ В.Н. Синюков. – М.: Норма, 2010. – 672 с.
4. Оборотов Ю.Н. Традиции и новации в правовом развитии. / Ю.Н. Оборотов. – Одесса: Юридическая литература, 2001. – 420с.
5. Осаке К. Типология современного российского права на фоне правовой картины мира / К. Осаке // Государство и право. – 2001. – № 4. – С. 12–15.
6. Тихомиров Ю.А. Курс сравнительного правоведения: учеб. пособие / Ю.А. Тихомиров – М.: Норма, 1996. – 386с.

СУЧАСНЕ БАЧЕННЯ СУДОВОЇ ПРАВОТВОРЧОСТІ

Колісник Олена Сергіївна

студентка ННІ “Економіки і права” Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького

В юридичній науковій літературі не вщухають дискусії щодо доцільності віднесення деяких актів судової влади до форм (джерел)

національного права. Йдеться, насамперед, про появу нетрадиційного для нашої правової системи явища – судового прецеденту, – результату судової правотворчості, який характерний для англо-саксонської правової сім'ї. Не менш спірним є питання стосовно надання деяким судовим актам, зокрема, рішенням Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів нормативного характеру. Адже, як зазначає, професор В. Лазарєв, “у постановах Пленуму Верховного Суду України завжди містилися, містяться та не можуть не міститися правила поведінки загального характеру, що звернені якраз не до конкретного суду, а до всіх судових інстанцій та до невизначеного кола осіб у зв'язку з можливістю їх звернення до судових органів. Одноразове застосування норми права ніколи не вичерпує змісту керівного роз'яснення. Постанови відрізняються достатньою визначеністю та містять положення нормативного характеру, що мають юридичну силу” [3, 8].

Аналіз існуючої судової практики дозволяє узагальнити те, що акти Верховного Суду України вже давно відіграють значення судового прецеденту для нижчих судів. Узагальнення судової практики та керівні роз'яснення щодо питань застосування законодавства є його правовою позицією щодо того чи іншого праворозуміння [2].

З огляду на це, чимало науковців відносять судові органи до суб'єктів судової правотворчості. Це пов'язано із реалізацією однієї із функцій судової влади – правотворчої, – під якою розуміють особливу процесуальну діяльність спеціально-уповноважених судових органів, що спрямована на встановлення нормативно-правових приписів, які закріплюються у правотворчих актах [6, 6].

Судова правотворчість є різновидом правотворчості, а тому їй притаманні ознаки: здійснення спеціально-уповноваженим суб'єктом; спрямованість на створення, зміну або скасування нормативних приписів; закріплення її результатів у певних юридичних актах-документах.

Незважаючи на це, донедавна існувала думка, що судова правотворчість суперечить принципу розподілу влад. Не визнавали такої функції за судом при прийнятті судових рішень і представники правового позитивізму (командної теорії в праві), зазначаючи, що подібна діяльність суперечить волі суверена, і це втілюється у текстах нормативно-правових актів та змушує суддів їх застосовувати, не розмірковуючи про їх цінність і значення [7, 24]. Радянські дослідники, такі як М. Ісаєв та М. Полянський наголошували, що окремі рішення Верховного суду СРСР не створюють прецедент, але керівні вказівки його пленуму є джерелом права [5, 113]. Представники школи вільного права, яка виникла на початку XX століття, навпаки, у своїх працях заклали теоретичні основи судової правотворчості у рамках континентальної системи права й обґрунтували її необхідність та корисність. Послідовники соціологічної школи права, як зазначає, С.

Шевчук, підтримували ідею, що норми права для ефективного регулювання суспільних відносин обов'язково припускають певну абстрактність, зміст яких потребує суддівської конкретизації та оцінки. Це стосується, насамперед, конституційних норм-принципів, які неможливо безпосередньо застосовувати у суді без додаткової суддівської конкретизації та правотворчості [7, 27].

Тепер, як зазначає Н. Стецик, судова правотворчість узгоджується з принципом розподілу влад та необхідна для здійснення правосуддя [6, 2]. Такої ж думки дотримується і Д. Лилак, який наголошує на визнанні судової правотворчості, незважаючи на те, що на її заваді стоять позитивістські настрої, що переважають в юриспруденції України, а також те, що судді поставлені в жорстоку залежність від закону [4, 68]. Підтвердженням цього може слугувати прийнятий Закон України "Про судоустрій та статус суддів" від 7.07.2010 року, який не наділив Верховний Суд України правотворчими функціями, тобто не закріпив за ним повноваження щодо надання роз'яснень судам загальної юрисдикції з питань застосування законодавства [1].

Таким чином, Верховний Суд України та вищі спеціалізовані суди, здійснюючи покладені на них функції, приймають акти, які наділені особливою правовою природою: мають багаторазове застосування, є загальнообов'язковими та поширюють свою дію на всіх учасників судочинства. І тому, вже давно назріла необхідність перегляду правових тверджень щодо належності рішень цих органів до джерел національного права.

Література:

1. Закон України "Про судоустрій та статус суддів" від 07.07.2010 р. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2453-17>
2. Доценко С. Вплив юридичних актів судових органів на систему джерел національного права// [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/vkhnu/Pravo/2009_841/13.pdf
3. Лазарев В. Правоположения: понятие, происхождение и роль в механизме юридического воздействия // Правоведение. – 1976. – №6. – С.8.
4. Лилак Д. Судочинство і проблеми суддівської правотворчості // Вісник Верховного Суду України. – 2003. – № 3. – С. 68-71.
5. Мазур М. Наукове обговорення проблем судової правотворчості в радянський період // Бюлетень Міністерства юстиції України . – 2009. – №2. – С. 111-116.
6. Стецик Н. Судова правотворчість: загальнотеоретична характеристика // Часопис Академії правових наук України. – 2010. – №8. – С. 1-6.

7. Шевчук С. Нормативність актів судової влади: від правоположення до правової позиції // Вісник Верховного Суду України. – 2008. – № 9. – С. 23-27.

8. Шевчук С. Судова правотворчість та соціологічна школа права // Вісник Верховного Суду України. – 2007. – № 1. – С. 24-29.

СУТНІСТЬ І ЮРИДИЧНА ПРИРОДА КОРПОРАТИВНИХ НОРМ

Кунець Галина Іванівна

студентка юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

Проблема теоретичного осмислення поняття корпоративної норми та корпоративного акта набуває дедалі більшого значення. Адже ці правові форми лише тоді стають дієвим елементом правової системи, коли вони створені з дотриманням всіх істотних вимог щодо їх змісту та процедури прийняття. Нині в Україні склалася ситуація, коли очевидним є якісне оновлення та розширення сфери корпоративного регулювання, але при цьому у науці є недостатнім комплексний аналіз регуляторів цього типу.

В юридичному лексиконі і науково-понятійному апараті закріпилися ряд найменувань для означення поняття “корпоративні норми”: власне „корпоративні норми”, „локальні норми”, „місцеві норми” і „внутрішньоорганізаційні норми”.

Термін „локальна норма” походить від латинських слів *locus* – місце, *localis* – місцевий. Ним оперує переважно наукова думка радянських часів. Наприклад, С. Архипов не проводить диференціації понять локальної та внутрішньоорганізаційної норми, зазначаючи, що локальні правові норми встановлюються та діють у рамках окремих самостійних організацій, тобто є внутрішньоорганізаційними [1, 29]. Як синонім локальної норми вживає термін „внутрішньоорганізаційна” норма С. Алексєєв [2, 45].

Термін „локальний” тотожний терміну „місцевий”. Однак більшість авторів вбачає між ними лише семантичну ідентичність, розрізняючи при цьому їх юридичний зміст. На думку Т. Кашаніної, доцільно використовувати поняття „корпоративні норми”, тому що термін „локальні („місцеві”) норми” є неточним, приховує небезпеку ототожнення даних норм з нормами, що приймаються органами місцевого самоврядування [3, 211]. Вона розглядає як ідентичні поняття внутрішньоорганізаційні, внутрішньофірмові та корпоративні норми, говорячи, що корпоративні норми – це правила поведінки, які розробляються корпораціями та поширюються на їх колективи. О. Черданцев зазначає, що корпоративні норми – це правила поведінки,

прийнятті недержавними організаціями: партіями, профспілками, різними іншими громадськими об'єднаннями, акціонерними товариствами, компаніями, кооперативами [4, 329]. В. Лазарева до корпоративних норм відносить норми, які регулюють відносини, що складаються між членами, учасниками громадських об'єднань (громадських організацій, фондів, політичних партій, професійних спілок, добровільних товариств та ін.) [5, 123].

У дослідженні О. Тичкової стверджується необхідність розрізняти і внутрішньокорпоративні або локальні корпоративні норми. Корпоративні норми мають регулювати насамперед відносини щодо виникнення, реалізації та припинення корпоративних прав. Це означає регулювання на рівні законів та підзаконних нормативно-правових актів, а також на локальному рівні. Замикати їх суто на внутрішньому характері неприпустимо [6, 8]. Корпоративні норми складають певну правову єдність, унаслідок чого вони становлять комплексне утворення, що тяжіє до цивільного права. Порівняння понять понять “локальні і “корпоративні” норми доводить необхідність відрізняти їх по суті, бо локальні діють в обмеженому колі осіб, а корпоративні регулюють корпоративні відносини (причому на різних рівнях – на загальному і локальному).

Як видно з наведених позицій, локальні та корпоративні норми мають спільний предмет регулювання, однакові межі дії та коло суб'єктів, для яких їх приписи є обов'язковими. Однак ототожнення локальних та корпоративних норм є неприпустимим, адже це може призвести до підміни сталих наукових понять. Водночас їх відмінні риси також не є очевидними.

Оскільки поняття “локальна норма” найбільш широко використовується у наукових дослідженнях радянського періоду, його сутність слід розглядати в аспекті радянської доктрини права, якій притаманне специфічне тлумачення інституту юридичної особи, її організаційно-правових форм, меж та способів господарювання. На сьогодні в усіх існуючих визначеннях корпоративної або локальної норми передусім наголошується на її належності до певної організації. Звідси випливає логічний висновок, що розуміння природи та характеру норми, виданої організацією, прямо залежить від доктринального розуміння самої організації.

В рамках доктрини радянського права склалася конструкція юридичної особи, основними організаційними формами якої були підприємство, установа чи організація. Юридична особа розглядалась не як автономна економічна одиниця, а більшою мірою як залежна від загальнодержавного процесу адміністративного командування ланка виробництва. Виходячи з цього, логічною є назва „локальна норма”, що

відображає її функціональне призначення – конкретизація чи правова реалізація владного припису на місцях.

Корпоративну норму слід розглядати в рамках іншої доктрини – права періоду ринкових перетворень. Вживання цього терміна відповідає суті правових конструкцій, що є набутком громадянського суспільства та держави з ринковою економікою. Суб'єктами господарювання є корпорації, господарські товариства, засновані шляхом об'єднання приватної волі і капіталу осіб. Саме від терміна корпорація (лат. *corporatio*) – союз, об'єднання, спільнота походить назва корпоративної норми, що відображає її соціально-економічне призначення – регулювання відносин всередині юридичної особи, створеної шляхом добровільного об'єднання громадян.

Водночас проблему становить відсутність у вітчизняній науці сталого підходу до поняття корпорації. Тлумачні словники дають досить плутану картину. самого слова „корпорація” не було у вжитку ні в російській, ні в українській мовах до останньої чверті XIX століття [7, 154]. Додаткова складність полягає у відмінності підходів до визначення корпорації у різних правових системах. У країнах континентальної правової системи термін „корпорація” застосовується звичайно для означення комерційних і підприємницьких організацій, а також їх об'єднань. У країнах англосаксонської правової системи це поняття має більш широкий зміст, воно фактично використовується як синонім юридичної особи у доктрині вітчизняного цивільного права. У праві США саме поняття корпорації є унікальним вже тим, що охоплює найбільш велике коло організацій. Американські корпорації умовно можна розділити на підприємницькі й непідприємницькі. Така законодавча позиція США відповідає нововведенням ЦКУ, який передбачає поділ товариств на підприємницькі і непідприємницькі (Статті 84, 85).

Вітчизняна юридична практика поняття корпорації також використовує неоднозначно. Законодавець надає визначення корпорації як договірного об'єднання, створеного на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації (п. 3 ст. 120 ГКУ). Таке визначення не повною мірою висвітлює юридичну сутність даної категорії, яка в системі загального права та у більшості країн романо-германської правової системи вживається як узагальнююче поняття для означення особливих організаційно-правових форм підприємств, створених на основі об'єднання капіталів, для провадження діяльності з певним комерційним ризиком.

Отже, сучасна доктрина українського права не сформувала сталого однозначного підходу до визначення корпорації, але намітила загальні

тенденції її вітчизняного праворозуміння. Теорія держави і права хоч і пов'язує поняття корпоративної норми і корпорації, однак своєрідно підходить до розуміння останньої. Корпорація розглядається у її семантичному значенні, тобто як союз, об'єднання, спільнота. Наприклад, О. Скакун надає таке визначення корпорації – це союз осіб, тобто організований колектив, воля якого визначається груповими інтересами осіб, які входять до його складу, і який організаційно і матеріально діє зовні як єдине ціле від свого імені; об'єднання людей з метою виконання певної соціально-корисної діяльності [8, 353]. Це надає можливість для проведення теоретичного узагальнення і віднесення до корпорацій будь-яких форм об'єднання осіб (юридичних чи фізичних), внаслідок яких утворюються відносно самостійні суб'єкти права з визначеним колом прав і обов'язків, а до корпоративних норм – прийняті такими суб'єктами правила.

Необхідно наголосити на відмінності корпоративної та відомчої норми. Остання видається компетентним органом влади в межах його повноважень. Відомча норма також має локальний характер, оскільки покликана регулювати відносини всередині певної галузі, підгалузі, ланки виробництва. Однак на відміну від корпоративної вона створюється безпосередньо державним органом влади, тобто суб'єкт її нормотворчості є інший, ніж у корпоративної норми.

Виникнення корпоративної норми відносимо до часів Стародавнього Риму та пов'язуємо його з римським правом. Уже тоді існували різні види об'єднань – муніципії (громади міст), релігійні об'єднання та союзи осіб однієї професії. Римські юристи фіксують появу такого суб'єкта права, як корпорації – спільноти чи об'єднання фізичних осіб [9, 17]. Первинно корпоративні норми були покликані врегулювати відносини співвласників капіталу, тому вони, як правило, мали економічний зміст. Однак відмінність об'єднань, які приймали внутрішні норми, та різний за змістом характер їх діяльності привели до того, що з часів римського права утворювались різноманітні корпоративні нормативні системи, зокрема релігійні, муніципальні, професійні та інші. У процесі історичного розвитку вони трансформувались в окремі правові інститути і галузі (канонічне право, інститут місцевого самоврядування тощо).

В сучасних умовах до корпоративних норм відносяться норми, що були прийняті самою організацією з метою впорядкування та стандартизації її діяльності та внутрішніх відносин. Корпоративна норма є різновидом норми соціальної. Однак вона може мати також технічний зміст. Вони закріплюють на рівні певного підприємства правила поведінки, що регламентують взаємодію людини з технікою і природним середовищем. В умовах промислових підприємств такі норми є численними у масиві внутрішніх нормативних актів.

Поряд з ознаками, спільними для всіх соціальних норм, корпоративним нормам притаманні специфічні риси, що характеризують їх як унікальне нормативне явище. До них належать:

1. Кількісна визначеність суб'єктів, на яких поширюється дія корпоративної норми. Така визначеність має не абсолютний, а відносний характер, оскільки корпоративна норма не є персоніфікованою і поіменно не називає учасників відносин. Однак її суб'єкт завжди має точну кількісну характеристику: якщо адресатом є трудовий колектив, то його кількість обмежена штатним розкладом, якщо це учасники господарського товариства – то їх кількість обумовлена установчими документами, у тому числі акціонерів – реєстром акціонерів, для політичної партії чи громадської організації – списком членів. Водночас персонально-якісні характеристики колективу можуть змінюватись шляхом прийняття чи звільнення працівників, відчуження чи набуття корпоративних прав у господарському товаристві, виключення, добровільного виходу чи вступу до об'єднання громадян. Зміна особового складу учасників корпоративних правовідносин опосередкована певним юридичним актом (наказ про прийняття на роботу, укладення договору купівлі-продажу корпоративних прав, прийняття загальними зборами рішення про виключення учасника з товариства, подання заяви про добровільний вихід).

2. За дією у просторі корпоративна норма не має чіткого територіального обмеження. Якщо дія правової норми в першу чергу пов'язана з територією – поширюється на всю територію держави і на всіх осіб, що на ній знаходяться, то дія корпоративної норми не обмежена територією організації. Вона передусім діє за колом осіб, визначеним згідно з юридично закріпленою належністю до певної організації – членства, участі. Права та обов'язки, передбачені корпоративною нормою, поширюються на всіх уповноважених суб'єктів, де б вони не знаходились. Виняток становлять випадки, коли певні обмеження передбачені самою нормою. Наприклад, корпоративною нормою встановлено, що загальні збори товариства проводяться за адресою його місцезнаходження. Необмеженою територіально є також юрисдикція органів товариства чи об'єднання, які можуть застосовувати санкції за порушення корпоративної норми щодо учасника (члена), незалежно від місця та країни його перебування, наприклад, шляхом прийняття рішення про його виключення з організації. Водночас реалізація корпоративної норми пов'язана з такими орієнтирами у просторі, як „робоче місце”, „місцезнаходження товариства”, „виробнича дільниця”.

3. Вольовий зміст. Корпоративна норма виражає волю колективу. Як справедливо зауважує Н. Круглова, корпоративні норми можуть бути ефективним інструментом організації діяльності лише в тому випадку, коли ці норми розробляються тими, хто в майбутньому ними

керуватиметься, тобто коли раціональність тієї чи іншої норми є усвідомленою [10, 203]. Метою вступу до організації будь-якого типу є реалізація індивідом певного приватного інтересу чи мети. В результаті об'єднання однорідних інтересів утворюється організація. Внутрішній зміст її діяльності становить колективна воля як сума єдиноспрямованих інтересів учасників (членів). Таким чином, корпоративна норма має втілювати волю учасників (членів) організації, інакше організація не відповідатиме своєму призначенню.

Кожна корпоративна норма породжується процесі суб'єктивного колективного чи індивідуального волевиявлення, спрямованого на встановлення певного правила поведінки. У цьому корпоративні норми дещо подібні до договірних, які завжди є актом волевиявлення, але водночас відрізняються від останніх загальним характером приписів.

4. Належність до різних галузей права. Корпоративні норми можуть регулювати різні за змістом правовідносини, зокрема господарські, трудові, цивільні, оскільки вони включені до міжгалузевого інституту корпоративного права. Для набуття правосуб'єктності у відповідній сфері відносин спеціальним законодавством прямо передбачені випадки, коли прийняття відповідних корпоративних норм є необхідним. Наприклад, для господарських товариств, які здійснюють професійну діяльність на ринку цінних паперів, необхідно прийняти внутрішнє положення про провадження професійної діяльності, для банківських та фінансових установ України обов'язковим є прийняття внутрішнього положення про здійснення фінансового моніторингу. Відповідні норми можна віднести до фінансового та адміністративного права.

5. Мобільність. Оскільки корпоративна норма приймається самою організацією, вона може бути в будь-який момент змінена чи скасована цією ж організацією, за умови дотримання відповідної процедури. Корпоративна норма найбільш чутливо реагує на тенденції господарських, соціальних, політичних та інших умов діяльності. Значно менший ступінь загальності корпоративної норми зумовлює її особливу динамічність. Вона виконує роль випереджального фактору щодо права та забезпечує динаміку у регулюванні правовідносин, дає змогу втручатися у суттєві процеси виробництва та діяльності, не чекаючи прийняття правових приписів вищестоящих органів.

6. Загальнообов'язковий характер корпоративної норми полягає у тому, що її приписи, як і приписи норми права, є обов'язковими для виконання. Корпоративна норма є джерелом права, а наука, розрізняючи останні за юридичною силою, не диференціює їх за ступенем обов'язковості. Якщо юридичною силою корпоративні норми поступаються правовим, то вони є рівною мірою обов'язковими для суб'єктів, на яких поширюється їх дія. Водночас, якщо корпоративна

норма імперативно закріплює певне правило поведінки, стосовно якого законодавство містить диспозитивне або рекомендаційне положення, юридична практика буде керуватись приписом корпоративної норми як обов'язковим щодо кола відносин, які регулюються корпоративною нормою. Корпоративна норма є обов'язковою як для осіб, які входять до організації, так і для юрисдикційних органів державної влади, які вирішують спори, пов'язані з діяльністю організації, розглядають заяви від імені організації чи здійснюють інші дії, що належать до їх компетенції.

7. Корпоративна норма швидко доводиться до адресата. Вона приймається в організації, тобто в безпосередній близькості до її виконавця. Незначна кількість суб'єктів, яким адресована норма, створює можливість для персонального ознайомлення з її змістом кожного з них. Ця ознака корпоративної норми є визначальною у забезпеченні ефективності виконання законодавства. Корпоративна норма орієнтує свого адресата у правовому просторі, пропонуючи набір різногалузевих правових приписів, необхідних йому як повноцінному, свідомому члену організації для ефективного виконання своїх корпоративних функцій.

Із наведених вище ознак корпоративної норми, ми можемо визначити її як загальнообов'язкове правило поведінки, що приймається організацією, поширюється на її членів, учасників, працівників, виражає їх узгоджену волю, регулює внутрішні відносини та визначає правосуб'єктність організації.

Література:

1. Архипов С.И. Понятие и юридическая природа локальных норм права / С.И. Архипов // Правоведение. – 1987. – № 1. – С. 34-41.
2. Алексеев С.С. Теория права / Алексеев С.С. – М.: БЭК, 1995. – 234 с.
3. Кашанина Т.В. Проблемні питання у застосуванні Цивільного і Господарського кодексів України / Кашанина Т.В.; [за ред. А.Г. Яреми, В.Г. Ротаня]. – К.: ІнЮре, 2005. – 380 с.
4. Черданцев А.Ф. Теория государства и права / Черданцев А.Ф. – М.: Юрайт, 2000. – 285 с.
5. Лазарева В.В. Общая теория права и государства / Лазарева В.В. – М.: Юрист, 2001. – 245 с.
6. Тичкова О.Ю. Локальні корпоративні норми у цивільно-правовому регулюванні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата юрид. наук: 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право / Тичкова О.Ю. – Х., 2009. – 20 с.
7. Тичкова О.Ю. Локальні корпоративні акти / О.Ю. Тичкова // Проблеми законності: Респ. міжвід. наук. зб. / Відп. ред. В.Я. Тацій. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2005. – Вип. 74. – С. 153 – 159.

8. Скакун О.Ф., Подберезский Н. К. Теория государства и права / [О.Ф. Скакун, Н. К. Подберезский]. – Х.: Эспада, 1997. – 350 с.
9. Підпригора О.А. Основи римського приватного права: Підручник. – К.: Ін Юре, 2007. – 240 с.
10. Круглова Н.Ю. Хозяйственное право / Круглова Н.Ю. – М.: Русская деловая литература, 1997. – 338 с.

ПОЛІТИЧНІ ПРАВА ЖІНОК В ІСТОРИЧНОМУ АСПЕКТІ

Курган Вікторія Володимирівна

студентка Економіко-правового факультету Донецького національного університету

Забезпечення рівних прав і рівних можливостей всіх прошарків і груп населення на участь в політичному житті країни – необхідна передумова побудови правової держави. І в цьому плані тривала боротьба жінок за свої політичні права, в першу чергу за активне і пасивне виборче право, займає одну з центральних сторінок в історії людства на шляху до справжньої цивілізованості.

Шлях жінок до визнання жіночих прав був дуже довгим і розпочався ще в позаминулому сторіччі. У 1890 р. американський штат Вайомінг першим надав жінкам виборче право. І саме губернатором цього штату в 1925 р. вперше стала жінка – Мейл Тейлоу Рос. У 1893 р. прикладу одного штату послідувала ціла держава Нова Зеландія. Закон про вибори там був ухвалений більшістю всього в два голоси, але він давав жінкам ті ж політичні права, що і чоловікам. У 1902 році жінки отримують право голосу в Австралії. Жінки Фінляндії отримують право голосу в 1906 р., і вже через рік жінки Фінляндії стають членами парламенту. Жінки Росії отримали право обирати після лютневої революції 1917 р. Через рік в Англії отримують це право жінки, яким виповнилося 30 років, заміжні і володарки університетських дипломів, хоча для чоловіків віковий ценз складав усього 21 рік. У Канаді жінкам надані рівні з чоловіками виборчі права. У 1919 р. право голосу отримують жінки в Німеччині, Австрії і Польщі. Наступного року виборче право надане жінкам в США (поправка Конституції США). У 1928 р. у Великобританії віковий ценз для жінок був понижений до 21 року. Виборче право у 1944 р. отримують французьки, а в Об'єднаних Арабських Еміратах жінки отримали виборче право лише в 1997 р. Довго довелося чекати і мешканкам Швейцарії – до 1971 р.

Нормативне закріплення політичних прав жінок виникло лише на початку ХХ ст. Так, у 1902 р. в Гаазі були прийняті міжнародні конвенції, що стосувалися колізій національних законів з питань про шлюб,

розлучення і опіку над неповнолітніми, а в 1904 і в 1910 р.р. – міжнародні конвенції, що стосуються заборони торгівлі жінками і дітьми.

Відразу ж після Першої світової війни протягом декількох років було проведено ряд міжнародних конференцій, і хоча в ході цих конференцій не робилися спроби сприяти здійсненню принципу рівності чоловіків і жінок, на них були розглянуті проблеми, які стосуються жінок. Статут Ліги Націй включав статті, що вимагають гуманних умов праці для всіх, незалежно від статі, а також заборони торгівлі жінками; він забезпечив жінкам доступ у Секретаріат Ліги.

У червні 1945 р. була створена Організація Об'єднаних Націй. У Статут ООН були включені положення, що стосуються принципу недискримінації на основі статі. Одним з перших кроків Організації було прийняття 10 грудня 1948 року Загальної декларації прав людини, одним із основних її принципів став принцип рівноправ'я чоловіків і жінок. Усі учасники-країни ООН ратифікували цю Декларацію, в тому числі і Україна.

Але Україна на сучасному етапі займає 101-ше місце у світі серед 150-ти країн по чисельності жінок у парламенті. На сьогодні у Верховній Раді України кількість жінок-депутатів складає лише 8,7% від загальної кількості, на відміну від більшості країн світу. Так, наприклад, в Аргентині більшість партій ввели 30-відсоткову квоту для жінок у своїх партійних списках. Як результат, кількість жінок у парламенті становить більше ніж 30%. У Бельгії результатом аналогічних дій стало те, що жінки займають більше ніж 35% місць в парламенті. В цілому досить велика кількість країн (Австралія, Австрія, Велика Британія, Венесуела, Греція, Данія, Канада, Польща, Німеччина, Іспанія, Італія, Литва, Мексика, Словаччина, Туреччина та ін.) досягла збільшення політичної активності серед жінок через використання квотування місць у партійних списках. Серед українських сусідів, що мають партійні квоти, – Угорщина (10,6%), Молдова (20,8%), Польща (20,4%), Румунія (11,4%) і Словачія (20% жінок в парламенті).

Отже, в Україні гендерні перетворення в політичному середовищі сприймаються досить неоднозначно, в більшості випадків, навіть негативно. Причини цього різні: патріархальні погляди на роль жінки, недовіра їм управлінських функцій, бо вважається, що основною сферою компетенції жінки здавна визначається сім'я, побут; а також низький рівень мотивації українського жіноцтва щодо їх включення в політичні процеси через неефективну соціальну політику, яка не дає змоги українській жінці вдало поєднувати сім'ю та кар'єру. Але для України, яка визначила свої геополітичні орієнтири, спрямовані на розвиток європейсько-демократичної моделі суспільства, забезпечення гендерної рівності в українському суспільстві загалом, і в політиці зокрема, є

необхідним кроком на шляху досягненні цієї мети; тим більше, що про рівне представництво жінок і чоловіків у виборних органах наголошується у документах Європейського Союзу.

Тому, перш за все, потрібно поступово трансформувати суспільне мислення та мотивувати українських жінок щодо їх активного залучення в політичну структуру суспільства, оскільки в цьому є потреба. Також необхідно зрозуміти, що масове залучення жінок в політику є більш ефективним і дієвим кроком, аніж поодиначне представництво жінок в органах влади. Тому актуальним є питання квотування, яке активно критикується в Україні. Існує й необхідність популяризації міжнародного досвіду з питань забезпечення політичних прав жінок, застосування форм і методів впливу на органи влади, роботодавців, громадські структури, суспільство в цілому.

Література:

1. Загальна декларації прав людини від 10 грудня 1948 року // Права людини. Міжнародні договори України. – К., 1992. – С. 18-24.
2. Руднєва О.М. Еволюція правового становища жінок: історія і сучасність / О.М. Руднєва, О.Р. Дашковська. – Х.: Право, 2000. – 196 с.
3. Поленина С.В. Права женщин в системе прав человека: международный и национальный аспект / С.В. Поленина. – М.: Эслан, 2000. – 255 с.

«ПРАВОВЕ ЖИТТЯ» ТА «ПРАВОВА КУЛЬТУРА»: ТЕОРЕТИЧНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Куціпак Ольга Вікторівна

аспірантка Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

В сучасній юридичній науці проблемними продовжують залишатися питання теоретично-правового обґрунтування вже усталених юридичних понять, незважаючи на стрімке підвищення наукового інтересу до правової тематики. В умовах правової трансформації українського суспільства виникають нові юридичні категорії, які потребують всебічного дослідження. Так, сьогодні актуальними залишається питання вивчення категорій «правового життя» та «правової культури». Не дивлячись на те, що ці категорії різні за об'ємом, теоретичною направленістю та іншими ознаками, вони водночас мають спільні позитивні правові критерії.

Вивчення правового життя дозволить більш ґрунтовно аналізувати інші усталені категорії в юридичній науці. Адже, правове життя є категорією, яка включає в себе комплекс юридичних явищ, як позитивних,

так і негативних (саме право, яке відображає права людини, правову систему, механізм правового регулювання; правові акти, правовий нігілізм, помилки в праві). Так, слід, погодитися з думкою О.В. Малька та В.В. Трофімова, які визначають правове життя як сукупність всіх форм юридичного буття суспільства, що проявляється переважно в правових актах та інших проявах права (в тому числі і негативних), характеризує специфіку та рівень існуючої юридичної дійсності, відношення суб'єктів до права та ступінь задоволення їх інтересів [1, с. 9].

Правове життя можна охарактеризувати як непереривний процес діяльності суб'єктів, котрі досягають своїх цілей за допомогою правових засобів на основі свободи та примусу.

Важливим у розуміння феномену правого життя є врахування (як уже зазначалось) не лише позитивних, але і негативних складових. Нажаль викоринити ці протиправні явища неможливо, у будь-якому суспільстві існують і будуть існувати будь-які негативні явища.

Слід враховувати і те, що правове життя є частиною духовної практики народу, що найяскравіше відображає особливості тієї чи іншої нації, її специфіку, менталітет [1, с. 10].

О.В. Малько та В.В. Трофімов доводять, що правове життя слід розуміти як своєрідну мета систему [1, с. 10]. Така позиція дослідників, на нашу думку, пояснюється тим, що категорія «правове життя» близька до таких вже усталених категорій в юридичній науці як «правова форма», «правова система», «правова дійсність», «правова культура».

Особливого значення в сучасних умовах вимагає динамічний розвиток правової культури. Правова культура є важливою складовою процесів здійснення суспільно правової реформи в країні, утвердження верховенства права в усіх сферах соціального буття, свободи, різноманітних засобів і форм реалізації правового статусу особи, її прав [2 с. 25].

Процес формування правової культури є важливою передумовою суспільних, політичних і правових реформ, сприяє динамічному розвитку законодавства в країні та реформуванню політичної системи українського суспільства. Основне призначення правової культури здійснювати вплив на політико-правове життя суспільства, сприяти охороні та захисту прав людини.

Таким чином, під правовою культурою слід розуміти якісний стан правового життя, що виражається в досягнутому рівні реалізації правових актів, правовій та правоохоронній діяльності, правосвідомості та правовому розвитку особи, а також в мірі свободи її поведінки та взаємній відповідальності держави і особи [3 с. 251]. З таким визначенням можна погодитися.

Правова культура є основою для розвитку правового життя суспільства та мірилом його рівня, а також сприяє ефективному розвитку законодавства. Правова культура передбачає обізнаність людей з певними положеннями чинного законодавства, порядком їх реалізації, уміння користуватися даними при застосуванні норм права, їх виконанні [3, с. 26]. Головне завдання правової культури повинно бути направлене на формування позитивно-правових знань. Так як, чим вищий рівень правової культури серед населення, тим вищий рівень правового життя в країні. Отже, необхідно підвищувати рівень правової культури всіх суб'єктів суспільних відносин та рівень їх правосвідомості.

Правова культура відображає і якісний стан правового життя, що виражається в досягнутому рівні реалізації правових актів, правосвідомості і правовому розвитку особи, а також в ступені свободи її поведінки та взаємної відповідальності держави і особи. Іншими словами, правова культура – це стан правосвідомості, законності, ефективності законодавства і юридичної практики. Вона опосередкує всі основні сфери правового життя: правотворчість, законодавство, правореалізацію, правосвідомість.

Плідною для подальшого дослідження можна вважати думку, про те, що правова культура характеризується досягнутим рівнем розвитку правової системи, станом та рівнем правової свідомості, юридичної науки, правової освіти, а також ступенем гарантованості основних прав і свобод людини [4, с. 246-247]. Влучним є також визначення, що правова культура є системою всіх позитивних проявів функціонуючої правової дійсності [5, с. 47].

Таким чином, правова культура є важливим критерієм якості правового життя, яке включає в себе не лише позитивні елементи але і негативні процеси та явища. Подальше вивчення категорій «правове життя» та «правової культури» буде сприяти повнішому і всеосяжному вивченню аспектів функціонування правової організації суспільства в цілому і її окремих елементів.

Література:

1. Малько А. В. Теоретико-методологическое значение концепции «правовой жизни» / А.В. Малько, В.В. Трофимов // Государство и право. – 2010. – № 7. – С. 5-13;
2. Горбунова Л.М. Правова культура як фактор ефективного впливу на розвиток законодавства / Л.М. Горбунова // Правова держава. – 2007. – Вип. 18. – С. 25-33;
3. Общая теория государства и права / под. ред. В.В. Лазарева. – [3-е изд.]. – М.: Юрист, 2001. – С. 251;

4. Загальна теорія держави і права / за ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка, О.В. Петришина. – Х. : Право, 2002, С. 246-247;
5. Яковюк І В. Правова культура і її вплив на розвиток правової системи / І. В. Яковюк //Вісник Академії правових наук України. –2008. –№ 1.– с.47.

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК КОЛЕКТИВНО-ДОГОВІРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ (1917-1993р.р.)

Маринич Людмила Валеріївна

старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін

Східноєвропейського університету економіки і менеджменту, м. Черкаси

Регламентація колективного договору в СРСР бере свій початок з прийняття декрету Раднаркому РФСР від 02 липня 1918 року. Прийнятий 10 грудня 1918 року перший Кодекс Законів “Про працю” не містив згадки про колективні договори, але в ньому мова йшла про тарифні положення, що укладалися між профспілками та керівниками підприємств. По суті мали на увазі укладення колективного договору. Слід, проте, врахувати, що обставини періоду іноземної воєнної інтервенції та громадянської війни не допомагали розповсюдженню колективних договорів. Централізоване нормування заробітної плати, натуралізація цієї оплати, трудова повинність виключали можливість та необхідність укладення колективних договорів.

Перехід до мирного господарського будівництва в нових умовах надав ваги Колективному договору. 25 серпня 1922 року приймається Закон “Про колективні договори”, який згодом став складовою частиною Кодексу Законів про працю 1922 року, зокрема ст.ст.15-26 глави IV. І саме з цього часу колективно-договірна практика набула широкого розвитку. Але в той період колективні договори укладалися не тільки на державних та кооперативних, але і на приватних, концесійних та орендованих підприємствах [6, с.143]. Тому завдання та мета колективних договорів були різними. Із зміцненням соціалістичного сектору задачі та завдання колективного договору сконцентровувалися на поєднанні інтересів трудящих із турботою про інтереси соціалістичного підприємства. Враховуючи, що законодавство того часу встановлювало мінімум гарантій, колективний договір був покликаний конкретизувати гарантії для трудящих. Цим і пояснюється та обставина, що колективний договір конструювався в КЗпП в цілому як нормативна угода, тобто як джерело право.

Суттєво змінилось положення в роки індустріалізації та реконструкції народного господарства, коли соціалістична організація

праці досягла великого розміру та набула нової форми, коли широкого загалу набуло соціалістичне змагання. В цих умовах роль колективного договору не тільки зростала, але і суттєво змінювалася. Колективний договір став перетворюватися в найважливіший господарсько-політичний документ. На XIV з'їзді партії було підкреслено значення колективного договору як двостороннього зобов'язання між профспілкою та госпорганами, організованими в союзи робітниками [5,с.265]. До колективного договору були включені взаємні зобов'язання між адміністрацією та профспілкою, спрямовані на: виконання плану та підвищення виробництва праці, культурного та побутового становища трудящих. В колективному договорі почали відображатися питання трудової дисципліни, соціалістичних змагань. До цього часу колективні договори укладали центри господарських систем та центральні органи профспілок. Після перебудови нищі ланки почали приймати участь в укладенні колективних договорів. Колективні договори стали міцним механізмом мобілізації мас на виконання плану.

З 1934 року по 1947 рік колективні договори не укладалися. Це пояснюється тим, що напередодні Великої Вітчизняної війни були накреслені заходи для поновлення колективно-договірної практики, зокрема були виправлені недоліки в організації оплати праці, проте розпочата війна зашкодила розгорнути колективно-договірну роботу.

Історична перемога радянського народу над Німеччиною в 1945 році визначила можливість переходу до мирного розвитку країни. З 1947 р. відновилась перервана війною практика укладення колективних договорів між адміністрацією підприємства та фабрично-заводськими комітетами на підставі постанови Ради Міністрів СРСР від 4 лютого 1947р. [2]. Таке відновлення практики укладення колективних договорів було викликане обставинами, що склалися в післявоєнний час та були спрямовані на забезпечення виконання виробничих планів, підвищення відповідальності господарських та профспілкових організацій за покращення матеріально-побутових умов та культурного обслуговування робітників та службовців. Характерною особливістю колективних договорів тогочасного періоду було зменшення долі нормативних положень та розширення конкретних зобов'язань виробничого характеру, тобто зміст колективного договору змінювався в бік збільшення зобов'язуючих умов, оскільки багато питань праці та заробітної плати почали регулюватися в нормативному порядку.

У вересні 1965 року в Радянському Союзі було розпочато проведення господарської реформи, що викликало вжиття заходів щодо підвищення ролі і значення колективних договорів. Так 06 березня 1966 року Рада Міністрів СРСР та ВЦРПС прийняли спільну постанову "Про укладення колективних договорів на підприємствах" [3].

17 червня 1983р. був прийнятий Закон СРСР “Про трудові колективи та їх роль в управлінні підприємствами та організаціями”. Це був перший в історії СРСР Закон, що регулював правовий статус трудового колективу. За своєю суттю він є комплексним правовим актом, що містив норми, які стосувалися різних галузей виробництва [6, с.148]. Головна мета полягала в створенні для членів трудового колективу таких умов, в яких вони могли б проявити себе господарями підприємства, та залучення кожного працюючого до управління підприємством.

У зв’язку з цим значно збільшилися права профспілок. В законодавстві за ними була закріплена низка обов’язкових по реалізації повноважень трудових колективів: скликання спільно з адміністрацією загальних зборів, винесення на них найбільш актуальних питань праці, побуту та відпочинку.

З отриманням Україною в 1991 році незалежності, постала проблема в регулюванні суспільно-трудових відносин шляхом співробітництва між роботодавцями та найманими працівниками. На виконання такого співробітництва був прийнятий 1 липня 1993 року Закон України “Про колективні договори і угоди”, який вперше передбачив проведення переговорів між сторонами колективних договорів і угод, урегулював укладення колективних угод на трьох рівнях: державному, галузевому, регіональному.

Література:

1. Верес М.М. Передумови виникнення професійних спілок в Україні та закону про професійні спілки /М.М. Верес// Держава і право. Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск №44. –К., 2009. – С. 148-153
2. Вишновецька С. В. Історичні аспекти формування і розвитку галузі трудового права /С.В. Вишновецька// Юридичний журнал. - № 1(10). – 2010. – С. 57-61
3. Гетьманцева Н., Козуб І. Закон України “Про колективні договори і угоди” потребує змін /Н.Гетьманцева, І.Козуб // Підприємництво, господарство і прав. - № 3. – 2010 (171). – С. 48-51
4. Прилипко С.М. Значення колективних договорів у регулюванні соціальної сфери /С.М. Прилипко // Держава і право. Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск №42. –К., 2008. – С. 331-336
5. Прокопенко В.І, Трудове право України: Підручник. – Х.: Фірма “Консум”, 1998. – 480с.
6. Советское трудовое право: учебник /под общей ред. А.И. Процевского. – К.: “Вища школа”, 1981. – 359

РОЗВИТОК ТЕОРІЇ ПРИНЦИПІВ ДЕРЖАВНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Наливайко Лариса Романівна

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри загальноправових дисциплін Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Визначення поняття принципів державного ладу як фундаментальної основи пізнання його сутності і змісту з метою подальшого реформування і вдосконалення, має виводитись з об'єктивно існуючих державних відносин, що обумовлені як об'єктивною потребою забезпечення публічних інтересів, загального блага соціуму, так і суб'єктивними цілями організації й функціонування держави.

Попередній історичний досвід розвитку державного ладу свідчить, що заідеологізованість теоретичного підґрунтя державної діяльності; нехтування об'єктивними потребами людини, суспільства в цілому; відповідність функцій держави, державної політики приватним потребам і обумовлювали критерії оцінки ефективності державної діяльності та юридичний зміст принципів державного ладу.

Нині в Українській державі відбувається поступова переоцінка багатьох ідейних цінностей, їх нове переосмислення у світлі історичного досвіду ХХ ст., особливо глибоких протиріч теорії і практики радянського соціалізму [1, с. 22]. Актуалізація цієї тези обумовлена курсом на подальшу розбудову демократичної, соціальної та правової держави, який потребує критичного конструктивного аналізу досягнень і прорахунків загальнотеоретичної юридичної науки в минулому та її побудови на зовсім іншій методологічній основі. В таких умовах виникає необхідність формування нових ціннісних ідеалів, що повною мірою стосується і принципів державного ладу.

Для осмислення багатоаспектності і багатомірності принципів державного ладу вітчизняними науковцями може бути використаний зарубіжний політичний і юридичний досвід, зокрема, у порівняльних дослідженнях. В сучасних умовах принципи державного ладу як самостійний об'єкт наукового пізнання стають перспективними з точки зору соціальної філософії, політології, соціології, що значною мірою обумовлено необхідністю подальшого розвитку методології та загальної теорії юридичної науки. Актуальність дослідження принципів державного ладу пояснюється ще й тим, що побудувати громадянське суспільство і таку, що йому відповідає, демократичну, соціальну, правову державу можливо лише за умови комплексного, системного реформування всіх сфер державного і суспільного життя.

Принципи державного ладу – неодноманітне явище, до його дослідження можна і необхідно підходити з різних сторін. Бажано внести у визначення поняття принципів державного ладу, їх ознак, переліку, логічної послідовності та змісту певну одноманітність тією мірою, яка взагалі можлива в юридичній науці. Гармонізація наукової термінології – це важлива передумова розвитку політичних і юридичних відносин.

Проблема наукового розуміння змісту та сутності принципів державного ладу має сьогодні актуальне теоретичне і практичне значення. Вона концентрує політико-правові аспекти науки теорії держави і права, конституційного права, інших галузевих наук. Розглянути принципи державного ладу на сучасному етапі в контексті формування демократичної, соціальної, правової держави в Україні – актуальне завдання юридичної науки [2, с. 11-15].

Принципи державного ладу як сутнісні політико-правові установки визначають головні риси державного ладу, його сутність і зміст, характер відносин влади, форми правління і політичного режиму, важливіші сторони правової регламентації відповідних суспільних відносин тощо.

Конституція України 1996 р. підбила певний підсумок розвитку нашої держави і, водночас, створила необхідні передумови для розбудови й утвердження (на той час) якісно нових рис Української держави, насамперед, суверенної, демократичної, соціальної, правової, і відповідно, якісно нового державного ладу та його принципів. Принципи державного ладу відображено в основних рисах нашої держави, якими наділяє її чинна Конституція України. Важлива особливість принципів державного ладу – спосіб їх матеріалізації. Чітке нормативне закріплення на конституційному рівні принципів державного ладу має значну роль у реалізації стратегічних цілей розвитку української політичної системи, державності і конституціоналізму.

Отже, можна відзначити, що роль і місце принципів державного ладу надзвичайно істотні в діяльності держави. Адже саме принципи консолідують правотворчість, правозастосування і правосуддя, слугують зміцненню законності і правопорядку, гарантують реалізацію інтересів та прав громадян. Принципи державного ладу забезпечують організацію і діяльність держави, її органів, а також є основою її вдосконалення і оцінки рівня й ефективності реалізації завдань та функцій держави. Принципи державного ладу – це фундаментальні, відправні ідеї, які виражають найважливіші закономірності розвитку державного ладу, мають політико-правовий, програмний, імперативний характер, юридичне верховенство щодо інших нормативних положень і відповідають об'єктивній необхідності розбудови демократичної держави.

За нинішніх умов ця проблематика має важливе значення, адже результати відповідних наукових досліджень сприятимуть послідовному

та ефективному реформуванню сучасного державного ладу України як з огляду на позитивний досвід зарубіжних країн, так і з врахуванням вітчизняного досвіду. Адже принципи державного ладу – це фундаментальні засади, що не тільки пов’язують право з політикою, економікою, духовним життям, а й забезпечують єдність різних власне правових процесів, форм, теорій, ідей і концепцій, понятійно-категоріальних рядів.

Посилання:

1. Селіванов В. До проблеми методологічного забезпечення теоретичного аналізу державотворення і правотворення в Україні / В. Селіванов // Право України. - 2006. - № 4. - С. 21-28.
2. Наливайко Л. Р. Роль принципів державного ладу у розбудові демократичної, соціальної і правової держави / Л. Р. Наливайко // Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. - 2008. - № 1 (25). - С. 11-15.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ХАРАКТЕРНІ РИСИ ЗВИЧАЄВОГО ПРАВА ЗАПОРІЗЬКИХ КОЗАКІВ

Ухач Василь Зіновійович

кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

Вагомим чинником становлення звичаєво-правової культури українського козацтва був історичний період існування Запорозької Січі. Правничо-судові інституції, які витворилися і функціонували у цій «християнській козацькій республіці», не лише увібрали в себе тогочасні козацькі правові норми, а загалом стали генетичними послідовниками звичаєво-правової культури часів Київської Русі, Галицько-Волинського, Київського та інших українських князівств.

Документальні матеріали XVI-XVII ст. свідчать про високий рівень правової свідомості не лише зем’ян і бояр, а й українських селян, яких джерела величаво називали «людьми» та «мужами» [1]. Всі вони у своєму докозацькому житті брали активну участь в органах громадського самоврядування, вішових та копних зборах, розв’язували різноманітні майнові конфлікти, розслідували кримінальні справи, знали до тонкощів положення копного судочинства, використовуючи при цьому як предковічні звичаї, так і державне законодавство (судебники, статuti, Магдебурзьке право) [2, с. 237].

Погоджуємося з думкою, що українська історико-правова наука ще не достатньо дослідила звичаєве козацьке право, хоча цій темі присвятили свої праці: А. Д-ський, О. Іванівська, І. Грозовський, А. Гурбик, П. Захарченко, О. Макаренко М. Слабченко, А. Ткач, І. Паньонко, В. Щербак та інші.

Серед джерел права на українських землях у XIV-XVIII ст. норми звичаєвого права відігравали помітну роль. На думку О. Гуржія вони виникали та формувалися в ході еволюції господарсько - побутових відносин людей і спиралися на загальноприйняті «давні» норми поведінки, вироблені за різноманітних обставин. Основу козацького судочинства в Запорізькій Січі становили віковічні традиції та звичаї українського народу [5]. Як зазначав Д. І. Яворницький, «в основі всієї козацької громади був звичай: згідно зі звичаєм козаки не допускали в Січ жінок, згідно зі звичаєм чинили суд і розправу, згідно зі звичаєм ділилися на курені і паланки, згідно зі звичаєм збиралися у відомий час на спільні ради» [9].

Особливе значення для розвитку українського права мало формування звичаєвого козацького права в житті тих українських селян і не тільки, які тікали від панського гніту на віддалені від влади простори середнього і нижнього Подніпров'я, Лівобережжя і називали себе козаками. В умовах запорозької вольниці козацькі товариства мали широке привілля для правотворчості з метою регулювання усіх сторін суспільного життя козацької громади та її зовнішніх зносин.

Загалом, козацьке звичаєве право представляло собою систему звичаєвих норм, переважна більшість яких сформувалась на Запорізькій Січі, на основі якої базувалась структура і діяльність військово-адміністративних і судових органів, регулювались питання земельних, майнових, особистих відносин.

Як відомо, існують різні форми перетворення звичаїв у правові норми:

- а) мовчазна згода держави;
- б) фактичний розгляд справ у судах на підставі норм звичаєвого права;
- в) закріплення існуючих звичаїв у законі.

Умови існування козацького суспільства мали вирішальний вплив на характер, зміст і форму звичаєвого права. Правові норми, вироблені запорожцями, були спрямовані на встановлення певного компромісу між різними представниками козацького товариства.

Особливістю козацького права було утвердження свободи від феодалських повинностей та податків. Його матеріальною основою стали специфічні суспільно-економічні відносини, що склалися в Запорізькій Січі, а юридичним джерелом - норми давньоруського права, пристосовані

до конкретно-історичних умов, норм звичаєвого права українського народу та запозичення з правових норм і традицій інших народів.

До характерних рис козацького права можна віднести:

1) суворість - за порушення запорозьких порядків встановлювалися суворі покарання;

2) корпоративність - захищаючи військово - політичну організацію запорожців, воно встановлювало різний правовий статус: а) січовиків (постійно проживали на території Запорізької Січі); б) сиднюків (на території Запоріжжя); в) посполитих (селяни, піддані війська Запорізького, які за користування землею платили податок Кошу); г) сторонні особи;

3) домінуюча роль «публічного права» у порівнянні з «приватним правом» - публічне право козаків - це своєрідний військовий статут, який регулював найважливіші суспільні відносини запорозької громади, військово - адміністративний устрій, воєнні справи, порядок володіння і користування землею, угіддями, спільним рухомим і нерухомим майном, порядок судочинства, відповідальність за злочин та ін. [6, с. 133];

4) усна форма вираження правових норм (у більшості випадків) - загальновідоме положення про те, що запорозькі козаки не мали писаних законів, а діяли виключно на підставі «стародавніх звичаїв, словесного права і здорового глузду» (А.Скальковський). Так, сучасний дослідник І. Паньонко вказує на такі причини тривкості козацьких правових традицій і відсутності писаних норм права: а) історія запорозьких козаків мала незначний історичний період, впродовж якого вони не встигли звичаєве право систематизувати і оформити у письмовій формі; б) життя козаків минало в походах і війнах, що не сприяло розробленню нормативно - правових актів; в) запорожці не бажали ймовірного обмеження наявних прав і привілеїв писаними законами [8].

Ще раніше ці положення були озвучені у працях Д. Яворницького.

Водночас, авторитетний дослідник звичаєвого козацького права І. Грозовський не поділяє окремих вищевикладених положень, вказуючи на наступне: по - перше, запорозьке козацтво проіснувало близько трьох століть і писемність була досить розвинена на Запорожжі; по - друге, відповідь на те, чому козаки не склали писаного збірника своїх законів, дає аналіз рівня соціальної структури козацького суспільства, тобто диференціація суспільства на протилежні класи, а отже й соціальний антагонізм не досягнув на Запорізькій Січі свого максимуму; по - третє, усна форма права була вигідна козацькій старшині, оскільки дозволяла трактувати стародавні звичаї у власних інтересах [3, с. 89]. На Січі була так звана «абшинтова старшина» - старі заслужені козаки, які раніше займали виборні посади і користувалися авторитетом; вони і виступали охоронцями козацьких традицій; по - четверте, незважаючи на недостатню

розвиненість архітекtonіки правових норм, окремі договори, особливо на територіях Запорозьких Вольностей, фіксувалися і писемній формі; по - п'яте, з середини XVIII століття козацька рада починає виступати як законодавчий орган, який видає загальнообов'язкові норми, зафіксовані в письмовому вигляді [4, с. 167].

5) обрядовість - різноманітна, змістовна й образна вона надавала звичаєвому праву характер життєвості і публічності, викликала увагу до судового процесу як зацікавлених осіб так і громадськості; сприяла збереженню в народній пам'яті звичаєвих норм; засвідчувала правильність вживання звичаїв і підносила правотворчість народу [7]. Закріплення й поновлення в народній пам'яті звичаєвих норм за допомогою обрядів - символів сприяло тому, що не тільки судді, але й сторони та громада виявляли досконале знання звичаєвого права. А постійне вживання протягом тривалого часу правних звичаєвих норм у формі коротких речень привело до перетворення їх у стислі, змістовні формулювання, в яких зафіксувалися головні принципи звичаєвого права й народної правосвідомості.

Таким чином:

по-перше, у функціонуванні звичаєвого права запорозьких козаків протягом XVI-XVIII ст. умовно можна виділити два періоди: 1) сер. XVI - поч. XVIII ст. – звичаєве право цього періоду мало здебільшого військовий, публічний характер; 2) 1734 (Нова Січ) - 1775 (ліквідація Запорізької Січі) - правові норми все більше стають знаряддям панування в руках козацької старшини, більшого розвитку отримують норми приватного права;

по-друге, причинами існування у Запорізькій Січі звичаєвого права (правових звичаїв) були: а) досить незначний історичний період, упродовж якого козаки не встигли систематизувати звичаєве право і оформити його в письмовій формі; б) не бажання ймовірного обмеження наявних прав і привілеїв писаними законами (неприємний досвід гноблення у державно-правовій системі Речі Посполитої); в) відсутність гострого соціального конфлікту між козацькою елітою та рядовими козаками; г) зацікавленість козацької верхівки у збереженні усного права; д) певний консервативний характер правових звичаїв.

Література:

1. Вирський Д. Дискурс про козаків (характеристика українського козацтва в річпосполитій історіографії останньої третини XVI-XVIII ст.) / Д. Вирський // К., 2005.
2. Гурбик А. Козацька звичаєво – правова культура / А. Гурбик // Українська етнологія: Навч. посібн. / За ред. В. Борисенко. - К.: Либідь, 2007.- С. 237.

3. Грозовський І. Козацьке право / І. Грозовський // Право України. - 1997. - № 6. - С. 89.
4. Грозовський І. Право власності на землю в Запорізькій Січі / І. Грозовський // Право України. - 1997. - № 8. - С. 167.
5. Гримич М.В. Звичаєве право населення Українських Карпат та українців ХІХ – поч. ХХ ст. / М.В. Гримич // К., 2006.
6. Поперечна Н.В. Ціннісно-нормативні підвалини правопорядку Запорізької Січі / Н.В. Поперечна // Правове життя України. Матеріали міжнародної наукової конференції 21-22 травня 2010 р. - Одеса: Фенікс, 2010. - С. 133.
7. Паньонко І.М. Судові органи Запорізької Січі / І.М. Паньонко // Запорізьке козацтво в пам'ятниках історії та культури. - Запоріжжя, 1997.
8. Паньонко І.М. Апарат управління Запорізької Січі (середина ХVІ – 1775 р.): Автореферат дис. канд. юрид. наук. – Львів, 2000.
9. Яворницький Д. Історія запорізьких козаків. У 3 – х т. / Д. Яворницький // Львів, 1991-1992.

ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ І РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ «КВАЗІ-ЗАКОНИ» У СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ

Якусик Дмитро Васильович

аспірант Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Протиріччя та колізії притаманні розвитку будь-якої системи законодавства, і наша держава не є винятком. Особливо це відчувається в процесі правотворчості та багатьох галузях суспільних відносин. Розходження між різними юридичними нормами, які регулюють однакові правовідносини, подекуди сприяють судовим помилкам, збільшують кількість оскаржень актів органів державної влади і управління. Однією з форм вирішення колізії є вибір того нормативного акту, який слід застосовувати у даному конкретному випадку.

В теорії уся сукупність нормативно-правових актів складає певну ієрархію, у якій одні акти мають переваги над іншими.

Відомий науковець С. О. Теньков пропонує таку ієрархію нормативно-правових актів у порядку убутання їх юридичної сили та обов'язковості для виконання у випадку колізії:

1) Конституція України ; 2) Норми міжнародного права; 3) Закони; 4) Укази Президента України; 5) Постанови, розпорядження та декрети Кабінету Міністрів України; 6) Рішення місцевих органів влади; 7) Нормативні документи Державної податкової адміністрації України; та ін [1, с.43-44].

Беручи за основу вище наведену ієрархію у порядку убуття юридичної сили, ми можемо говорити про певну юридично-наукову теорію дії нормативно-правових актів.

Але реальність функціонування будь-якої правової системи держави, на початковому етапі, часто не відповідає юридичним теоріям. Люди ще й досі перебувають у пошуку найефективнішої форми правління держави, у пошуку єдиного визначення поняття «держава», «закон» і т.д. Проблеми людства залишаються такими ж, хоча покоління змінюються і дають нові думки, теорії, гіпотези, концепції щодо вирішення тих чи інших проблемних питань. Однією з самих важливих і значущих, на мій погляд, є проблема правосвідомості і праворозуміння.

Звертаючись до популярної юридичної енциклопедії, ми можемо побачити найбільш розповсюджене визначення поняття «закон», в загальноприйнятому значенні. Закон – це нормативно-правовий акт вищого представницького органу державної законодавчої влади або самого народу, який регулює найбільш важливі суспільні відносини, виражає волю та інтереси більшості населення, втілює основні права людини та інші загальнолюдські цінності і має найвищу юридичну силу щодо інших нормативно-правових актів [2, с.142-143]. З цього загальноприйнятого визначення випливає щонайменше 3 основних проблеми: 1. нормативно-правовий акт, який виражає волю та інтереси більшості населення, а не всього населення загалом. Що ж робити з «меншістю» населення, волю якого закон не виражає? 2. закон регулює найбільш важливі суспільні відносини, але не зрозуміло за якими критеріями визначати ці «найбільш важливі суспільні відносини». Якщо для однієї соціальної групи важливою є сфера регулювання одних суспільних відносин, то для другої соціальної групи може бути важливим регулювання зовсім іншої сфери суспільних відносин. 3. закон має найвищу юридичну силу щодо інших нормативно-правових актів, але постає законне питання про делегування повноважень органу державної влади, який видає закони. Якщо парламент як законодавчий орган державної влади делегує свої повноваження у певній сфері уряду – виконавчому органу влади, - то, відповідно, прийняті нормативно-правові акти урядом у сфері наданих повноважень будуть мати таку ж юридичну силу, як і закон, який видається парламентом. Саме такі нормативно-правові акти є різновидом «квазі-законів».

Квазі – це перша частина складних слів, що значенням відповідає прикметникам несправжній, уявний, наприклад: квазівчений, квазіспеціаліст і т. ін. [6, с.531]. Також великий тлумачний словник має ще декілька значень слів, які пов'язані з часткою «квазі». Квазідержави – це особливий вид суб'єктів міжнародного права, які мають деякі ознаки держав, але не є такими у загальноприйнятому значенні [6, с.531].

Таким чином, розкриваючи загальноприйняте розуміння поняття «закон», ми стикаємося з проблемою неточності, незавершеності і неповноти визначення. А саме повнота визначення будь-якого поняття, і закону в тому числі, впливає на світогляд і свідомість людей.

Відомий науковець у галузі юриспруденції Лилак Д.Д. дотримується думки, що «якщо виходити з того, що законодавство України мають складати тільки нормативно-правові акти, що мають універсальний характер за своєю дією в просторі, часі і за колом осіб, та прийняті в межах своїх повноважень Верховною Радою України і всеукраїнським референдумом, Президентом України, Кабінетом Міністрів України, Національним Банком України, міністерствами та іншими центральними органами державної виконавчої влади, а також... чинні міжнародні договори, то до таких нормативно-правових і, відповідно, до системи законодавства, слід віднести і «квазі-закони»» [3, с.144]. Науковець цікаво формує свої погляди щодо груп правових актів, які в свою чергу є «квазі-закони». Лилак Д.Д. виділяє 4 їх види:

- Декрети Кабінету Міністрів України, які він приймав з грудня 1992 року до 21 травня 1993 року на підставі Закону України «Про тимчасове делегування Кабінету Міністрів України повноважень видавати декрети в сфері законодавчого регулювання»;

- Укази Президента України, прийняті ним на підставі пункту 4 Перехідних положень Конституції України протягом трьох років після набрання нею чинності з економічних питань, що не були врегульовані законами;

- Рішення Конституційного Суду України з питань офіційного тлумачення Конституції і законів України. Відповідно до пункту 6 Перехідних положень Конституції Конституційний Суд України мав бути сформований протягом трьох місяців після набуття нею чинності. До його створення тлумачення законів мала право здійснювати Верховна Рада України. У цьому разі, - пише автор, - ми теж стикаємось із колізією конституційних повноважень парламенту, оскільки відповідно до статті 85 Конституції України тлумачення законів не віднесене до його компетенції;

- Міжнародні договори, ратифіковані Україною. Одним із перших законів України після проголошення її державної незалежності був Закон «Про дію міжнародних договорів на території України» (10 грудня 1991 року), який передбачає що укладені та належним чином ратифіковані Україною міжнародні договори є невід'ємною частиною національного законодавства. Такі міжнародні договори мають юридичну силу національних законів [3, с.144-147].

Вищезазначені види правових актів, які Лилак Д.Д. вважає «квазі-законами», заслуговують на увагу і, дійсно, відповідають своїй ідеї.

Історичний погляд на присутність і дію «квазі-законів» говорить ще й про те, що в час становлення Української державності і суверенітету, мабуть, об'єктивно потребував таких нормативних актів, які, не будучи законами, мали юридичну силу законів. Таким чином, в державі можна було оперативно, за допомогою не законодавчого органу, врегулювати певні групи суспільних відносин, які на той час мали дуже важливе значення для держави.

Правовий закон об'єктивно виражає принципи справедливості і гуманізму, захищає права і свободи людини і громадянина, а тому має «правову природу», хоча і є суб'єктивним виразом об'єктивності права. Для подолання суб'єктивізму вираження сутності права в законі, тобто для перетворення закону в закон правовий, законодавець покликаний творити адекватно об'єктивній волі суверена. Інакше кажучи, законодавець повинен реалізовувати гуманістичні принципи права в суб'єктивну форму його вираження, що адекватна суверенній волі всього народу та є результатом усвідомлення загальнолюдських цінностей, що на практиці не можливо реалізувати. Керуючись вищевикладеним, можна стверджувати, що всі закони є «квазі-законами».

Визначаючи основні підходи до розуміння «квазі-законів» цікавим представляється концепт про державне забезпечення реалізації закону. Основна суть ідеї полягає у тому, що держава, яка не здатна забезпечити реалізацію закону, наділяє його значенням і суттю «квазі-закону». Закон, який не реалізовується, є мертвим законом, який в свою чергу можна назвати «квазі-законом».

Держава, звісно, відповідає своїй сутності, коли вона є законною, але сама архаїчна законність є фактично монополією державних інституцій: хто владарює, той й встановлює закон [5, с.254] .

Повною мірою влада закону має місце у демократичних державах, де його основою служить перевага суспільства над державою і виникнення правової держави. Отже, одним із визначальних концептів розуміння «квазі-законів» є значення реального буття держави в якій закони видаються.

Визначаючи ідеальну модель політичної системи, С. Пролеєв пише: «...сама держава як орган народної волі стає право-підпорядкованою: принцип верховенства права ставить закон над власне державою. По суті, закон має зобов'язуючу силу щодо будь-якої державної влади, інакше він - не закон» [5, с.256], а «квазі-закон».

Отже, керуючись вищевикладеним, можна дати універсальне визначення поняттю «квазі-закону»: це вид нормативно-правового акту, який має юридичну силу закону, не будучи ним (декрет, постанова, указ і т.д.), або сам закон, який немає юридичних ознак закону, не регулює суспільні відносини і не реалізовується в реальному правовому бутті.

Література:

1. Теньков С.О. Колізії у законодавстві: чим керуватися? // Вісник вищого арбітражного суду України. – 2000. - №4. – 286 с.
2. Популярна юридична енциклопедія / Кол. Авт.: В.К. Гіжевський, В.В. Головченко... В.С. Ковальський (кер.) та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 315 с.
3. Лилак Д.Д. «Квазізакони» в системі законодавства України // Вісник господарського судочинства. – 2001. - №2. – 201 с.
4. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
5. Пролесєв С.В. Метафізика влади. – К.: Наукова думка, 2005. – 456 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.

ЗАГАЛЬНИЙ І СПРОЩЕНИЙ ПОРЯДОК НАБУТТЯ ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ

Лазарєв Віктор Вікторович

здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ

Європейською конвенцією про громадянство кожній особі гарантується право на громадянство. Водночас варто зауважити, що право на громадянство не має на увазі безумовного прийняття будь-якої людини до громадянства будь-якої країни, рівно як і обов'язок такого прийому. Кожна країна встановлює для цього певні правила і процедури, не є виключенням і Україна. Статтею 6 Закону «Про громадянство України» визначено 10 підстав набуття громадянства України.

Розглядаючи зазначені умови набуття громадянства України і аналізуючи процедурні питання зміни громадянства у кожному конкретному випадку, можна виділити загальний і спрощений порядок набуття громадянства України. До загального порядку можна віднести передбачене п. 3 ст. 6 Закону України «Про громадянство України» «прийняття до громадянства». Цей порядок передбачає доволі складну і тривалу в часі процедуру проходження. Інші ж підстави набуття громадянства за порядком оформлення можна віднести до різновидів спрощеного порядку набуття громадянства.

Суттю набуття громадянства України в спрощеному порядку є те, що воно не пов'язано з вимогами і складними процедурами, що мають місце при прийомі до громадянства у загальному порядку, і передбачає більш короткий термін вирішення питання. Спрощений порядок прийому до громадянства поширюється на іноземних громадян і осіб без громадянства, що досягли 18 років і є дієздатними, мають право звернутися із заявою про прийняття до громадянства України без дотримання умови п'ятирічного терміну проживання на території України, необхідного при прийомі до громадянства в загальному порядку.

Розглянемо ж більш детально кожен випадок. У світовій практиці існує спрощена натуралізація відносно певного кола осіб. В Україні вона стосується п'яти категорій осіб: а) подружжя; б) осіб, що отримали притулок; в) осіб, які мають видатні заслуги перед Україною; г) осіб, прийняття яких до громадянства України складає державний інтерес для України; д) дітей. Наведений спосіб набуття громадянства передбачає остаточне вирішення питання Президентом, але кількість документів, що подаються, є меншим і визначається у кожному конкретному випадку.

Також строк проживання, на відміну від загального порядку, визначеного у п'ять років, зменшено. Водночас порядок вирішення питання стосовно спрощеної натуралізації залишається таким, як і загальний порядок, за винятком того, що строк офіційного проживання для отримання громадянства зменшено. Варто зазначити, що при спрощеній натуралізації розгляд заяв і ухвалення рішення про прийом до громадянства здійснюється Президентом України протягом річного терміну. Таким чином, при спрощеній натуралізації вимоги до здобувача громадянства пом'якшено, але загальна процедура залишається сталою. Це, на нашу думку, у першу чергу, покликано попередити зловживання у даній сфері.

Інший спосіб набуття громадянства у спрощеному порядку, який ми умовно назвали «відновлення громадянства», передбачає набуття громадянства тими особами, які були громадянами України, але свого часу вийшли з громадянства. Також сюди можна віднести й осіб, які мають право на громадянство за іншими підставами, передбаченими законодавством, як то: за народженням, за територіальним походженням. Таким чином, «відновлення громадянства» передбачає надання громадянства особам, які історично тим або іншим чином пов'язані з Україною, на відміну від спрощеної натуралізації, яка хоч і передбачає спрощений порядок надання громадянства, але надає громадянство особам, які за народженням і у силу походження права на громадянство не мають. Також «відновлення громадянства» не передбачає законодавчо закріпленого строку обов'язкового проживання на території України і вимагає надання меншої кількості обов'язкових документів для набуття громадянства.

Порядком вирішення питань стосовно громадянства хоча і передбачено провадження у справі за спрощеною процедурою, подача документів до територіальних відділень Державного департаменту у справах громадянства, імміграції і реєстрації фізичних осіб (ДД ГІРФО) передбачається у загальному порядку.

При розгляді питання щодо спрощеного набуття громадянства слід також звернути увагу на зміну громадянства дітей і недієздатних осіб. У цьому випадку справу стосовно громадянства порушує один з батьків або опікун. Необхідні документи також здаються до ДД ГІРФО.

На відміну від прийняття громадянства України в загальному порядку і спрощеної натуралізації, де розгляд заяв і ухвалення рішення приймається Президентом України протягом річного терміну, при розв'язанні питання про набуття до громадянства України у спрощеному порядку при «відновленні громадянства» і «зміні громадянства дітей і недієздатних осіб» ухвалюються начальником головного управління Міністерства внутрішніх справ України в Автономній Республіці Крим, місті Києві, Київській області, управління Міністерства внутрішніх справ

України в області, місті Севастополі або його заступником, а також керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України або його заступник, що знаходяться за межами України в строк до шести місяців з дня подачі заяви і всіх необхідних документів.

До окремого різновиду порядку набуття громадянства можна віднести набуття громадянства за підставами, передбаченими міжнародними договорами України. Таке набуття громадянства має місце : а) при об'єднанні двох і більше країн у одну або при розпаді великої держави; б) при укладенні мирних угод, договорів по репатріації, спеціальних угод з територіальних питань, що стосуються переходу частини території від однієї країни іншій (цесія), обміну окремими участками території, продажі частини території.

При територіальних змінах можливі оптація і трансферт. Таким чином, у даному випадку процедура зміни громадянства буде стосуватися певної частини населення і натуралізація буде прохводитися централізовано владою.

Отже, процедури з питань громадянства України можна умовно поділити на загальні і спрощені, що визначається кількісним складом учасників, кількістю подачі необхідних документів. У той же час, залежно від характеру звернення і суб'єкта, який остаточно вирішує питання, спрощені процедури з питань громадянства можна поділити на: спрощену натуралізацію; відновлення громадянства; набуття громадянства дітьми і недієздатними особами; набуття громадянства за іншими підставами, передбаченими міжнародними договорами України.

Література:

1. Про громадянство України : Закон України від 18 січня 2001 року № 2235 – III // Офіційний вісник України. – 2001. - № 9. – Ст. 342.
2. Питання організації виконання Закону України «Про громадянство України»: Указ Президента України від 27 березня 2001 р. № 215/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. № 13. – Ст. 533.
3. Тодика Ю.М. Громадянство України: конституційно-правовий аспект : навч. посіб. / Тодика Ю. М. – Х.: Факт, 2002. – 278 с.
4. Рубач Л. Громадянство: набуття та припинення / Л. Рубач, М. Мілорава, В. Коцюба. – К.: Видавець Фурса С. Я., 2009. – 68 с.
5. Кикоть В.Я. Российское гражданство: учеб. пособие / В.Я. Кикоть. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 351 с.

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДОГОВОРІВ РАДИ ЄВРОПИ

Мавроматі Олена Євгенівна

*аспірантка кафедри права Європейського Союзу та порівняльного
правознавства Національного університету «Одеська юридична
академія»*

Питання про способи і форми імплементації міжнародних договорів і відповідно взятих державами зобов'язань в їх внутрішньому праві є як теоретичною, так і практичною проблемою, яка залишається актуальною впродовж усього останнього століття. У наші дні значно прискорилися процеси інтеграції і інтернаціоналізації правового й економічного життя всіх держав світу, тому роль міжнародних угод зросла настільки, що вже неможливо уявити собі взаємодію держав без створення базових нормативних актів, призначених для вирішення конкретних практичних завдань. Безумовно, що такі міжнародні договори стали одним з основних джерел правових норм і для міжнародного права, і, за певних умов, для внутрішніх правових систем окремих держав.

Зазвичай імплементація договорів Ради Європи передбачає ухвалення державним органом спеціального акта, але його форма і характер в різних національних системах різні.

У Великобританії й Ірландії, наприклад, для імплементації норм договорів до внутрішнього права потрібне ухвалення парламентського акта. Так у Великобританії Human Rights Act 1998 (Закон про права людини 1998 р.) інкорпорував у внутрішнє право Європейську конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод. Це пояснюється тим, що у Великобританії виконавча влада має компетенцію приймати державні зобов'язання у сфері міжнародного права, але обов'язково отримавши на це санкцію парламенту.

В інших державах, таких як Німеччина і Італія, договір ратифікується актом внутрішнього права, зазвичай законом, що приймається парламентом, відповідно до якого основні матеріальні норми договору перетворюються на норми внутрішнього права або інкорпоруються в національну правову систему. Такий порядок існує і в інших державах Центральної і Східної Європи під впливом правової традиції Німеччини. До таких держав належить, наприклад, Угорщина, чия правова система не допускає прямого застосування в суді ратифікованих міжнародних договорів.

У державах Північної Європи система імплементації договорів Ради Європи до національних правових систем ще складніша. Там необхідна згода парламенту на те, щоб виконавча влада могла заявити про те, що держава бере на себе міжнародні зобов'язання. Але ця згода не дає

можливості включити договір до національного права, для його імплементації необхідний спеціальний законодавчий акт.

І навпаки, у державах моністичної традиції промудльгації договору достатньо, щоб його норми стали внутрішнім правом, цей акт рівний наказу про його виконання. Так в п.1 ст. 91 Конституції Польщі указується, що ратифікований і промудльгований договір «належить до внутрішнього правового порядку» і є «таким, що прямо застосовується» за винятком випадків, коли його застосування вимагає ухвалення окремого закону [1, с. 700-701]. Іноді договір Ради Європи автоматично включається у внутрішнє право, як, наприклад, у Бельгії, Люксембурзі, Португалії, Франції і Хорватії, за умови, що він належним чином ратифікований або затверджений і опублікований в офіційному виданні.

Договори Ради Європи не мають застережень щодо їх правового статусу в рамках внутрішнього правопорядку держав-членів. Проте деякі договори містять достатньо конкретні положення, щоб не вимагати спеціальних внутрішніх заходів щодо їх виконання. Вони визнаються *self executing* і можуть, якщо національний суд прийме таке рішення, мати пряме застосування в судовому процесі. Частіше виконання договору вимагає ухвалення на національному рівні певних заходів його виконання. У деяких конвенціях Ради Європи міститься положення, яке підтверджує це зобов'язання [2], [3]. Наприклад, Європейський суд з прав людини визнав, що Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод «не наказує державам якогось певного способу забезпечити в їх внутрішньому праві дію всіх положень даного документа» [4, с. 161].

Таким чином Рада Європи не передбачає ніяких примусових заходів щодо порядку й умов введення договорів у внутрішнє право держав. Це питання виноситься на розсуд держав-членів і залежить від специфіки їхніх конституційних норм.

Література:

1. Конституции государств Европы: в 3 т. / под общ. ред. и со вступ. статьей Л. А. Окунькова. – М.: Издательство НОРМА, 2001. – Т. 2. – М.: Издательство НОРМА, 2001. – 840 с.
2. Конвенція про захист фізичних осіб при автоматизованій обробці персональних даних, 1981 р. (ст.4) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTraites>.
3. Конвенція про захист прав людини і людської гідності у зв'язку із застосуванням досягнень біології і медицини, 1997 р. (п.2, ст.1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTraites.asp?CM=8&CL=RUS>

4. Benoit-Rohmer F., Klebes H. Council of Europe Law: Towards a pan-European legal area / Florence Benoit-Rohmer, Heinrich Klebes. – Strasbourg, 2005. – 245 p.

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В СТАНОВЛЕННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Тесліцький Артур Михайлович

аспірант Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича

Становлення громадянського суспільства охоплює десятки століть: від окремих його елементів в античному світі, до сучасних демократичних суспільних систем. Відповідно до цього на різних етапах суспільного розвитку склалися і різні уявлення про нього.

Поняття «громадянське суспільство» сягає своїм корінням починаючи ще з ідеї поліса Арістотеля. Однак як наукова категорія вперше з'являється в працях Т. Гоббса, Дж. Локка і отримує розвиток у творах Ж.Ж. Руссо, Ш. Монтеск'є, І. Канта, Г. Гегеля, К. Маркса та інших філософів. На даний час поняття "громадянське суспільство" змістовно збагатилося і є багатозначним, існує безліч різних підходів та теорій щодо його визначення, як у вітчизняній, так і в західній фаховій літературі. В одному з підходів під громадянським суспільством розуміється сукупність міжособистісних відносин і соціальних інститутів (сім'я, освіта, економіка, культура, релігія тощо), що розвиваються без втручання держави. Громадянське суспільство створює умови для задоволення індивідами і соціальними групами своїх потреб та інтересів.

Громадянське суспільство – це та форма людської спільності, що знаходиться на певній стадії розвитку, яка за допомогою форм соціальної активності, задовольняє потреби своїх індивідів. Це комплекс добровільно сформованих первинних об'єднань індивідів (сім'ї, кооперації та інші об'єднання, крім державних і політичних структур). Це сукупність недержавних відносин у суспільстві (економічні, соціальні, національні і приватне життя людей). Це сфера самовиявлення вільних індивідів і їх об'єднань, захищена законами від прямого втручання і довільної регламентації їхньої діяльності з боку державної влади.¹

Громадянське суспільство існує і функціонує в діалектичній, суперечливій єдності з державою. При демократичному режимі воно тісно стикається і взаємодіє з державою, при авторитарному і тоталітарному режимах перебуває в пасивній або активній опозиції до режиму. Воно є

¹ Див. Г. Т. Тавадов Политология: Учебник. - М. Омега-Л, - 2000г. – 371С.

первинним стосовно до держави, фундаментом держави. За своєю природою громадянське суспільство є суспільством неполітичним. У надрах громадянського суспільства можуть виникати і виникають політичні об'єднання.

У рішенні ключових завдань формування громадянського суспільства і найважливіших соціальних проблем значну роль відіграють недержавні некомерційні організації, які утворюють так званий третій сектор. Інститутами громадянського суспільства вважають органи місцевого самоврядування, засоби масової інформації, політичні партії і громадські об'єднання. Недержавні, некомерційні і добровольчі об'єднання прийнято називати організаціями третього сектору. Поєднання всіх трьох ознак - незалежність, добровільність і неприбутковий характер діяльності - утворює ті своєрідні ознаки, що дозволяють відрізнити їх від схожих організацій, що належать державним і комерційним інститутам. Некомерційний сектор виступає важливим елементом демократичного устрою суспільства, що базується на принципах ринкової економіки. Він отримав назву третього сектору, що покликане підкреслити його значимість поряд з двома іншими, що представляють державу і чисто ринкові структури.¹

Поняття «третій сектор» з'явилося в світі не так давно, його становлення відображає тенденції, що виникли одночасно з розвитком ринкової економіки. Сучасне громадянське суспільство можна уявити у вигляді трьох невід'ємних складових, які дозволяють виділити основні інститути, що функціонують в ньому: перший сектор - державний: органи державної влади на всіх рівнях, а також всі види державних підприємств і організацій, що діють в будь-якій сфері діяльності, у тому числі соціальної, заснованих на державній та змішаній формах власності, з переважною часткою державної участі;

другий сектор - комерційний (бізнес-сектор): неурядова прибуткова організація, третій сектор називають недержавним, неурядовим, незалежним, некомерційним, неприбутковим, благодійним, сектором добровільної активності (волонтерським, добровольчим), філантропічні або, як називають ці організації в країнах Заходу, - «не для прибутку».

Як показує практика, в тих країнах, де є сильний некомерційний сектор, існуючий нарівні з державним та бізнес секторами, де турботу про цей сектор взяли на себе держава і бізнес, присутній високий рівень економічного і демократичного розвитку. Некомерційні організації

¹ Санжаревский И.И., Титаренко В.А. История, методология и техника исследования проблем общества и личности в социологии. - Тамбов: Изд-во ОГУП «Тамбовская типография «Пролетарский светоч», 2002. С.432.

можуть бути ефективнішими, ніж державні та бізнес структури, оскільки вони швидко і ефективно реагують на потреби населення, пропонуючи свої послуги. Ці послуги можуть бути надані на тому ж якісному рівні, але з найменшими витратами. Наприклад: кризові центри, що пропонують медичні та психологічні послуги людям, що знаходяться в кризовій ситуації; правові та правозахисні центри, що пропонують послуги із захисту прав та інтересів громадян і організацій; а також багато інших типів послуг. Розвинений сектор некомерційних організацій сприяє розвитку ринкової економіки, оскільки ринкова економіка найбільш ефективно розвивається там, де є соціальна стабільність і довіру до всіх державних, приватних і суспільних інститутів. Некомерційні організації виявляють і дозволяють багато проблеми в суспільстві і, тим самим, вносять вагомий внесок у збереження стабільності в країні.

Громадські організації є невід'ємним елементом демократичного суспільства, в якому існують і вільно проявляються досить різні потреби й інтереси громадян. Вони виражають і захищають інтереси певних соціальних груп суспільства; користуються масовою підтримкою своїх членів і прихильників; виражають свої вимоги через певні програмні установки і цілі (як відкрито, так і, іноді, приховано). З часів свого виникнення громадські організації пройшли довгий шлях еволюції та розвитку, що було наслідком соціальних, економічних, політичних змін як у світі загалом, так і в окремих країнах, зокрема.

Аналіз основних видів суспільних відносин, що складають структуру громадянського суспільства, дозволяє визначити напрямок взаємин громадянського суспільства і держави, що досить непрості і різноманітні за своїм змістом. Основним напрямком цих взаємин є єдність громадянського суспільства і держави, що виражається, у першу чергу, у необхідності формування правової держави. Саме в правовій державі знаходять висвітлення конституційні принципи організації і здійснення державної влади та влади громадянського суспільства; визнання і захист основних прав і свобод людини та громадянина; встановлення демократичного державного режиму; забезпечення верховенства закону в діяльності і громадянського суспільства, і держави, взаємні обов'язки держави й особистості. Розвиток сектору громадських організацій можна розглядати як важливе свідчення вирішального моменту у розвитку демократичних інститутів, коли відбувається перехід від державної політичної демократії до демократизації суспільства. При цьому різноманітність і неспівпадіння інтересів різних груп та організацій, що їх представляють, є чинником зростання соціальної конфліктності, у попередженні негативних наслідків якої багато що залежить не лише від держави, а й від громадських організацій.

Література:

1. Санжаревский И.И., Титаренко В.А. История, методология и техника исследования проблем общества и личности в социологии. - Тамбов: Изд-во ОГУП «Тамбовская типография «Пролетарский светоч», 2002. С.432.
2. Г. Т. Тавадов Политология: Учебник. - М. Омега-Л, - 2000г. – 371С.

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право**

**СРАВНИТЕЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ДОКАЗАТЕЛЬСТВЕННОГО
ПРАВА В ГРАЖДАНСКОМ ПРОЦЕССЕ УКРАИНЫ,
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ И РОССИЙСКОЙ
ФЕДЕРАЦИИ: ОСНОВНЫЕ АСПЕКТЫ ПОСТАНОВКИ
ПРОБЛЕМЫ**

Аллахвердиев Вусал

*соискатель, Институт государства и права им. В.М. Корецкого НАН
Украины*

Гражданское процессуальное право состоит из правил рассмотрения и разрешения споров судом, направленных на обеспечение справедливого отправления правосудия. В частности, значительная часть процессуальных норм касается определения фактических обстоятельств дела путем доказывания. Регулирование доказательственной деятельности является существенной составляющей гражданского процесса, поэтому привлекает внимание ученых и практиков.

В процессуальной науке Азербайджанской Республики, Украины и Российской Федерации вопросам доказывания посвящены в труды Асадова Б., Комарова В. В., Мовсумова М.А, Штефана М. Й., Фурсы С.Я., Цюры Т. В., Треушникова М. К., Коваленко А. Г., Решетниковой И. В. и др. Вместе с тем, сравнительное исследование вопросов доказывания в гражданском процессе названных государств отсутствует. Однако, сравнительный анализ правового регулирования доказательственной деятельности в Азербайджанской Республике, Украине и Российской Федерации содержит возможность выявления положительных и отрицательных моментов.

Исторически гражданское процессуальное право развивалось в рамках единого правового поля Советского Союза. Основы гражданского судопроизводства Союза РСР и союзных республик определяли тип и общие принципы процесса, сущность его основных институтов, порядок рассмотрения той или иной категории дел. Важнейшее значение имеет общность процессуальной науки, достижения которой не только формировали единые концептуальные основы понимания правовых сущностей в течение длительного и активного периода развития гражданского процессуального права, но и равной мерой определяют фундамент процессуальных исследований в указанных государствах сегодня и сохраняют свое влияние на значительное время в будущем.

С обретением независимости каждое государство пошло по своему пути развития, имея, в общем, единую цель – создание справедливого, эффективного и доступного судопроизводства по гражданским спорам. Исправление имеющихся недостатков порядка рассмотрения гражданских дел, стремление к достижению мировых стандартов в сфере правосудия стало определяющим вектором формирования гражданского процессуального права нового типа. Не последнюю роль играет и влияние опыта зарубежных государств, ранее недоступного, а в последние годы с большей или меньшей степенью реализуемого в независимых государствах на территории бывшего Советского Союза.

Построение той или иной модели гражданского судопроизводства происходит в каждом государстве на определенной национальной почве. В научной литературе подчеркивается, что проблема эффективности реализации права зависит от тех реальных общественных условий, которые вызвали к жизни интересующие нас правовые установления [1, с. 138]. Применяя указанный тезис к исследованию доказательств, А. Г. Коваленко отмечает, что радикальные намерения изменений в указанной сфере страдают принципиальным изъяном «выпадания» из пространственно-временной картины бытия [2, с. 18]. Соответственно, различия в национальной культуре, традициях, менталитете, масштабах и характере государственности Азербайджанской Республики, Украины и Российской Федерации имеют существенное значение, что не могло не отразиться на порядке судопроизводства в гражданских делах.

Доказательственная деятельность в процессе рассмотрения и разрешения гражданских дел занимает своеобразное место. Как основанная на фактах, она имеет наибольшую степень непосредственной связи с реальной жизнью. Факторы экономического, политического, культурного свойства оказывают существенное влияние на общий характер познаваемых фактов, их доступность, полноту фиксации, возможность исследования в суде. Конкретные социальные условия, сложившиеся в Украине, Азербайджанской Республике, Российской Федерации за двадцать лет независимости обуславливают специфический для каждого из государств предмет судебного познания и условия осуществления доказательственной деятельности.

Нормативное регулирование процесса доказывания направлено на создание правил, обеспечивающих справедливое разрешение, полноту и объективность исследования обстоятельств дела при соблюдении равенства участников, гарантируя защиту привелегированных общественных отношений. Нормативные правила доказывания организуют процесс познания и убеждения, определенным образом искусственно ограничивая логико-мыслительную деятельность участников рассмотрения дела и возможность использования ее

результатов. Устанавливая правила доказательственной деятельности, государство может существенно увеличить или уменьшить возможности отдельно взятой стороны получить решение в свою пользу, предоставить льготы в защите определенным категориям участников общественных отношений, вынуждать стороны обращаться к помощи профессиональных представителей под угрозой проигрыша дела. Правила доказательственной деятельности существенно изменяют юридические возможности лиц, участвующих в деле, извлекать пользу из имеющегося фактического материала. Определяя права, обязанности и возможности лиц, участвующих в процессе, и суда, доказательственное право указывает на существенные критерии соотношения их правового положения, устанавливая меру состязательности и активности. Иначе говоря, правила доказательственной деятельности являются одной из составляющих модели гражданского процессуального права в государстве.

Устанавливая нормативное регулирование доказательственной деятельности в гражданском процессе, каждое государство формирует свое национальное судопроизводство в гражданских спорах. В Украине, Азербайджанской Республике и Российской Федерации закреплены специфические правила в отношении доказательств и доказывания, что отражает национальные черты гражданской юрисдикции. Сравнение доказательственной деятельности в гражданских судопроизводствах названных государств является составляющей частью анализа доказательственного права, выявления общих и различных черт, позитива и недостатков тех или иных отдельных правил, оценки гармоничности всей системы доказательственных отношений в пределах определенной модели гражданского судопроизводства.

Таким образом, наличие одновременно сходства и различия в теоретических, нормативных и практических аспектах доказательств и доказывания Украины, Азербайджанской Республики и Российской Федерации представляет сравнительный анализ актуальным направлением исследования, имеющим своей целью развитие общего учения о доказательствах, выявление общих моментов, продиктованных природой логико-познавательной деятельности, установление эффективности особенностей нормативного регулирования, формулирование предложений по совершенствованию законодательства и судебной практики.

Литература:

1. Мицкевич А.В. Явич Л.С. Право и общественные отношения (основные аспекты содержания и формы советского права). - М.: Юрид. лит., 1971. – 152 с.

2. Коваленко А. Г. Институт доказывания в гражданском и арбитражном судопроизводстве. – М. : Норма, 2002. – 200 с.

ДОГОВІР ФРАНЧАЙЗИНГУ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ

Белякова Марія Віталіївна

студентка Економіко-правового факультету Донецького національного університету

Кінець 50-х - початок 60-х років XX ст. став періодом бурхливого розвитку франчайзингу як одного з методів збуту товарів і послуг, який використовувався в найрізноманітніших сферах підприємницької діяльності. Статистичні дані різних країн свідчать, що, починаючи з 80-х років XX ст., франчайзинг як метод збуту товарів набув широкомасштабного застосування не тільки в розвинених, а й в інших країнах світу [1].

Кардинальні зміни, які сталися наприкінці 80-х - на початку 90-х років XX ст. у політичному і економічному житті СРСР, а потім і незалежної України, дали можливість іноземним компаніям, власникам широковідомих торговельних марок, створювати в Україні франчайзингові мережі, в яких використовуються ці марки. Прикладом цього є мережі МакДоналдс, Фуджі, Кодак, Білла тощо. Використання франчайзингу українськими підприємцями у зовнішньоекономічній та внутрішньоторговельній діяльності ставить перед науковцями завдання аналізу з метою удосконалення договорів франчайзингу та їхнього правового регулювання [2]. У вітчизняній юридичній науці розглядалися лише деякі аспекти прав та обов'язків сторін з цього виду зобов'язання, а саме у роботах О.Підпригори, Р.Ребізанта, Г.Гулевської та інших, в той час як в західних країнах питанням договорів франчайзингу присвячено багато монографічних та інших наукових досліджень.

Законодавче регулювання договору франчайзингу, який в Україні називається договором комерційної концесії, здійснюється Цивільним Кодексом (главою 76), Господарським кодексом (главою 36), Законом України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг». За ступенем розвитку франчайзингові відносини в Україні відносять до найменше врегульованих. Передусім через те, що для українського права зобов'язання, які виникають з договору франчайзингу, є відносно новими. Для розв'язання проблем розвитку договору франчайзингу в Україні необхідно зміцнити законодавчу базу шляхом прийняття Закону України "Про франчайзинг, який знаходиться в стадії розробки (на розгляд до

Верховної Ради було подано Проект Закону України "Про франчайзинг"), де передбачити переддоговірне регулювання відносин між франчайзером і франчайзі, особливості правового регулювання товарного, виробничого, ділового франчайзингів, доречно передбачити існуванні регіонального франчайзингу і франчайзингу, що розвивається.

Досліджуючи саму сутність поняття франчайзингу та основних його ознак, можна зробити висновок про необхідність внесення деяких змін до нормативної бази, що регулює цей вид зобов'язань. Згідно зі ст. 1115 Цивільного кодексу України [3], за договором комерційної концесії одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) за плату право користування відповідно до її вимог комплексом належних цій стороні прав з метою виготовлення та (або) продажу певного виду товару та (або) надання послуг. Приймаючи до уваги те, що договір франчайзингу виник та розвивався в США та інших західних країнах і для українського права є новим видом зобов'язання, при його регулюванні доцільно використовувати міжнародно-прийняті в цій сфері поняття "франчайзинг", "франшиза", "франшизіар" та "франшизіат" замість "договір комерційної концесії", "правоволоділець" та "користувач", які використані в новому ЦК України.

Поряд з договором комерційної концесії в Україні існує договір концесії. Хоча ці договори подібні лише за назвою, але є різними за природою та змістом, все ж таки виникає плутанина щодо їх застосування, особливо в іноземних франчайзерів. Це ще раз вказує на необхідність використання міжнародно-прийнятих понять.

При здійсненні аналізу договору франчайзингу можна засвідчити те, що він є самостійним договором, оскільки має свій предмет, суб'єктний склад, умови договору, сферу застосування, але, одночасно з цим, в ньому наявні елементи, які притаманні іншими видам договорів, використання яких свідчить про його комплексний характер. Елементи договору поставки, за яким франчайзер або інша особа, за його вказівкою, зобов'язується поставити франчайзі певне обладнання або товари для подальшого перепродажу; ліцензійні, за якими франчайзер надає франчайзі право користуватися об'єктами його інтелектуальної власності, включаючи права на використання торговельної марки; інвестиційні. Крім цих елементів можуть бути наявними також елементи купівлі-продажу, надання послуг та інші. Враховуючи застосування елементів інших договорів у договорі комерційної концесії (франчайзингу), існує необхідність врегулювати це питання законодавчо більш детально.

Отже, договір франчайзингу в Україні наразі є відносно новим видом зобов'язань і вимагає його детального аналізу з метою його майбутнього удосконалення. Перелік зазначених вище пропозицій направлений на вирішення таких проблем: зміцнення законодавчої бази

договору франчайзингу шляхом прийняття Закону України «Про франчайзинг», доцільність використання міжнародно-прийнятих у цій сфері понять та законодавче врегулювання щодо відмежування договору франчайзингу від інших договорів.

Література:

1. Цират А.В. Франчайзинг и франчайзинговый договор / А.В.Цират. – К.: Истина, 2002. – С. 29.
2. Цірат Г. Виникнення та розвиток франчайзингу / Г.Цірат // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 10. – С. 127-129.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради. – 2003. – №40-44. – Ст.356.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ

Волкова Анастасія Олександрівна

студентка економіко-правового факультету Донецького національного університету

Здавна існує інформація, яку люди з тих чи інших причин намагаються зберегти у таємниці (політичні, особисті, професійні, комерційні й інші таємниці). На сучасному етапі вводяться поняття про адвокатську таємницю, банківську таємницю, таємницю вкладу та безліч інших видів таємниць. Закон, вживаючи термін «таємниця», не завжди розкриває його зміст. У широкому розумінні, таємниця – це сфера об'єктивної реальності, що прихована від нашого сприйняття або розуміння. З одного боку, це все те, що на даний момент усвідомлено людським інтелектом, з іншого – це щось вже відоме, але з певною метою приховане від інших людей [1, с. 5].

Одним із видів таємниць, які охороняються законом, є банківська таємниця, правова природа якої остаточно в науковій літературі не досліджена. Вивчення літературних джерел засвідчує, що комплексного дослідження проблем правового регулювання банківської таємниці наука в даний час не має.

Велике значення для дослідження правової природи інституту банківської таємниці мають праці таких вчених в галузі банківського права, як М.М.Агаркова, Ю.А. Вайденгаммер, А.В.Венедиктова, І.С.Гуревича, А.М.Екмаляна, Л.Г.Єфімової, Є.Б.Краманова, Є.О.Суханова, А.О.Селіванова, М.Г.Скарженовського, Г.А.Тосуняна, Р.О. Халфіної, С.Д. Ципкіна та інших.

Перша згадка про банківську таємницю міститься в установчих документах «Банку св. Амброзіуса», що був заснований у Мілані у 1593 р. Службовцям банку заборонялося будь-кому надавати інформацію про клієнтів. Винятком були випадки, коли ці відомості запитувалися клієнтом про самого себе, його уповноваженими особами або спадкоємцями. За порушення встановленого порядку працівник звільнявся з накладанням значного штрафу. В Німеччині у XVIII ст. прусський король Фрідріх Великий видав спеціальний лист, за яким особи, які вели банківські операції, були зобов'язані довічно зберігати таємницю про них. Історики стверджують, що банківська таємниця як конфіденційність відомостей про вклади у банках має майже 300-літню історію. Вона народилася у Швейцарії. Першими клієнтами швейцарських банків були французькі королі, які високо цінували мовчазність своїх кредиторів [2, с. 60].

Конфіденційність деяких банківських операцій була відображена ще в Цивільному Кодексі УРСР 1963 року, стаття 384 передбачала, що «держава гарантує таємницю вкладів» фізичних осіб [3]. Однак Закон УРСР «Про банки і банківську діяльність» від 20 березня 1991 року [4] (який діяв аж до кінця 2000 року) не містив достатнього правового матеріалу з банківської таємниці: цьому питанню була присвячена всього одна стаття. Обсяг правового поняття банківської таємниці за Законом 1991 року був не виправдано обмеженим: до банківської таємниці відносились лише відомості по операціях, рахунках і вкладах клієнтів та кореспондентів банку.

На сьогодні правовий режим банківської таємниці детально регламентується у Цивільному кодексі України і Законі України «Про банки і банківську діяльність» [5], який є основним нормативно-правовим актом, що визначає правовий режим банківської таємниці в Україні. Разом з тим, встановлений законом режим банківської таємниці не має абсолютного характеру, оскільки ним передбачаються правомірні правові дії щодо розкриття такого виду інформації.

Необхідно зазначити, що частина 1 статті 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність» до банківської таємниці відносить інформацію щодо діяльності та фінансового стану клієнта, а частина 2 цієї статті містить перелік видів інформації, що охоплюється правовим режимом банківської таємниці, який, як ми бачимо, є значно ширшим, ніж інформація «щодо діяльності та фінансового стану клієнта». Законодавець, вживши слово «зокрема» в частині 2 статті 60 Закону, тим самим підкреслив, що частина 2 статті 60 лише розкриває визначення, наведене в частині 1, інакше кажучи, перелік видів інформації, що належать до банківської таємниці, не є вичерпним, а отже, з-поміж інших відомостей можна виділити саме цей ряд, що зазначений у законі [6, с. 48-49].

До того ж, саме визначення банківської таємниці є не досить вдалим, оскільки охоплює режимом банківської таємниці тільки відомості про діючих клієнтів банку, тоді як цим режимом має також охоплюватись інформація про клієнтів, які припинили свої відносини із банком, рівно як інформація про клієнтів інших банків, з яким клієнти даного банку мають комерційні або інші відносини. Інформація про осіб, які хотіли стати клієнтами, проте за певних причин не стали ними, також має бути охоплена режимом банківської таємниці [7, с. 245]. Зазначена думка є досить актуальною, оскільки недосконалість визначення зумовлює існування інформаційної невизначеності, наявності суттєвих помилок в правозастосовчому процесі.

Згідно зі ст. 1076 ЦК України, банк гарантує таємницю банківського рахунка, операцій за рахунком і відомостей про клієнта. Відомості про операції та рахунки можуть бути надані тільки самим клієнтам або їхнім представникам. Іншим особам, у тому числі органам державної влади, їх посадовим та службовим особам, такі відомості можуть бути надані виключно у випадках і в порядку, встановлених Законом № 2121-III.

Потрібно зазначити, що режимом банківської таємниці можна охоплювати лише ті відомості про клієнта, які отримує банк офіційно, тобто в ході безпосереднього здійснення своєї діяльності. На практиці часто трапляється, що для укладення, наприклад, кредитного договору, банк може витребувати від клієнта дані про стан здоров'я клієнта, його сімейний стан тощо. Такі дані також повинні охоплюватися режимом банківської таємниці. Проте в тому випадку, якщо банк не вимагав від клієнта певних відомостей, але останній їх надав службовцям банку, то ці дані до банківської таємниці відноситись не повинні. В останньому випадку питання зберігання такої інформації має залежати виключно від етики конкретної службової особи банку.

Крім того, банківською таємницею є та інформація, яка залишилася у банку після смерті особи, оскільки, відповідно до частини 2 статті 62 Закону України №2121-III, довідки по рахунках (вкладах) у разі смерті їх власників надаються банком особам, зазначеним власником рахунку (вкладу) в заповідальне розпорядження банку, державним нотаріальним конторам або приватним нотаріусам, іноземним консульським установам за справами спадщини за рахунками (вкладами) померлих власників рахунків (вкладів).

До банківської таємниці належить і інформація про клієнтів іншого банку, навіть якщо їх імена зазначені у документах, угодах та операціях клієнта, оскільки частиною 3 статті 62 цього ж Закону банку заборонено надавати таку інформацію [8].

Також банківським установам, відповідно до ч. 4 ст. 62 Закону України «Про банки і банківську діяльність», забороняється надавати

інформацію про клієнтів іншого банку, навіть якщо їх імена зазначені у документах, угодах та операціях клієнта. Відповідно, імперативна норма ч. 4 ст. 62 даного закону є основою для відмови в наданні будь-якої інформації стосовно осіб, які є клієнтами іншого банку. Але існує лист Національного банку України від 19.04.2001 р. № 18-112/1467-2599 [9], який дає роз'яснення, що на запити органів прокуратури України, СБУ, МВС України, державної податкової служби України банки повинні надавати інформацію про рух коштів на рахунку клієнта без зазначення відправника цих коштів та їх одержувача (які є клієнтами як іншого, так і запитуваного банку). Законом України «Про банки і банківську діяльність» не встановлено порядку та форми надання банками на письмову вимогу зазначених органів інформації, що становить банківську таємницю.

Таким чином, системний аналіз чинного законодавства та правозастосовчої практики зумовлює необхідність закріпити в Законі України «Про банки і банківську діяльність» чіткий перелік відомостей, що становлять банківську таємницю. Замінити наведене визначення банківської таємниці у законі наступним: банківською таємницею визнається будь-яка інформація про клієнтів та кореспондентів, отримана банком в процесі їх обслуговування, а також інформація про осіб, які хотіли стати клієнтами, проте за певних причин не стали ними.

Література:

1. Фатьянов А. А. Тайна как социальное и правовое явление. Её виды / А.А. Фатьянов // Государство и право. – 1998. – № 6. – С. 5–14.
2. Харламова С. Історико-правова характеристика інститутів комерційної та банківської таємниці / С. Харламова // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 11. – С. 59-62.
3. Цивільний кодекс Української РСР: Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 18 липня 1963р., №1540-VI // <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1011.38.3&nobreak=1>.
4. Про банки і банківську діяльність: Закон УРСР від 20 березня 1991 р., № 872-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 25. – Ст. 281.
5. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07 грудня 2000р., № 2121-III у редакції від 09.09.2010 // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5. – Ст. 30.
6. Гетманцев Д.О. Банківська таємниця: особливості її нормативно-правового регулювання в Україні та в законодавстві зарубіжних країн: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Гетманцев Данило Олександрович; Київ. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2003. – 186с.

7. Гетманцев Д. О. Банківське право України: Навчальний посібник / Д.О.Гетманцев, Н. Г. Шукліна. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 567с.
8. Судова практика розгляду справ про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб: Узагальнення Верховного суду України від 21 грудня 2009 р. // Вісник верховного суду України. – 2010. – № 3.
9. Роз'яснення з питань виконання окремих вимог Закону України «Про банки і банківську діяльність»: Лист Національного банку України від 19.04.2001 р. № 18-112/1467-2599 // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/Public>.

ПРАВА ЗАКОННОГО ПРЕДСТАВНИКА ПАЦІЄНТА ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Гурова Ксенія Володимирівна

*студентка юридичного факультету Херсонського юридичного інституту
Харківського національного університету внутрішніх справ*

Зазначена тема є дуже актуальною, оскільки, регламентуючи права пацієнтів, український нормотворець закріпив значний обсяг прав за їхніми законними представниками в галузі охорони здоров'я, але, нажаль, не всі вони дотримуються. До кола законних представників, згідно з національним законодавством, належать батьки (усиновлювачі), опікуни, піклувальники або представники тих установ і організацій, під опікою чи піклуванням яких перебуває фізична особа [1, с. 27].

Метою цього дослідження є з'ясування обсягу повноважень законних представників пацієнтів у царині охорони здоров'я і проблем, які виникають при реалізації їхніх прав.

Права законних представників можна викласти на підставі аналізу національної нормативно-правової бази у сфері охорони здоров'я. До них належать:

- надання згоди на медичне втручання щодо пацієнта віком до 14 років (малолітнього пацієнта) та пацієнта, визнаного в установленому законом порядку недієздатним [2, с. 243];
- надання дозволу на медичні послуги неповнолітнім пацієнтам від 14 до 18 років поряд з особистою згодою останніх;
- відмова від медичного втручання щодо пацієнта, який не є повнолітнім чи дієздатним;
- отримання медичної інформації про дитину або підопічного;

- присутність при дослідженні причин смерті та ознайомлення з висновками щодо причин смерті, а також оскарження цих висновків до суду;
- свобода вибору в галузі охорони здоров'я щодо пацієнта віком до 14 років та пацієнта, визнаного в установленому законом порядку недієздатним, а саме: а) право на вільний вибір лікаря; б) право на вибір методів лікування відповідно до рекомендацій лікаря; в) право на вибір закладу охорони здоров'я; г) право на вимогу заміни лікаря; д) право на лікування за кордоном у разі неможливості надання такої допомоги у закладах охорони здоров'я України;
- відвідування пацієнтів, які перебувають на стаціонарному лікуванні в закладі охорони здоров'я [3 , с. 24].

Охарактеризуємо кожну з цих можливостей, акцентуючи увагу на важливих моментах правозастосування.

Однією з найбільш практично забарвлених проблем у сфері медичного права в контексті забезпечення прав пацієнта є реалізація його конституційного права на особисту недоторканність, та права на згоду чи відмову від медичного втручання [4, с. 12]. Роль законних представників у здійсненні цих прав пацієнта є, за певних умов і підстав, - визначальною. Відповідно до національного законодавства, надання медичної допомоги фізичній особі, яка досягла 14 років, провадиться за її згодою. Повнолітня дієздатна фізична особа, яка усвідомлює значення своїх дій і може керувати ними, має право відмовитись від лікування.

Також хочемо наголосити на існуванні ще однієї категорії пацієнтів - осіб, які в установленому порядку визнані судом недієздатними. Медичне втручання недієздатному пацієнтові здійснюється за згоди його законних представників.

Крім категорії законних представників, які мають право надавати згоду на медичне втручання, визначено ще одну категорію суб'єктів медичних правовідносин - члени родини. При творенні цього положення порушено принцип уніфікованості термінології: у ньому вжито слово «родина» замість терміна «сім'я» [6, с. 14].

Аналізуючи право на відмову від медичного втручання, слід відзначити, що компетентними відмовлятися від медичного втручання до 18 років є виключно законні представники. Повнолітня дієздатна особа, яка усвідомлює значення своїх дій і може ними керувати, має право відмовитись від лікування. Закон визначає, що в разі, коли відсутність згоди може призвести до тяжких для пацієнта наслідків, лікар зобов'язаний йому це пояснити. Якщо і після цього пацієнт відмовляється від лікування, лікар має право взяти від нього письмове підтвердження, а при неможливості його одержання - засвідчити відмову відповідним актом у присутності свідків. Крім цього, норма творець передбачає, що у разі,

якщо відмову дає законний представник пацієнта і вона може мати для пацієнта тяжкі наслідки, лікар повинен повідомити про це орган опіки і піклування [7, с. 175].

У цьому контексті важливо звернути увагу ще на один аспект реалізації права на медичну інформацію, що межує з порядком здійснення права на медичну таємницю, а саме до обсягу інформації, на яку мають право законні представники. Аналіз нормативних положень, що закріплюють досліджуване право, дає підстави стверджувати, що законні представники мають право знайомитись з усіма відомостями, які становлять обсяг поняття «медична інформація» [6, с. 101].

Ще однією можливістю, у реалізації якої свою роль виконують законні представники, є право пацієнта на свободу вибору в галузі охорони здоров'я, до структури якого належать п'ять елементів, а саме:

- а) право на вільний вибір лікаря;
- б) право на вибір методів лікування відповідно до рекомендацій лікаря;
- в) право на вибір закладу охорони здоров'я;
- г) право на вимогу заміни лікаря;
- д) право на лікування за кордоном у разі неможливості надання такої допомоги у закладах охорони здоров'я України.

Отже, можна зробити висновок, що законний представник відіграє дуже вагомую роль у реалізації пацієнтом свого конституційного права на медичне лікування. Характеристика основних прав законних представників дає можливість адекватно оцінити роль і значення цих суб'єктів медичних правовідносин для медичної та юридичної практики, для досягнення балансу у взаєминах «лікар - пацієнт», для здійснення прав пацієнта, який не має законодавчих можливостей самостійно реалізувати свої права через вікові чи інші обмеження. Ми з'ясували коло проблем у правовому розумінні й правозастосуванні, тому, як шлях вирішення законодавчих колізій, пропонуємо врегулювати протиріччя в законах України, які були зазначенні вище. Адже ці прогалини не дають змоги в повній мірі захищати права законних представників пацієнта. Вирішення даної проблеми сприятиме оптимізації забезпечення прав людини в галузі охорони здоров'я.

Література:

1. Кримінально-процесуальний кодекс України. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2010. – 232 с.
2. Цивільний кодекс України: Науковий-практичний коментар. / За заг. ред. Є. О. Харитонова, О. І. Харитонової, Н. Ю. Голубєвої. – 2-е вид., перероб. та доп. – К.: Правова єдність, 2009. – 744 с.
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я // Відомості Верховної Ради України. – 2007. - № 13. – 57 с.

4. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. – 141с.
5. Про охорону дитинства // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - №5. – 49 с.
6. Сімейний кодекс України. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2008. – 112 с.
7. Цивільний кодекс України. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2009. – 424 с.
8. Про психіатричну допомогу // Відомості Верховної Ради України. – 2006. - № 3. – 56 с.

АНАЛОГІЯ ЗАКОНУ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Корольов Віктор Володимирович
асистент кафедри цивільного права Юридичного інституту
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Николайчук Іванна Володимирівна
спеціаліст відділу по контролю за виконанням судових рішень Івано-
Франківського слідчого ізолятора

Зазвичай норми законодавства утворюють певну «сітку», в яку потрапляє більшість правових відносин, що виникають у державі. Але навіть при розвиненому законодавстві мають місце випадки, коли правові відносини залишаються нечітко врегульованими. Тому законодавцем залишено право суду виходити за визначені законом межі, коли не існує чіткої регламентації їх законодавством, тобто регламентувати спірні правовідносини за аналогією закону чи права [1, с. 67].

В юриспруденції можна зустріти наступні визначення аналогії закону:

1) аналогія закону – це вирішення справи або окремого юридичного питання на основі правової норми, розрахованої на подібні випадки [2, с. 595];

2) аналогія (грецькою *analogia* – відповідність, подібність) – засіб вирішення конкретних справ при наявності прогалини у законі, тобто коли юридичний факт повинен вирішуватися юридичними засобами, але таке рішення не передбачене законодавством або передбачене не повністю [3, с. 53];

3) під аналогією в області юриспруденції мається на увазі поширення норми або цілого комплексу норм права на не передбачені законом, але існуючі подібні ситуації [4, с. 47].

У чинному ЦПК України передбачена можливість суду вирішувати справи виходячи з аналогії закону чи права (ч. 8 ст.8 нового ЦПК), але чи

може Верховний Суд узагальнювати такі рішення суду і робити їх загальнообов'язковими – це питання залишається невирішеним. Важко собі уявити дві абсолютно однакові справи, оскільки в кожній з них будуть свої суб'єкти, мотиви, докази, позиції адвокатів, а тому застосовувати рішення у одній справі при вирішенні іншої дуже складно, якщо не буде опубліковано всіх матеріалів справи [5, с. 28].

Як зауважує професор С. Я. Фурса, коли суддя має вирішувати справу відповідно до чітких вимог законодавства, то у переважній більшості випадків рішення очевидне. Але багато сучасних суддів уявити при вирішенні справ на межі аналогії праву або закону просто важко. Аналогія закону і права передбачає творчу діяльність суду, коли він має мотивувати прийняте ним рішення, а не формально користуватися правом вирішувати справу на власний розсуд [5, с. 29].

Доволі тривалий час в юридичній науці велись та ведуться дискусії щодо можливості застосування аналогії в цивільному судочинстві. Вчені, які заперечують таку можливість, зазначають наступне: немає процесуальної норми – не повинно бути й процесуальної дії, а прогалини (недоліки) у цивільному процесуальному праві повинні усуватися тільки в законодавчому порядку. Крім чого, одним з елементів цивільного процесу є цивільна процесуальна форма, яка представляє собою систему гарантій, реалізація якої можлива лише при неухильному дотриманні всіх вимог, що пред'являються законом до дій суб'єктів процесуальних правовідносин. Однак при цьому абсолютно не даються відповіді на питання, як вчиняти суду при розгляді справи у разі наявності прогалини в цивільному процесуальному законодавстві, що не заперечується, до її усунення на законодавчому рівні. Недоліки і прогалини в матеріальному та процесуальному праві були і завжди будуть, незважаючи на те, як законодавець не хотів би або не вмів приймати необхідні закони – передбачити всі відносини, які потребують законодавчого регулювання, просто неможливо. Деякі інші юристи (як науковці, так і практики) вважають, що на законодавчому рівні дозволено застосовувати процесуальну аналогію, посилаючись при цьому на ч. 3 ст. 11 ЦПК 1963 р. та на аналогічну ч. 8 ст. 8 діючого ЦПК України і даючи рекомендації суддям щодо подолання недоліків (прогалин) нового процесуального законодавства. Однак, на думку М. І. Балюка та Д. Д. Луспеніка, це не відповідає закону. У зазначених статтях як у ЦПК 1963 р., так і в новому ЦПК, які вказують на законодавство, відповідно до якого суд вирішує справи, мається на увазі лише застосування судами при розгляді цивільних справ аналогії матеріального права, а не процесуального права. Так, якщо спірні відносини не врегульовані законом, суд застосовує закон, що регулює подібні за змістом відносини (аналогія закону), а за відсутності такого – суд виходить із загальних засад законодавства

(аналогія права). З цього чітко випливає, що йдеться про законодавство, відповідно до якого суд вирішує справу по суті матеріально-правового спору (саме так звучить назва, статті 8 ЦПК), а не про процесуальне законодавство, за яким здійснюється розгляд справи (судочинство), так як про це законодавство окремо йдеться в ч. 1 ст. 2 ЦПК України і про аналогію там нічого не зазначено. Застосування матеріально-правової аналогії було передбачено і в аналогічній статті 11 ЦПК 1963 р., але зазначене не означало, що на законодавчому рівні була закріплена процесуальна аналогія. Саме такою на даний час є процесуальна доктрина і на це неодноразово вказувалося ученими-процесуалістами [4, с. 48-49].

На нашу думку, частину 8 статті 8 ЦПК України слід тлумачити правильно, а саме законодавець цією нормою передбачив аналогію закону і права в цивільному процесі. Більше того, можна назвати норму статті 35 ЦК України, де ч. 3 зазначеної статті передбачає можливість надання повної цивільної дієздатності фізичній особі, яка досягла шістнадцяти років і яка бажає займатися підприємницькою діяльністю. У той же час у разі, коли батьки (усиновлювачі), піклувальники або орган опіки та піклування не багатимуть, щоб особа була підприємцем і займалася підприємницькою діяльністю й не нададуть їй дозволу на це, особа на зможе пройти державну реєстрацію й набути в кінцевому випадку повної цивільної дієздатності та звернутися до суду. Звернутися до суду із заявою особа не зможе, оскільки відповідно до ч. 2 ст. 35 ЦК України відсутність згоди зазначених вище суб'єктів повинна передувати зверненню до суду, і тільки після звернення до цих суб'єктів можна буде звернутися до суду.

Окрім зазначеного хотілося б згадати, що відповідно до норм закріплених в главі 3 розділу 4 ЦПК України розгляд судом справ про надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності виходить можливий тільки щодо неповнолітніх осіб, які працюють за трудовим договором або є матір'ю чи батьком дитини відповідно до актового запису цивільного стану. Цілком логічно виникає запитання як особа тоді зможе реалізувати своє матеріальне право закріплене нормою цивільного права, якщо не передбачено процедурний порядок його реалізації в такій ситуації. Тому й необхідною та обов'язковою є аналогія в цивільному процесі.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар : У 2 т. / За заг. ред. С. Я. Фурси. – К. : Видавець Фурса С. Я. : КНТ, 2010. – Т. 1. – 1044 с.
2. Скаун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : підручник / О. Ф. Скаун. – Харків : Еспада, 2006. – 776 с.

3. Цивільний процес України : академічний курс : підручник / Фурса С. Я., Фурса Є. І., Гетманцев О. В., Щербак С. В., Лазько Г. З. та ін; За заг. ред. С. Я. Фурси. – К. : Видавець Фурса С. Я. : КНТ, 2009. – 848 с.
4. Балюк М. І., Луспеник Д. Д. Практика застосування цивільного процесуального кодексу України (цивільний процес у питаннях і відповідях). Коментарії, рекомендації, пропозиції. – Х.: Харків юридичний, 2008. – 708 с.
5. Фурса С. Я., Щербак С. В., Євтушенко О. І. Цивільний процес України : Проблеми і перспективи : Науково-практичний посібник / С. Я. Фурса, С. В. Щербак, О. І. Євтушенко. –К.: видавець Фурса С.Я.: КНТ, 2006. – 448 с.
6. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року // www.portal.rada.gov.ua

ОСНОВНІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА, ЯКІ ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ПРИРОДНЕ ІСНУВАННЯ ДИТИНИ

Крамар Уляна Петрівна

*студентка Тернопільського інституту Міжрегіональна Академія
управління персоналом*

Актуальність теми. Права дитини є категорією яка впливає із прав людини і громадянина. Конституцією України проголошено людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпеку найвищою соціальною цінністю. Зазначені права – передумова життєдіяльності кожної людини, вони гарантують її фізичне існування і є умовою забезпечення та здійснення всіх інших прав [1,с.123-130]. Проте особисті немайнові права дітей в Україні з огляду на їх соціально-правовий статус, потребують особливого захисту з боку держави. Діти (малолітні та неповнолітні) не можуть самостійно реалізовувати та захищати навіть свої природні права, як наприклад, право на життя, на гідне життя. На жаль, особисті немайнові права, які забезпечують природне існування саме дитини, досі розглядаються в якості складової прав людини і громадянина.

Наукова розробка теми. Дослідження правового регулювання особистих немайнових прав, які забезпечують природне існування фізичної особи, привертала увагу багатьох сучасних науковців як на теренах України, так і за її межами. Значний доробок у висвітленні природних прав людини належить таким вченим-юристам: О.Пунді, Р.Стефанчуку, О.Домбровській, В.Резниковій, З.Ромовській, Л.Федюку, Я.Шевченко тощо.

Метою цієї роботи є комплексний загальнотеоретичний аналіз цивільно-правового аспекту особистих немайнових прав, які забезпечують природне існування дитини, виявлення проблем для їх законодавчого врегулювання та реалізації; а також розробка теоретичних та науково-практичних пропозицій та рекомендацій щодо підвищення ефективності державно-правового захисту особистих немайнових прав дитини та вдосконалення чинного законодавства з цих питань.

Предметом дослідження є особисті немайнові права, які забезпечують природне існування дитини, як особлива категорія особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи та нормативно-правові акти, які регламентують особливості їх здійснення та захисту.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації особистих немайнових прав, які забезпечують природне існування дитини в Україні.

Дитина, відповідно до Конвенції про права дитини ООН та Закону України «Про охорону дитинства», - це особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше.

На відміну від зазначеного Закону та Конвенції, Цивільний кодекс України (далі - ЦК України), застосовуючи термін «дитина», не містить пояснення його змісту. Натомість, аналізоване поняття замінюється поняттями «малолітня», «неповнолітня» фізична особа. Малолітньою, згідно частини 1 статті 31 ЦК України, є фізична особа, яка не досягла чотирнадцяти років, а неповнолітньою, згідно частини 1 статті 32 ЦК України, - фізична особа у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років. Таким чином, права дитини є похідною категорією прав людини (фізичної особи) [4, с.40-44].

В основу особистих немайнових прав, які забезпечують природне існування дитини, покладені правові інтереси дитини, спрямовані на забезпечення її існування як живої істоти та задоволення її природних потреб. Таким чином, аналізовані права дитини є правами біологічними, приватноправовим втіленням особистих прав людини. Інші немайнові та майнові права дитини є правами другого порядку. Основний Закон України закріпив особливий підхід до ієрархії соціальних благ, їх значення та місця у суспільному житті. Сьогодні людина, її життя та здоров'я, честь та гідність, недоторканість та безпека визначаються вищою соціальною цінністю – (ст3КУ).

Однак зазначимо, що на державу покладається не більш закріплення природних прав дитини, а їх гарантування та захист.

Правове регулювання особистих немайнових прав, які забезпечують природне існування дитини, здійснюється також Цивільним кодексом

України, Сімейним кодексом України та іншими законами, які регулюють особисті немайнові права, які забезпечують природне існування фізичної особи, а також нормативно-правовими актами внутрішньодержавного та міжнародного характеру у сфері прав дитини.

Глава 21 Цивільного кодексу України містить наступний перелік особистих немайнових прав, які забезпечують природне існування дитини: право на життя, право на охорону здоров'я, право на медичну допомогу, право на інформацію про стан свого здоров'я, право на свободу, право на особисту недоторканість, право на сім'ю, опіку або піклування, право на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Зазначені права становлять систему, в якій слід виділити право на життя, право на здоров'я, право на свободу та особисту недоторканість, право на сім'ю, опіку або піклування, право на безпечне для життя та здоров'я довкілля [2, с.10-15]. Зміст особистих немайнових прав, які забезпечують природне існування дитини, складають активні та пасивні (негативні) повноваження їх носія. Активні передбачають володіння, користування та розпорядження особистим немайновим правом. Дитина, з огляду на особливості її дієздатності (малолітні наділені частковою, а неповнолітні особи - неповною цивільною дієздатністю), не може самостійно здійснювати свої права та реалізувати активний аспект їх змісту в повній мірі. Тому основний спектр повноважень по реалізації та захисту особистих немайнових прав, які забезпечують природне існування дитини, здійснюється батьками (усиновителями), опікунами, піклувальниками в інтересах дітей. Таким чином, діти наділені правами, а їх законні представники - обов'язками щодо їх реалізації.

Пасивні (негативні) повноваження передбачають можливість вимагати у всіх та кожного утримуватися від порушень чи створення перешкод здійсненню особистих немайнових прав, які забезпечують природне існування дитини, та захищати їх від порушень будь-яким не забороненим законом способом.

Особисті немайнові права, які забезпечують природне існування дитини, класифікуються на дві групи : а) особисті немайнові права, що забезпечують природну (біопсихічну) цілісність дитини: право на життя, право на здоров'я, право на особисту безпеку (безпеку природного існування); б) особисті немайнові права, що забезпечують природну автономію (відособленість) дитини: право на особисту недоторканість, право на особисту свободу, право на сім'ю та особисте влаштування [3, с.67-84].

Найменш юридично гарантованим на сьогоднішній день є право дитини на особисту безпеку (безпеку природного існування) як суб'єктивне особисте немайнове право, що забезпечує природне існування дитини, пов'язане з її правом уникати впливу шкідливого навколишнього

природного та техногенного середовища у будь-якій формі, право на активну протидію небезпечним чинникам (через законних представників) та їх усунення, а також правом на отримання інформації про стан довкілля.

Зміст аналізованого права включає право дитини на безпечне для життя і здоров'я навколишнє середовище, право дитини на достовірну інформацію про стан довкілля та якість харчових продуктів і предметів побуту, право на безпечні для життя і здоров'я продукти споживання (харчові продукти, предмети побуту), право на безпечність умов соціального буття (належні, безпечні і здорові умови праці, проживання, навчання, виховання, спілкування).

На нашу думку, дитина повинна забезпечуватися безпечними та якісними продуктами харчування залежно від віку, статі, інших фізіологічних та психологічних потреб (маси тіла, середньодобових енергетичних витрат) в основних харчових продуктах та енергії.

Обов'язок щодо вибору якісних та безпечних і екологічно чистих продуктів споживання повинен покладатися на батьків та законних представників неповнолітніх та малолітніх.

Висновки. Таким чином, аналіз особистих немайнових прав дітей в Україні, дає підстави зробити висновок, що ще існують значні прогалини не тільки в чинному законодавстві, нормативно-правових актах, але й в реалізації цих прав. Оскільки права дитини є категорією тісно пов'язаною з правами людини, то права дитини та юридичні і фактичні можливості їх реалізації знаходяться у прямій залежності від економічно-соціального ладу країни та обсягу їх цивільної дієздатності. Тому, сьогодні, як ніколи раніше з огляду на соціально-правовий статус дитини, її природні (біологічні) права потребують особливого захисту як з боку держави, так і з боку громадських організацій.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України.-1996.- № 30. - Ст.141.
2. Декларація прав дитини від 20 листопада 1959 року // Інфодиск «Законодавство України».- 2008.- № 4.
3. Сімейний кодекс України від 10 січня 2003 року № 2974-111 // Відомості Верховної Ради України. - 2002.- № 21-22.- Ст. 135.
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. - 2003. -№№40-44.-Ст.356.
5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. - 2004.- №№ 40-41, 42. - Ст. 415.

ПРАВО АДВОКАТА НА ЗАПИТ В КОНТЕКСТІ ПРИЙНЯТТЯ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ»

Майка Максим Борисович

*студент юридичного факультету Тернопільського національного
економічного університету*

Усім практикуючим адвокатам рано чи пізно доводиться зустрітись з проблемою отримання необхідної інформації, без якої просто неможливо належно представляти інтереси клієнта. Таким чином, в пригоді стає право адвоката збирати відомості, запитувати і отримувати документи іншими словами - право на здійснення адвокатського запиту[4]. Саме за допомогою запиту адвокат отримує фактичні дані, які часто слугують доказом значущих для справи обставин, обґрунтовують обрану клієнтом правову позицію чи спростовують аргументи протилежної сторони. Крім того, право на запит є однією із гарантій реалізації функцій адвокатської діяльності. Прийняття Закону України «Про доступ до публічної інформації» покликане спростити здійснення права на звернення громадян, зокрема і права на здійснення адвокатського запиту, а норми даного законодавчого акту спрямовані на регламентацію основних процесуальних положень порядку оформлення, подання, розгляду та відповіді на запит. Теоретичні та практичні проблеми реалізації права адвоката на запит в Україні знаходять своє відображення у наукових роботах провідних правознавців(Я.Зейкана, В.Авер'янова, В.Кісіля) та широко обговорюються в середовищі юристів-практиків.

Відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації», запит на інформацію - це прохання особи до розпорядника надати публічні дані, що знаходиться у його володінні[1]. Розпорядниками інформації виступають суб'єкти владних повноважень, юридичні особи, що фінансуються з державного бюджету, в окремих випадках суб'єкти господарювання. Офіційним документом, який регламентує право адвоката на отримання необхідних відомостей, поряд із наведеним законом, є Указу Президента України «Про деякі заходи щодо підвищення рівня роботи адвокатури», який передбачає обов'язок органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, керівників підприємств, установ і організацій сприяти реалізації права адвокатів збирати відомості про факти, які можуть бути використані як докази в судових справах[2]. До прийняття Закону України «Про доступ до публічної інформації»(надалі - Закон) нормативно-правова база держави містила ряд прогалин пов'язаних із здійсненням права на інформацію, зокрема щодо форми, порядку, строків відповіді на звернення, об'єктивної сторони порушення права на інформацію, а поняття «запиту на

інформацію» взагалі не передбачалось законодавством, що часто створювало проблеми у адвокатській практиці[4].

Суттєвим прогресом у забезпеченні реалізації права на звернення є встановлення Законом обов'язку розпорядника інформації саме надати відомості, які вимагаються запитом(п.3, ст.10 Закону), в той час як донедавна власник інформації був зобов'язаний лише сприяти адвокату під час збору даних. Іншим важливим моментом законодавчого регулювання є регламентування строку реагування розпорядника на запит суб'єкта звернення, зокрема Закон надає п'ять робочих днів, а в окремих випадках 48 годин, для відповіді на інформаційний запит(ст.20 Закону). Крім того, Закон обмежує способи ухилення від відповіді на адвокатський запит, оскільки встановлено вичерпний перелік підстав відмови та відстрочки в задоволенні запиту на інформацію(ст.22), визначає органи, які здійснюють контроль за діяльністю розпорядників(ст.17), передбачає способи оскарження їх дій(ст.23). Таким чином, тепер незаконною стане відмова відповіді на адвокатський запит у зв'язку з відсутністю технічної можливості виготовити копії необхідних документів, відтягування відповіді через формальні причини, тощо[3]. У разі відмови у задоволенні запиту на інформацію повинно бути задокументовано мотивовану підставу відмови, порядок оскарження відмови, прізвище та посаду розпорядника[5].

Перш ніж характеризувати відповідальність за порушення права на звернення, варто зазначити, що проаналізована автором юридична практика не містить жодного прикладу притягнення особи до відповідальності за відмову надання інформації чи інші порушення права адвоката на запит. Тим не менше, Закон декларує невідворотність відповідальності за ненадання чи несвоєчасне надання інформації на запит, безпідставну відмову від надання інформації, необґрунтоване віднесення інформації до даних з обмеженим доступом, а ст.212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення містить конкретні санкції за порушення права на інформацію. Щодо кримінальної відповідальності, то склад злочину «Втручання в діяльність захисника чи представника особи» включений у Кримінальний кодекс України.

На наш погляд, прийнятий Закон містить і низку прогалин, зокрема не встановлено конкретний перелік відомостей на які поширюється режим інформації з обмеженим доступом, ряд колізій із ЗУ «Про захист персональних даних» щодо захисту особистої інформації, групу суперечливих норм про реєстрацію документів розпорядника інформації.

Важливо, що положення Закону України «Про доступ до публічної інформації» стосуються лише окремих категорій власників інформації, а відповідні норми не поширюються на фізичних осіб чи юридичних осіб

приватного права(окрім тих, що займають становище природної монополії на ринку або фінансуються із державного бюджету)[5].

Враховуючи вищенаведене, для належної реалізації права адвоката збирати відомості, запитувати та отримувати відповіді, в ряді випадків, доцільно, щоб адвокатський запит на отримання інформації містив не лише посилання на ЗУ «Про адвокатуру», Указ Президента України «Про деякі заходи щодо підвищення рівня роботи адвокатури», Кримінальний Кодекс чи Кодекс України про адміністративні правопорушення, а й на відповідні статті ЗУ «Про доступ до публічної інформації», адже саме цей документ регламентує вихідні процесуальні моменти здійснення права на звернення.

Кожен адвокат сам налагоджує способи набуття інформації та документів, необхідних для захисту прав клієнта у суді. Кожен має свою стратегію та усталену практику використання інструменту запиту й не всім вдається реалізувати право на запит однаково ефективно[3], проте саме норми ЗУ «Про доступ до публічної інформації» повиненні сприяти правникам збору відомостей, доказів та документів необхідних для задоволення правових інтересів клієнта у кожній конкретній справі.

Література:

1. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 року//Відомості Верховної Ради України. – 2011. - №2.
2. Указ Президента України «Про деякі заходи щодо підвищення рівня роботи адвокатури» від 30.09.1999 року//Офіційний вісник України. – 1999. - №39.
3. Право адвоката на запит[Електронний ресурс]/Бігун С., Ніколайчук О. Режим доступу: <http://www.yur-gazeta.com/article/1360>.
4. Адвокатський запит: теорія і практика[Електронний ресурс]/ Струк А. Режим доступу: <http://www.flexp.com.ua/library/article/191>.
5. Верховна Рада прийняла закон про доступ до публічної інформації [Електронний ресурс]/ Будний С. Режим доступу: <http://www.unian.net/ukr/news/news-415865.html>.

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ ДРІБНОГО ПОБУТОВОГО ПРАВОЧИНУ

Мястковецький Віталій Дмитрович

*студент юридичного факультету Херсонського юридичного інституту
Харківського національного університету внутрішніх справ*

Поняття дрібного побутового правочину на законодавчому рівні визначено у п.1 ч.1 ст. 31 ЦК України. Згідно з цією нормою, правочин

вважається дрібним побутовим, якщо він задовольняє побутові потреби особи, відповідає її фізичному, духовному чи соціальному розвитку та стосується предмета, який має невисоку вартість [1, с. 10]. Однак на сьогодні не має однозначного тлумачення зазначеного поняття, чим і викликає труднощі при визначенні оціночної вартості цього правочину.

Головна особливість цього правочину те, що його мають право вчиняти навіть малолітні особи (особи, яким не виповнилося 14 років), тобто особи з частковою цивільною дієздатністю. Але ці правочини мають право вчиняти також особи з неповною, обмеженою та повною цивільними дієздатностями.

«Побут» є смисловою основою поняття дрібний побутовий правочин. Враховуючи це, варто з'ясувати, яке смислове навантаження несе в собі «побут». Майже у всіх людей «побут» викликає асоціацію на кшталт повсякденного, чогось звичайного, що не викликає здивування. «Повсякденне» для кожної людини може бути різним. Це залежить від сфери інтересів людини, від її професії, від її способу життя тощо. Але, що стосується дрібного побутового правочину, то це поняття повинне охоплювати усе, що є спільним у «побутовій, повсякденній діяльності» кожної людини. Саме це охоплюється ст. 31 ЦК України. Вважаємо, що це може включати в себе задоволення повсякденних потреб. Це можуть бути потреби у їжі, у задоволенні духовних потреб, інформаційних потреб тощо, оскільки кожна людина щодня потребує їжі для підтримання нормального рівня життєдіяльності та здоров'я, багато людей купують собі один або декілька разів на тиждень газету, журнал для задоволення своїх інформаційних, духовних потреб, купівля канцтоварів тощо. Це саме можна назвати побутом. Враховуючи те, що людина спокійно дозволяє собі укладати правочини для задоволення своїх побутових потреб, приклади яких наведені вище або інші подібні цим правочини, ці правочини варто назвати дрібними побутовими, оскільки вони для людини повсякденні, звичайні, не викликають здивування. Також, у більшості випадків, ці правочини для людини мають невисоку вартість.

Дуже схожа ситуація у російському цивільному законодавстві. Російське цивільне законодавство також розрізняє декілька видів дієздатності в залежності від віку і стану здоров'я (полная, неполная, частичная, ограниченная, недееспособность), виділяє поняття «мелкая бытовая сделка» і наділяє правом укладати такі правочини осіб з повною, неповною, частковою, обмеженою дієздатністю. Наприклад: 1) п.4 ч.2 ст. 26 ЦК РФ передбачає право осіб з неповною дієздатністю (вік від 14 до 18 років) укладати дрібні побутові правочини; 2) п.1 ч.2 ст. 28 ЦК РФ наділяє правом малолітніх осіб з частковою дієздатністю, тобто осіб від 6 до 14 років, укладати дрібні побутові правочини; 3) ч.1 ст. 30 ЦК РФ передбачає право осіб з обмеженою дієздатністю (особи з обмеженою дієздатністю

визнаються судом) укладати дрібні побутові правочини [2, с. 79]. Конкретні розміри дрібного побутового правочину не наведені у ЦК РФ. Тобто, з вищенаведеного можна зробити висновок, що у російському цивільному законодавстві багато спільних рис з українським стосовно дрібного побутового правочину.

На нашу думку, даючи визначення поняттю дрібного побутового правочину, в нинішніх умовах варто звертати увагу на мінімальний споживчий бюджет і прожитковий мінімум, що закріплені на законодавчому рівні.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про прожитковий мінімум», прожитковий мінімум – вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості [3]. Також ця стаття визначає різні соціальні та демографічні групи населення: діти віком до 6 років, діти віком від 6 до 18 років, працездатних осіб, непрацездатних осіб [3]. Варто звернути увагу на те, що ст. 2 цього ж закону говорить, що прожитковий мінімум застосовується для встановлення величини неоподаткованого мінімуму доходів громадян, а це поняття часто зустрічається у статтях ЦК України. Також важливі особливості прожиткового мінімуму висвітлені у ч. 2, ч. 3 ст. 3 цього ж закону. Норми цієї статті розподіляють продукти харчування та непродовольчі товари, враховуючи особливості потреб людини різних вікових, соціальних і демографічних груп населення [3]. Таким чином, для визначення поняття дрібного побутового правочину необхідно враховувати рівень прожиткового мінімуму, оскільки: а) прожитковий мінімум застосовується для визначення розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян; б) застосовується для визначення мінімальних розмірів потреб громадян різних вікових, соціальних і демографічних груп населення громадян; в) на його основі встановлюються мінімальні набори продовольчих, непродовольчих товарів і різні набори послуг тощо.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про мінімальний споживчий бюджет», Мінімальний споживчий бюджет – це набір продовольчих і непродовольчих товарів та послуг у натуральному і вартісному вираженні, що забезпечує задоволення основних фізіологічних і соціально-культурних потреб людини [4]. Цей самий набір товарів і послуг включається у споживчий кошик, який зазначений у ст. 2 цього ж закону. Перелік товарів і послуг зазначається у ст. 3 цього ж закону, а саме: продукти харчування (м'ясо і м'ясопродукти, молоко і молокопродукти, масло тваринне та ін.), предмети санітарії, гігієни,

культтовари, витрати на культурно-освітні заходи, витрати на побутові послуги, транспорт, зв'язок та ін. [4]. Як ми бачимо, багато товарів споживчого кошику можна придбати шляхом укладання дрібного побутового правочину.

Також особливістю дрібного побутового правочину є те, що його можна укласти в усній формі. На нашу думку, це дуже визначна особливість. В більшості випадків правочини в усній формі мають невисоку для кожної сторони вартість. Законом визначена межа між правочинами, які можуть укладатися в усній формі, та правочинами, які мають укладатися в більшості випадків в письмовій формі, а саме у ст. 206 ЦК України та ст. 208 ЦК України. В п. 3 ч. 1 ст. 208 ЦК України зазначено, межу між усною та письмовою формами правочинів між фізичними особами у розмірі двадцять і більше неоподаткованого мінімуму доходів громадян [1, с. 49]. На нашу думку, у більшості випадків правочини у розмірі менше за двадцять неоподаткованих мінімумів доходів громадян є дрібними побутовими. Однак це правило теж має виключення, цим виключенням є те, що недотримання простої письмової форми правочину не є підставою для його недійсності. З цим можна погодитись, оскільки якщо одна сторона укладає правочин не вимагаючи від іншої сторони укласти правочин в письмовій формі, то сторони не передбачають серйозних збитків у разі небажаних наслідків, пов'язаних з цим правочином, а тому, такий правочин вони прирівнюють до дрібного побутового, оскільки сторони уклали його в усній формі, не бажаючи обрати просту письмову. Ще одним підтвердженням тому може бути ч.1 ст. 221 ЦК України, яка передбачає, що правочин, який укладено малолітньою особою за межами її дієздатності і на який не подано претензій законними представниками малолітньої особи, вважається схваленим, тобто дійсним [1, с. 52]. Тобто, такий правочин прирівнюється до дрібного побутового. Головною умовою для таких правочинів є відсутність обов'язкового нотаріального посвідчення та умови обов'язкової державної реєстрації. На нашу думку, не може бути дрібним побутовим правочином той, який повинен бути обов'язково посвідчений нотаріусом або з умовою державної реєстрації, оскільки такі правочини повинні бути укладені особою з повною цивільною дієздатністю або за згодою законних представників, які наділені повною цивільною дієздатністю.

Отже, з вищенаведеного можна дійти висновку, що дрібний побутовий правочин має такі ознаки: 1) цей правочин направлений на задоволення побутових потреб; 2) цей правочин повинен відповідати фізичному, духовному чи соціальному розвитку особи; 3) цей правочин стосується предмета, який має невисоку вартість; 4) відсутність обов'язкової умови нотаріального посвідчення та умови обов'язкової

державної реєстрації. Тобто, дрібним побутовим є правочин, на який законом надано право особам з повною, неповною, частковою, обмеженою дієздатністю самостійно їх укладати без згоди законних представників.

Література:

1. Цивільний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов.на 25 серпня 2010 року (Відповідає офіц.текстові) – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. – 260 с.
2. Постатейный комментарий к части первой Гражданского кодекса Российской Федерации / Гуев А. Н. – 3-е изд., доп. и перераб. – М.: Инфа – М., 2003 – 972 с.
3. Закон України «Про прожитковий мінімум» від 15.07.1999 №966-XIV//Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. - №38. - ст. 348.
4. Закон України «Про мінімальний споживчий бюджет» від 03.07.1991 №1284-XII//Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1991. - №42. - ст. 553.

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧА СЬОГОДНІ

Поліщук Мар'яна Анатоліївна

студентка факультету соціології та права Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут"

Кожного дня ми робимо покупки, користуємося різноманітними послугами, здійснюємо певну діяльність. Разом з цим, далеко не кожна людина замислюється, що вона водночас виступає учасником правовідносин, і, як наслідок, має відповідні права та обов'язки. Тому важливим кроком на сьогодні залишається ознайомлення громадян зі своїми правами та обов'язками, адже їх знання допоможе не тільки вирішити певні проблеми, але й уникнути нових.

Не секрет, що доволі часто виникають ситуації, коли права покупців порушуються. Але, за браком знань, люди не знають до кого і коли звернутись, як себе захистити.

Перш за все, щоб правильно оцінити ситуацію та знайти з неї вихід, необхідно знати свої права. Як споживачі різноманітних послуг (послуг перукаря, медичних, освітніх закладів), так і як покупці продовольчих чи промислових товарів у спеціалізованих магазинах чи на ринку, споживачі мають право на належну якість та безпеку продукції чи обслуговування; необхідну, доступну, достовірну та своєчасну інформацію про продукцію; відшкодування за нанесену шкоду (збитки); звернення до спеціальних

органів за захистом щодо порушених прав; об'єднання в громадські організації споживачів (об'єднання споживачів).

А коли справа стосується несезонних товарів, наприклад, купівля зимового взуття восени, і, продавець видає чек та гарантію, слід зазначити, що гарантійний строк починається з початку відповідного сезону, у нашому випадку, взимку. Також споживачі можуть обмінювати товар протягом чотирнадцяти днів, якщо він не влаштував за формою, кольором, розміром, але при умові, що збережено його товарний вигляд, ярлики, а також чек. Якщо аналогу купленого товару немає – то одержати гроші назад.

Купуючи товар, необхідно пам'ятати, що гарантійний строк починається з дня його поставки (складання), а коли цей термін невідомий – з дня укладення договору. Коли на придбаний товар гарантійний строк чи термін придатності не встановлений, то претензії можуть бути пред'явленими протягом двох років, а стосовно об'єкта будівництва – протягом десяти років від дня його передачі.

Коли придбаний товар не відповідає належній якості, споживачі можуть вимагати зменшення ціни та усунення виявлених недоліків. Усі витрати в такому випадку здійснюються за рахунок продавця і протягом чотирнадцяти днів. На час ремонту, але лише за наявності письмової вимоги про це, може надаватися аналогічний товар у користування. Якщо протягом гарантійного строку будуть виявлені істотні недоліки, тобто недоліки, які не усуваються, або при усуненні появляються знову і знову, можна вимагати повернення грошей або заміни товару. Якщо товар протягом тривалого часу не використовувався, то вимоги можна пред'являти протягом строку його служби. До речі, вимоги можна пред'являти як до продавця, так і до виробника.

Здійснюючи будь-яку покупку, необхідно добре ознайомитися з товаром, перевірити його якість. У випадку, коли покупка оформлюється у письмовій формі, потрібно ознайомитися з документами, запросити їх роз'яснення. Також у договорі слід чітко визначити асортимент, кількість, якість та ціну товару, адже ці умови договору не являються істотними, і якщо вони не будуть зазначені, продавець на власний розсуд визначає, який товар надсилати, а ціна встановлюється виходячи із середньої вартості аналогічного товару. На цій підставі досить часто виникають суперечки, адже продавець може продати товар, реалізація якого є вигідною саме йому, а не споживачу.

Звичайно, законодавець не може передбачити усіх випадків порушення, тому у ст. 21 ЗУ „Про захист прав споживачів” зазначається, що права споживача вважаються порушеними у будь-якому випадку, якщо при реалізації продукції будь-яким чином порушується право на свободу вибору продукції, свобода волевиявлення та/або висловлене

волевиявлення; при наданні послуги, від якої споживач не може відмовитись, а одержати може лише в одного виконавця, виконавець нав'язує такі умови одержання послуги, які ставлять споживача у нерівне становище порівняно з іншими споживачами та/або виконавцями, не надають споживачеві однакових гарантій відшкодування шкоди, завданої невиконанням (неналежним виконанням) сторонами умов договору; порушується принцип рівності сторін договору; будь-яким чином (крім випадків, передбачених законом) обмежується право споживача на одержання необхідної, доступної, достовірної та своєчасної інформації про відповідну продукцію; споживачу реалізовано продукцію, яка є небезпечною, неналежної якості, фальсифікованою; ціну продукції визначено неналежним чином; документи, які підтверджують виконання договору, своєчасно не передано (надано) споживачу.

За консультацією та захистом можна звернутись до суду, громадських об'єднань споживачів, спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів та до його територіальних органів в АРК, областях, містах Києві та Севастополі, структурних підрозділів органів місцевого самоврядування, службових осіб органів виконавчої влади, які здійснюють захист прав споживачів. Сам же захист прав споживачів здійснюється судом. Слід відмітити, що при розгляді таких справ, споживачі звільняються від сплати державного мита, і суд одночасно вирішує питання про відшкодування моральної шкоди.

На сьогодні основною задачею держави в особі різних органів є вчасне інформування людей про зміни у законодавстві (мається на увазі не лише зміни, які можна побачити на офіційних сайтах чи виданнях Верховної Ради України) та своєчасний і швидкий розгляд справ про захист прав споживачів.

Література:

1. Цивільний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на січень 2011р..:(відповідає офіц. тексту).-К.: ПАЛИВОДА А.В.,-2011.-328с.-(Кодекси України).
2. Закон України „Про захист прав споживачів”
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin//laws/main.cgi>

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАКОНОДАВЧОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ДОГОВОРУ СТРАХУВАННЯ

Шаповал Дар'я Віталіївна

*студентка юридичного факультету Херсонського юридичного інституту
Харківського національного університету внутрішніх справ*

Відмова держави від монополії на проведення страхування, прийняття основних нормативних актів, що регламентують страхову діяльність, започаткували розвиток сучасного страхового ринку України.

Страхування взагалі, а договір страхування зокрема, є тими універсальними засобами, завдяки яким стає можливим дійове забезпечення майнових інтересів фізичних і юридичних осіб, послаблення соціальної напруженості, акумулювання значних грошових коштів [4, с. 142].

На разі, поняття договору страхування видається сталим, загальнозрозумілим і очевидним. Стаття 979 Цивільного кодексу України визначає договір страхування, як договір за яким одна сторона (страховик) зобов'язується у разі настання певної події (страхового випадку) виплатити другій стороні (страхувальникові) або іншій особі, визначеній у договорі, грошову суму (страхову виплату), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі та виконувати інші умови договору [1, с. 313].

Привертає до себе увагу, що в статті 16 Закону України “Про страхування” (далі - Закон) та статті 979 Цивільного кодексу України наводиться єдине поняття договору страхування. Такий підхід законодавця до введення єдиного визначення поняття договору страхування видається не зовсім вдалим і виправданим та має певні недоліки. Це зумовлено, зокрема, різною юридичною природою існуючих видів страхування (не кажучи вже про різні наслідки настання чи ненастання страхового випадку). Тобто, ведучи мову про договір страхування ми маємо справу з трьома основними договорами страхування : а) договір страхування особи, б) договір страхування майна, в) договір страхування відповідальності. Кожний з наведених договорів страхування має свої особливості і, мабуть, об'єктивно важко сформулювати просте і ясне визначення договору, яке б враховувало специфіку всіх договорів страхування.

На складність створення єдиного визначення договору страхування вказував також Серебровський В.І. “Різноманітні спроби по з'ясуванню для всіх видів страхування ознак і по встановленню родового поняття договору страхування показують, що чим ширше і різноманітне коло досліджуваних явищ знаходиться в полі зору дослідника і чим більш

загальні ознаки доводиться йому брати для створення родового поняття, яке б охоплювало б ці явища, тим менш виразним і чітким стає виведене ним поняття”[3, с. 77].

Із змісту статті 979 Цивільного кодексу України виникає враження, що предметом договору страхування є тільки страховий випадок і страхова виплата. В той же час, в статті 9 Закону зазначено, що страхова виплата - це грошова сума, яка виплачується страховиком відповідно до умов договору страхування. В такому випадку із визначення договору страхування зникає уявлення про предмет договору - майнові інтереси страхувальника, адже страхова виплата є наслідком, а причиною її виплати, при майновому страхуванні, є понесення страхувальником шкоди в результаті обумовленої події або дії (страхового випадку).

Крім того, певним недоліком у правовому регулюванні страхових відносин взагалі є та обставина, що законодавчо ніяким чином імперативно не визначено коло інтересів, які у будь-якому випадку не повинні підлягати страхуванню [5, с. 78].

Перш за все, предметом договору страхування законодавство визначає, майнові інтереси. Страхового інтересу для нього не існує, тому що, як вважається, за своїм характером економічна категорія “страховий інтерес” не сумісна з правовою категорією “майнові інтереси”. В той же час, розділі I Закону України “Про страхування”, визначаючи основні страхові поняття, застосовує суто економічні терміни, уникаючи проте визначення поняття страхового інтересу. В статті 980 Цивільного кодексу України прямо вказується, що об'єктом страхування є майнові інтереси. Об'єктом майнового страхування в такому випадку є майнові інтереси пов'язані з майном. Але з майном пов'язана переважна більшість майнових інтересів, проте не всі такі майнові інтереси є об'єктами страхування. Для надання майновим інтересам статусу об'єкта страхування якраз і повинна існувати наявність страхового інтересу. Співвідношення майнових і страхових інтересів можна визначити за формулою: всі страхові інтереси є майновими, але не всі майнові інтереси є страховими інтересами. Майнові інтереси набувають статусу страхових тоді, коли вони обумовлені страховим ризиком. На наш погляд, введення поняття “страхові інтереси”, як різновид майнових цивільно-правових інтересів, дозволить уникнути неоднозначності при визначенні предмету договору страхування і об'єкта страхового правовідношення, а також збалансувати поняття страхового інтересу, страхового ризику і страхового випадку.

Наступною істотною умовою договору страхування є страховий випадок. З економічної точки зору страховий випадок представляє собою “стихійне лихо, нещасний випадок або настання іншої події, при якій виникає зобов'язання страховика сплатити страхувальнику (застрахованому, вигодонабувачеві) страхове відшкодування або страхову суму”.

Як бачимо, визначення страхового випадку постає більш узагальнено. Крім того, страховий випадок як здійснення (реалізована подія) тісно пов'язаний із страховим ризиком. Визначення страхового ризику міститься в тій самій статті 8 Закону, яка визначає його як певну подією, на випадок якої проводиться страхування і яка має ознаки ймовірності та випадковості настання [2, с. 4].

Необхідно зауважити, що аналізуючи співвідношення страхового випадку і страхового ризику можливо, на наш погляд, доцільніше було б замість страхового випадку ввести в предмет договору страхування саме страховий ризик. Оскільки, будучи ще тільки істотною умовою при укладенні договору страхування, страховий випадок, в той же час, є подією, яка вже відбулася.

На підставі вищевикладеного, з метою подальшого вдосконалення правового регулювання страхових відносин пропонуємо:

- статтю 979 Цивільного кодексу України викласти у наступній редакції: “За договором страхування одна сторона (страховик), за обумовлену плату, зобов'язується відшкодувати заподіяну шкоду (або збитки), яку можуть зазнати майнові (страхові) інтереси другої сторони (страхувальника), або іншої особи, на користь якої укладений договір (вигодонабувача), від зазделегідь передбачуваної, ймовірної, випадкової події або дії”;
- необхідно законодавчо закріпити визначення видів договору страхування;
- внести зміни до статті 980 Цивільного кодексу України стосовно визначення предмета договору страхування шляхом заміни поняття “майнові інтереси” на поняття “страхові інтереси”, як різновид майнових;
- необхідно законодавчо (імперативно) визначити коло інтересів, що у будь-якому випадку не можуть підлягати страхуванню.

Література:

1. Цивільний кодекс України. - Х.: ТОВ "Одіссей", 2009. - ст. 423.
2. Закону України “Про страхування”(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, N 18, ст. 78).
3. Серебровский В.И. Избранные труды по наследственному и страховому праву. -С. 413.
4. Страхування: Підручник / Керівник авт. колективу і наук, ред. С. С. Осадець. - Вид. 2-ге, перероб. і доп. - К.: КНЕУ, 2002. - 599 с.
5. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Страхова справа. -К.: Знання, 2003. -216 ст.
6. Белоусов Е. Сущность страхования (самостоятельность страхового договора) // Підприємництво, господарство і право. - 2002. № 2. С. 23 - 25.

**КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІДБРАННЯ
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ПРО ЯВКУ У ПІДОЗРЮВАНОГО**

Бабишева Галина Ігорівна

*курсант факультету міліції громадської безпеки Донецького юридичного
інституту ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*

Одним із головних напрямків кримінально-процесуальної діяльності є встановлення об'єктивної істини за кримінальною справою. На зазначений процес повинні найменш впливати суб'єктивні фактори, що неминуче відбувається під час розслідування кримінальної справи. Серед суб'єктів кримінального процесу багато тих, хто переслідує свої інтереси та зосереджені лише на досягненні своєї мети, або тих, хто повністю байдужий до обставин кримінальної справи. З метою забезпечення належної поведінки зазначених учасників у кримінальному судочинстві існує інститут кримінально-процесуального примусу, який створює належні умови для досягнення істини у кримінальній справі. Значне і проблемне місце у наведеному інституті займають запобіжні заходи, що направлені на забезпечення належної поведінки осіб (підозрюваного, обвинуваченого, підсудного) доля яких вирішується у кримінальній справі. В.М. Тертишник визначає запобіжні заходи як заходи процесуального примусу, які обмежують свободу пересування обвинуваченого (підозрюваного) і застосовуються з метою запобігти можливості приховатися від слідства і суду, перешкодити встановленню об'єктивної істини та здійсненню правосуддя, а також продовжити злочинну діяльність [1, с.565]. Слід звернути увагу на те, що запобіжні заходи найбільше обмежують конституційні права і свободи громадян серед інших засобів процесуального впливу і тому підстави та порядок їх застосування повинні бути визначені на відповідному рівні. З огляду на це Є.Г. Коваленко у своєму підручнику з кримінального процесу вказує, що застосування будь-якого запобіжного заходу завжди пов'язано з обмеженням особистої волі людини і через це може мати місце лише за дотриманням визначеного процесуального порядку [2, с.290]. Досконалість зазначеного порядку має прямий зв'язок із рівнем свавілля під час обрання або зміни запобіжних заходів та досягненням завдань кримінального судочинства у цілому. Тому метою цієї статті є визначення та розгляд окремих проблем, що існують у процесуальному порядку обрання запобіжних заходів.

Відповідно до ст. 148 КПК України метою застосування запобіжних заходів до підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого є запобігання спробам ухилитися від дізнання, слідства або суду, перешкодити встановленню істини у кримінальній справі або продовжити злочинну діяльність, а також для забезпечення виконання процесуальних рішень. У пункті 3 ст. 148 КПК України законодавець вказує, що якщо немає підстав для застосування запобіжного заходу, від підозрюваного, обвинуваченого або підсудного відбирається письмове зобов'язання про явку на виклик особи, яка здійснює дізнання, слідчого або суду, а також про те, що він повідомить про зміну свого місця перебування [3]. Ч.1 ст.43¹ КПК України вказує, що підозрюваною вважається лише та особа, яка затримана або, особа до якої вже застосовано один з видів запобіжних заходів. У порівнянні зазначених положень кримінально-процесуального закону виникає декілька проблем. Однією з них є те, що законодавець звертає увагу на недостатність підстав для застосування запобіжних заходів, але при цьому термін «підозрюваний», який під час таких процесуальних обставин не може існувати, не виключається. Окрім того можна зробити висновок, що відбирати зобов'язання про явку дозволяється лише щодо тих осіб, які вже мають процесуальний статус підозрюваного. З іншого боку, звертаючи увагу на попереднє існування зазначеного статусу, якщо від підозрюваного відібрати письмове зобов'язання про явку, відповідно виникає питання, щодо подальшого існування статусу підозрюваного у цієї особи. Тобто особа у цієї процесуальній ситуації фактично втрачає статус підозрюваного. Процесуальний статус особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, але щодо якої не обрано запобіжного заходу, або не застосовано затримання за підозрою у вчиненні злочину, кримінально-процесуальним законом не визначено. Відповідно до цього, суб'єкт, що розглядається може бути лише свідком. Але виникає питання, чи буде правомірним відбирання у свідка письмового зобов'язання про явку, що теж обмежує конституційні права особи на свободу пересування?

Відповідно до вказаного вбачаються наступні напрямки законодавчого вирішення вказаних проблем. Перший полягає у виключенні такого суб'єкту, як «підозрюваний» з редакції ч. 3 ст. 148 КПК України. Але ця пропозиція не є цілком вдалою. Другий напрям полягає у вдосконаленні порядку набуття процесуального статусу підозрюваного у цілому. Відповідно до цього можна передбачити винесення слідчим постанови про визнання особи підозрюваною. Зазначений шлях забезпечить розмежування підстав обрання запобіжного заходу і визнання особи підозрюваною і надасть можливість використовувати відбирання зазначеного зобов'язання про явку від такого суб'єкта кримінального процесу, як підозрюваний.

Література:

1. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар до Кримінально-процесуального кодексу України: [Нормативні документи та коментарі].- Київ.: А. С. К., 2007.- 1056 с.
2. Коваленко Є. Г. Кримінальний процес України: [Навч. посіб.] / Є.Г. Коваленко. - Київ: Юрінком Інтер, 2004. - 576 с.
3. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.60 (1000-05) // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 1961. - № 2. – ст.15.

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСІБ, ЯКІ ПІДРОБЛЯЮТЬ ДОКУМЕНТИ

Безпалько Сергій Вікторович

здобувач кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ

1. Проведені дослідження показують, що підроблення документів, печаток, штампів та бланків здійснюється одинаками, групами осіб за попередньою змовою, організованими групами злочинців і навіть злочинними організаціями (наприклад, при забезпеченні транснаціонального кримінального автобізнесу).

2. Сучасні організовані злочинні угруповання, які займають підробленням документів, печаток, штампів та бланків мають, як правило, яскраво виражений міжрегіональний і навіть транснаціональний характер. Їм властиві такі особливості: високий ступінь організації, сувора конспіративність, наявність механізму відновлення кадрового складу окремих ланок у випадках їх втрати, наявність систем забезпечення безпеки, прагнення до розширення сфер злочинної діяльності, використання засобів і методів захисту від державного контролю, ретельне планування підготовки і вчинення злочинів із застосуванням сучасних технічних засобів, спеціалізація учасників злочинних груп, підвищений інтерес до діяльності правоохоронних органів, особливо тих підрозділів, які безпосередньо займаються протидією злочинній діяльності в сфері економіки.

3. Серед учасників організованих груп, які займаються підробленням документів, печаток, штампів та бланків можна виділити а) організаторів, б) виготовлювачів, в) збувальників.

4. Серед організаторів такої злочинної діяльності можна виділити: а) організаторів виготовлення підробок, б) організаторів збуту зазначених підроблених об'єктів.

Організатори підроблення документів, печаток, штампів та бланків, як правило, чоловіки, середнього віку, енергійні, рішучі, мають злочинний і життєвий досвід.

Організатори збуту підроблених документів, печаток, штампів та бланків - особи, які мають зв'язки у злочинному світі на міжрегіональному й міждержавному рівнях.

5. Виготовлювачі підроблених документів, печаток, штампів та бланків - це особи, які володіють високим рівнем технологічної й професійної підготовки, мають спеціальні пізнання у поліграфії, цинкографії, фотографії, копіювально-розмножувальній і комп'ютерній техніці, а також володіють навичками токарських робіт, граверної та ювелірної справи.

Виготовлювачі підробок для освоєння технології виготовлення, знання захисних засобів, застосовуваних при виготовленні справжніх документів, печаток, штампів та бланків, придбання необхідного устаткування й матеріалів вивчають спеціальну літературу, влаштовуються на роботу, пов'язану з даним процесом, знайомляться з людьми, які працюють на певних підприємствах. Виготовлювачами підробок можуть бути особи, які мають доступ до високотехнологічної мнотехнічної техніки.

6. Збувальниками підроблених документів, печаток, штампів та бланків нерідко є самі виготовлювачі таких об'єктів, а також їх знайомі, члени організованої групи злочинців і інших угруповань злочинної спрямованості, оптовики й перекупники, сторонні особи, які залучаються для збуту (студенти, особи без постійного місця проживання, наркомани). Збувальників, як правило, характеризує їх комунікабельність та спритність.

ФАКТОРИ, ЯКІ СПРИЯЮТЬ ПОШИРЕННЮ ПІДРОБЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ В УКРАЇНІ

Безпалько Сергій Вікторович

здобувач кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ

Стрімке зростання в останні десятиліття в Україні підроблення документів, печаток, штампів та бланків викликане сукупністю різнорівневих криміногенних факторів, які є як загальними для всієї економічної злочинності в нашій державі в період становлення ринкової економіки, так і специфічними для злочинної діяльності по підробленню документів, печаток, штампів та бланків.

Характер та зміст таких факторів багато в чому визначають вид і рівень профілактичного реагування з метою усунення чи нейтралізації їх негативного впливу. Так, загальнопопереджувального впливу у вигляді прийнятих державними органами, у тому числі з ініціативи органів внутрішніх справ, економічних, організаційних, правових заходів вимагають такі, що впливають на динаміку підроблення документів, печаток, штампів та бланків обставини як: а) розвиток інфляційних процесів в економіці; б) посилення диференціації життєвого рівня внаслідок зосередження високих доходів у вузькому прошарку населення й падіння їх у більшості громадян країни; в) залучення в сферу підприємництва значного контингенту осіб з корисливою антигромадською орієнтацією, в тому числі і таких, що мають навички та досвід злочинної або іншої незаконної діяльності в економіці, в умовах недосконалості правового регулювання, наявності пробілів і неузгодженості законодавства в сфері економічної діяльності; г) істотне підвищення віктимності поведінки основної маси людей у сфері економічних відносин внаслідок відсутності в переважній більшості населення навичок економічної поведінки, низької поінформованості про правила й процедури здійснення угод і інших операцій.

Поряд із вказаними вище обставинами, діє сукупність специфічних факторів, які сприяють росту підроблення документів, печаток, штампів та бланків. До них відносяться: а) зростання кількості документів, які перебувають в обігу на території держави; б) швидке удосконалювання поліграфічної техніки і її технологій; в) безконтрольне ввезення, поширення й використання копіювально-розмножувальної техніки з високою роздільною здатністю; г) стрімке збільшення господарських операцій з використанням документів; д) недостатня технічна захищеність документів, печаток, штампів та бланків; е) розширення можливостей надходження підроблених документів, печаток, штампів та бланків із за кордону; є) утворення неконтрольованого обігу документів внаслідок розвитку неорганізованого ринку товарів та послуг; ж) нерозвиненість систем електронного документообігу; з) частішання введення в обіг нових зразків документів, печаток, штампів та бланків; к) підвищення злочинного професіоналізму підробників документів, печаток, штампів та бланків і якості підробки цих об'єктів; л) відсутність якісного устаткування для тестування справжності окремих документів, печаток, штампів та бланків в установах.

Певну роль серед існуючих недоліків роботи з попередження поширення підроблених документів та бланків відіграє невисокий рівень професійної підготовки осіб, які задіяні в документообігу.

Зміст перерахованих факторів показує, що для усунення або нейтралізації їх негативного впливу потрібне проведення

загальнодержавних соціально-економічних, організаційних, правових і інших заходів. Тому в практичній діяльності по протидії підробленню документів, печаток, штампів та бланків доцільно виділити три напрями діяльності по попередженню цього злочину: перший - загальне попередження; другий - спеціальне попередження; третій - індивідуально-профілактичний вплив на осіб, схильних до підроблення документів, печаток, штампів та бланків.

СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРОГРАМ ДЛЯ ЕОМ

Безуглий Леонід Анатолійович

здобувач кафедри кримінології і юридичної соціології Національної академії внутрішніх справ

Розвиток в Україні сучасних інформаційних технологій зумовив пошук засобів ефективного захисту інтересів виробників і інших законних правовласників програмних продуктів. Від вирішення цієї проблеми залежать темпи модернізації сучасних технологій, інвестиційні процеси, сприятливі умови розвитку українських технологій.

Вперше у світовому масштабі програма ЕОМ, як об'єкт правової охорони, була зареєстрована у 1961 р. у США. Під час практичного розгляду низки заявок Регістр США по авторському праву випустив циркуляр № 61 про реєстрацію програм для ЕОМ. Умовою надання правової охорони цей документ визначав наявність оригінальних особливостей елементів компонування, вибору, розміщення текстових виражень (Федоров С.О., 1999).

На міжнародному рівні проблема можливості та доцільності правової охорони програмного забезпечення для ЕОМ вперше вирішувалася у 1971 р., Консультативною групою урядових експертів Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІС) було ухвалене рішення про розробку норм спеціальної охорони програмного забезпечення для національного законодавства. А вже через сім років ця ж група урядових експертів схвалила Типові положення по охороні програмного забезпечення ЕОМ (1978 р.). Ці Положення містять визначення основних термінів, основних прав на програмне забезпечення й умов їх виникнення, а також строки дій, умови можливої компенсації та ін.

У 1980-1985 рр. провідними країнами світу були прийняті виправлення до законодавства про авторське право, які забезпечували ефективний захист програмного забезпечення. У зв'язку із цим питання

висновку багатостороннього міжнародного договору втратило свою актуальність, тому що охорона прав правовласників програмних продуктів забезпечувалася положеннями Всесвітньої (Женевської) і Бернської конвенцій.

Директива Ради ЄЕС (1991 р. № 91/2501) встановила мінімальний перелік норм, які повинні відображатися в національному законодавстві країн-учасниць ЄЕС по авторському праву.

В колишньому СРСР обговорення теоретичних питань можливої правової охорони програм для ЕОМ розпочалося у 1971 році. Однак, на той час в СРСР були відсутні спеціальні закони щодо охорони інтелектуальної власності й правове регулювання відносин у цій сфері забезпечувалося в основному підзаконними актами. Єдиним виключенням були норми авторського права, які зосереджувалися в одному з розділів Цивільних кодексів колишніх республік СРСР. Законодавством забезпечувався недостатній рівень охорони прав як безпосередніх створювачів творчих досягнень, так і тих осіб, які здобували права на їх використання. Характерною рисою законодавства в аналізованій сфері було широке втручання держави у взаємини створювачів творчих досягнень і їх користувачів. Так, в авторському праві це проявлялося в існуванні так званих типових авторських договорів, які мали для сторін нормативний характер, а також суворій регламентації ставок авторської винагороди та ін.

Отже, не дивлячись на прийняття світовою спільнотою низки міжнародних актів, які встановлювали правовий режим охорони прав створювачів програм для ЕОМ, національне законодавство республік колишнього СРСР значно відставало у цьому питанні, закони не містили норм які б захищали створювачів та правовласників програмного забезпечення для ЕОМ, що відповідно не сприяло інформатизації та комп'ютеризації економіки та суспільного життя, не стимулювало талановиту молодь до створення таких програм, що в подальшому призвело до поширення зарубіжного програмного забезпечення для ЕОМ, в якому була відсутня підтримка національної локалізації, а також значних порушень правовласників програмного забезпечення для ЕОМ, які мають тенденцію і сьогодні, не дивлячись на значні зусилля українських законодавців та правоохоронців.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ „КОМП'ЮТЕРНОГО ПІРАТСТВА”

Безуглий Леонід Анатолійович

здобувач кафедри кримінології і юридичної соціології Національної академії внутрішніх справ

Термін „комп'ютерне піратство” у світовому масштабі тлумачиться як порушення авторських прав на програмне забезпечення. Буквально значення поняття „авторське право”, чи *copyright*, означає „право створення копій”. Авторське право є однією з форм захисту інтелектуальної власності, під якою розуміється виключне право фізичної або юридичної особи на результати інтелектуальної діяльності. Таке право поширюється на такі результати інтелектуальної діяльності, як здобутки науки, твори літератури, мистецтва, у тому числі й комп'ютерні програми.

Під комп'ютерним піратством зазвичай розуміється несанкціоноване правовласником копіювання, використання й поширення програмного забезпечення. Комп'ютерне піратство має різні форми, однак серед них виділяють п'ять найбільш розповсюджених:

1) Незаконне копіювання кінцевими користувачами. Включає встановлення програмних продуктів в організації на більшу кількість комп'ютерів, ніж це допускається умовами наявної ліцензійної угоди. Обмін програмами зі знайомими за межами організації, яка придбала ліцензійну угоду також потрапляє в цю категорію.

2) Незаконне встановлення програм на жорсткі диски комп'ютерів. Приватні підприємства та окремі підприємці, які займаються постачаннями ЕОМ, нерідко здійснюють незаконне встановлення програмного забезпечення на жорсткі диски комп'ютерів, тобто здійснюють продаж обчислювальної техніки з попередньо встановленими неліцензійними копіями програмного забезпечення, при цьому для встановлення програмного забезпечення можуть використовуватися як справжні носії, так і підроблена продукція.

3) Виготовлення підробок. Широкомасштабне виготовлення підробок і поширення їх каналами продажів. Для виготовлення таких підробок використовуються сучасні технології, при цьому досягається така якість і точність копіювання упакування, логотипів і елементів захисту, що інколи нелегко відрізнити підробку від оригінального продукту.

4) Порушення обмежень ліцензії. Відбувається в тому випадку, коли програмне забезпечення, що поширювалося зі спеціальною знижкою і на спеціальних умовах (або в складі великого пакета ліцензій, чи призначене тільки для поставок разом з ЕОМ для академічних установ), продається

тим, хто не відповідає цим вимогам, наприклад продаж академічної ліцензії комерційному підприємству.

5) Інтернет-піратство. Поширення нелегальних копій програмних продуктів з використанням Інтернету виділено спеціально для того, щоб підкреслити значну роль, яку відіграє Інтернет для незаконного копіювання і поширення підробленого та іншого незаконно розповсюдженого програмного забезпечення. Піратство в мережі Інтернет набуло особливо великих масштабів. До поняття інтернет-піратства входить, зокрема, використання Інтернету для реклами і публікації пропозицій про продаж, придбання чи поширення піратських копій програмних продуктів.

Зазначені види комп'ютерного піратства завдають шкоди не тільки виробникам програмних продуктів, але й являють серйозну проблему для ІТ-індустрії в цілому. Комп'ютерне піратство підриває потенціал росту світової економіки, оскільки він певною мірою залежить від розвитку галузі програмного забезпечення.

ВІДМІННІСТЬ ПОНЯТЬ «НЕВІДКЛАДНА СЛІДЧА ДІЯ» ТА «ПОЧАТКОВА СЛІДЧА ДІЯ»

Войтович Іван Іванович

здобувач кафедри кримінального права, процесу і криміналістики Івано-Франківського факультету Національного університету «Одеська юридична академія»

У кримінально-процесуальній літературі здійснюється поділ слідчих дій на види, що дає змогу усвідомити внутрішню сутність слідчих дій, визначити їх місце серед інших подібних. Серед видів слідчих дій виділяють невідкладні слідчі дії. Невідкладні й первісні слідчі дії є криміналістичними поняттями. У більшості випадків вони здійснюються на початковому етапі розслідування. Водночас невідкладного характеру набувають відповідні слідчі дії й на наступних етапах розслідування.

Мета даної доповіді – з'ясувати відмінність понять «невідкладна слідча дія» та початкова слідча дія».

Дана проблематика висвітлювалась в працях таких вчених як М. К. Кузьменка, А.Н. Колесниченка, Н. П. Яблокова, В. И. Лунгу тощо.

В літературі висловлено цілий ряд позицій щодо недопустимості ототожнення понять “невідкладні” і “початкові” слідчі дії. Так, М.К.Кузьменко стверджує, що зазначені слідчі дії різні між собою як за місцем, які вони займають у структурі процесу розслідування, так і по завданнями, що вони розв'язують [1, с. 6]. На нашу думку, це абсолютно

правильний підхід. До категорії початкових відносяться ті слідчі дії, які доцільно виконувати на самому початку розслідування кримінальних справ. Обсяг, зміст і послідовність цих дій встановлюється відповідно до наявних вихідних даних до початку розслідування. У числі завдань, що стоять перед початковими слідчими діями можна виділити універсальні як для початкових, так і для невідкладних слідчих дій, наприклад, перевірка, “відпрацювання” основних, загальних версій, щодо події і мотивів злочину.

Поняття початкових слідчих дій, опис їх основних властивостей містяться у роботах багатьох радянських криміналістів [2, с. 23; 3, с. 39-59].

При цьому, більшість із них відмічає, що потрібно виходити насамперед з того, що поняття “початкові слідчі дії” є поняттям тактико-криміналістичним, а “невідкладні слідчі дії” - поняття і тактико-криміналістичне, і кримінально-процесуальне [4, с. 112; 5, с.20].

У правовій теорії відсутня єдина думка щодо поняття початкового етапу розслідування злочинів. У літературі він визначається як система слідчих дій, що характеризуються невідкладністю, безперервністю і порівняльною короткочасністю їх проведення з метою вирішення загальних і специфічних для цього періоду задач. Таким чином, під початковим етапом розслідування злочинів слід розуміти систему взаємопов’язаних початкових, невідкладних і інших слідчих дій, обумовлених вимогами невідкладності і процесуальної економії, направлених на з’ясування обставин вчиненого суспільно-небезпечного діяння, як правило по гарячих слідах, виявлення і закріплення слідів злочину, встановлення і затримання (при наявності до цього підстав) осіб, причетних до його скоєння, забезпечення подальшого всебічного, повного й об’єктивного розслідування для того, щоб ужити заходів до ліквідації шкідливих наслідків злочину, усуненню причин і умов, що сприяють здійсненню суспільно-небезпечних діянь [6, с.11]. Початковим моментом процесу розслідування злочину вважається порушення кримінальної справи та / або проведення першої слідчої дії, що буде в цій слідчій ситуації невідкладною.

Кінцевий момент початкового етапу розслідування не завжди можна “прив’язати” до конкретного процесуального акту. Кожна справа має свою індивідуальність і відбувається за фактично неповторних обставин. Але для окремих випадків розділом між початковим і наступним етапом розслідування злочину може слугувати постанова про передачу кримінальної справи за підслідністю, коли початкові невідкладні слідчі дії по справі виконує один орган, що направляє потім справу для розслідування іншому. Хоча, при цьому, початковий етап розслідування злочину можна вважати дійсно завершеним, якщо виконані всі

невідкладні слідчі дії, необхідність проведення яких диктується конкретною слідчою ситуацією.

Як було підкреслено вище, на відміну від початкових, невідкладні слідчі дії необхідно розглядати як з кримінально-процесуальної, так і з тактико-криміналістичної точки зору, на що неодноразово звертали увагу Р.С. Белкін, М.Г.Бритвич, О.Н.Колесниченко, А.Г.Філіпов, М.К.Кузьменко та інші провідні фахівці [7, с.206-207; 8, с.23-24; 9, с. 5-18;10, с. 5-29]. При цьому, на думку окремих авторів, кримінально-процесуальний аспект означає, що невідкладні слідчі дії являють собою правовий інститут, що визначає компетенцію органів розслідування по непідслідній їм категорії справ. З огляду на це, ми не цілком згодні з А. Г. Філіповим [9, с. 5-29], який стверджує, що поняття невідкладних слідчих дій у кримінально-процесуальному значенні існує лише у зв'язку з діяльністю органів дізнання. Правильною видається позиція тих авторів, які вважають, що зазначені дії, розглянуті з кримінально-процесуальної точки зору, не є винятковою прерогативою органів дізнання, їх вправі виконувати і слідчі.

Тактико-криміналістичний аспект передбачає, що невідкладні слідчі дії мають виконуватись особою, що здійснює розслідування, саме в першу чергу, негайно, невідкладно, відповідно до слідчої ситуації, що склалася [11, с. 239]. При цьому, певна ситуація і потреба у проведенні невідкладних слідчих дій можуть виникнути як на самому початку досудового розслідування, так і на більш пізніх його етапах. Поряд із встановленням і закріпленням слідів злочину, невідкладні слідчі дії також мають на меті сприяти запобіганню і припиненню злочинів.

Одним із завдань, що стоїть перед органом кримінального переслідування при виконанні невідкладних слідчих дій є встановлення і наявності законних підстав затримання особи, підозрюваної у скоєнні злочину. І тут можна погодитись з А.М. Коп'євою, що орган дізнання проводить слідчі дії не тільки для встановлення і закріплення слідів злочину і не стільки заради того, а саме для виявлення особи, що скоїла злочин [12, с. 128]. Виявлення причин і умов, що сприяли скоєнню злочину, також входить у коло задач, розв'язуваних при здійсненні невідкладних слідчих дій в процесі кримінально-процесуальної діяльності.

Вирішення інших завдань кримінального судочинства, як справедливо було відзначено М.К.Кузьменко, шляхом виконання невідкладних слідчих дій допускається лише у тому випадку, коли їх проведенням одночасно досягається ще і одержання іншої доказової інформації [10, с.11].

Отже, невідкладні слідчі дії, розглянуті як з тактико-криміналістичних, так і з кримінально-процесуальних позицій,

характеризуються цілою низкою ознак, на що в літературі звертали увагу В.І. Куклін, Л.Є. Сигалов, М.К.Кузьменко й інші автори. На наш погляд, невідкладним слідчим діям і в кримінально-процесуальному, й у тактико-криміналістичному аспекті, насамперед, властиві такі загальні ознаки, як негайність і незамінність, що й є однією з головних ознак, яка відрізняє їх від початкових.

Література:

1. Кузьменко Н.К. Систематизация неотложных следственных действий при раскрытии и расследовании преступлений. - Киев, 1981.- 150 с.
2. Колесниченко А.Н. Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений. – Харьков, 1976.- 178 с.
3. Драпкин Л.Я. Первоначальные следственные действия в методике расследования преступлений и проблема повышения их эффективности // Вопросы методики расследования преступлений. Вып. 50. - Свердловск, 1976.
4. Черненко А.П. Кримінально-процесуальна регламентація слідчих дій: монографія / А.П. Черненко. – Дніпропетровськ, 2005. – 216 с.
5. Яблоков Н.П. Проблемы расследования преступлений в области охраны труда и техники безопасности. Автореф. дис....д-ра юрид. наук.- Киев, 1972.
6. Лунгу В.И. Первоначальный этап расследования преступлений. Автореф. дисс.... канд.юрид. наук.- Киев, 1991.- 16 с.
7. Белкин Р.С. Курс советской криминалистики.- М., 1979.
8. Колесниченко А.Н. Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений.- Харьков, 1976 .- 376 с.
9. Филиппов А.Г. Первоначальные следственные действия при расследовании хищений: Учебное пособие / Под ред. Г.Г.Зуйкова.- М.: НИ и РИО, 1972.- 478 с.
10. Кузьменко Н.К. Систематизация неотложных следственных действий при раскрытии и расследовании преступлений.- Киев, 1981.- 201 с.
11. Манівлець Е.Є. Невідкладні слідчі дії: поняття, завдання та фактори, що обумовлюють невідкладність їх проведення / Е. Є. Манівлець // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: Збірник наукових статей. – Донецьк: ДІВС, 2002. – № 3. – С. 238-242.
12. Копьева А.Н. Неотложность следственных действий // Криминалистические проблемы пространственно- временных факторов в методике расследования преступлений.- Иркутск, 1983

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИ ПІДБУРЮВАЧА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Ганіч Дар'я Олександрівна

*студентка факультету соціології та права Національного технічного
університету України "Київський політехнічний інститут"*

На сьогоднішній день актуальним і в той же час складним залишається питання поділу співучасників на види. окремі питання, що стосуються співучасті, є дискусійними в науці кримінального права. Співучасники об'єднуються для співпраці з метою вчинення злочину, тому в окремих випадках проблематично визначити, яку роль виконує кожна особа. Одним з «гострих» питань є визначення особи підбурювача в процесі правозастосування.

Підбурювач - це особа, яка умовляннями, підкупом, погрозами, примусом або іншим чином схилила іншого співучасника до вчинення злочину. (ч.4 ст.27 Кримінального кодексу України)

Підбурювач у своїй діяльності завжди виконує активну роль. Термін «схиляти до вчинення злочину», що міститься в кримінальному законі, означає, що діяльність підбурювача спрямована на створення ситуації, за якої у інших співучасників виникне умисел на створення злочину. Підбурювач схиляє співучасника до вчинення злочину, розвіюючи сумнів щодо здійснення злочину. [5,с. 199]

Підбурювач завжди діє з прямим умислом, оскільки є неможливим схилення особи до здійснення злочину іншим способом. У більшості випадків підбурювач схиляє до вчинення злочину виконавця, але також можлива діяльність по відношенню до інших співучасників.

Важливим для характеристики особи підбурювача є той факт, що він не бере безпосередньої участі у вчиненні злочину, а обмежується діями, зазначеними в Кримінальному кодексі України (умовляння, підкуп, погрози, примус або іншим чином). Під «іншим чином» розуміють будь - які дії, повний перелік яких неможливо передбачити внаслідок динамічного розвитку суспільних відносин. [5, ст. 199]

Підбурювання характеризує той факт, що його дії не пригнічують і не фальсифікують волю підбурюваного. Остаточне рішення здійснити злочин належить особі, яку підбурюють. Особа, схиляючи іншу до здійснення злочину, розуміє, що він має таким чином впливати на особу, щоб у неї виник намір здійснити злочин. [4, ст. 233] Зокрема А. Жиряєв аналізує підбурювання в юридичному сенсі як «вільні відносини між двома особами, при якому діяння одного містить не безумовний примус, але лише спонукання для іншого». [2,ст.63]

Не може розглядатися як діяльність підбурювача дії особи, коли вона розповідає аудиторії про способи вчинення грабежу чи вбивства, якщо при цьому автор не звертається до конкретної особи з метою викликати намір вчинити злочин.

Не можуть бути підбурювачами автори творів порнографічного або іншого характеру, кінофільмів, теле- і радіопередач, які пропагандують гангстеризм, якщо читачі під їх впливом почали здійснювати грабежі, шахрайства або інші злочини. Оскільки не визнається підбурюванням схилення особи до заняття злочинною діяльністю взагалі, коли не йдеться про конкретний злочин, не виступають підбурюванням загальні заклики чи пропозиції до вчинення злочину, не адресовані конкретному співучаснику. Вони можуть розглядатися як злочинні лише якщо вони містять ознаки самостійного складу злочину (наприклад, публічні заклики до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або до захоплення державної влади).

Недостатньо для діяльності підбурювача вираження свого бажання на настання певних наслідків. Тобто у ситуації, коли суб'єкт вчинив злочин пригадавши, що такий розвиток дій був би приємним його приятелю, який раніше виказував таке бажання, то останній не буде виступати підбурювачем. [6, ст.182]

Характерною особливістю злочинів, вчинених у співучасті, є той факт, що іноді дії злочинців є схожими і не завжди можливо точно визначити роль кожної особи у вчиненні злочину. В науковій літературі існує погляд на визначення ролі підбурювача в процесі його злочинної діяльності, згідно з яким підбурювач зміцнює намір особи вчинити злочин. Але ж зміцнення наміру вчинити злочин визначає сутність діяльності іншого співучасника - пособника, відповідно до якої він сприяє вчиненню злочину за наявності вже сформованого умислу вчинити злочинне діяння. Отже, діяльність підбурювача за окремими ознаками є схожою з інтелектуальним пособництвом. Однак, під інтелектуальним пособництвом розуміють вживання спеціальних способів і прийомів, якими може бути укріплений намір на вчинення злочину. На відміну від нього, підбурювання спрямоване на виникнення наміру здійснити злочинне діяння. [3, ст. 66, 67]

Особливості діяльності підбурювача досить чітко окреслені в науковій літературі. Питанням співучасті приділили чимало уваги такі видатні науковці минулих часів як Бурчак Ф.Г., Бажанов М.І., Грішаєв П.І., Крігер Г.А., Піонтковський А.А., Трайнін А.Н. Характеристика співучасників із врахуванням динаміки розвитку сучасності знайшла висвітлення у дисертаційних роботах Жаровської Г.П., Ковітіди О. Ф.

В Україні значна кількість злочинів вчиняється у співучасті, тому проблема визначення ознак підбурювача є актуальною, має важливе

теоретичне та практичне значення. Адже в характер участі особи при скоєнні злочину відіграє суттєву роль при призначенні судом покарання.

Слід зазначити, що в цілому викладені тези мають дискусійний характер, однак свідчать про важливість означеної проблеми, подальша розробка якої сприятиме підвищенню ефективності протидії злочинам, вчиненим у співучасті. У подальших наукових працях необхідно проводити ґрунтовне дослідження розмежування діяльності підбурювача від діяльності інших співучасників. Оскільки під час застосування конкретних норм права непоодинокі випадки плутанини у визначенні ролі співучасника у вчиненні злочину, і нагальною є потреба в усуненні цих проблем задля користі всього суспільства.

Література:

1. Кримінальний Кодекс України, 5 квітня 2001
2. Жиряев А. О стечении нескольких преступников при одном и том же преступлении. Издательство: Тип.Г. Лаакманна. Место изд: Дерпт. 1850, 145 с.
3. Ковалев М.И. Соучастие в преступлении. Часть 2. Виды соучастников и формы участия в преступной деятельности. Под ред. к.ю.н. М. А. Ефимова. Свердловск СЮИ, 1962.-274 с.
4. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, Л. М. Кривоченко та ін.; За ред. Проф. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 3- є вид., перероб. І допов. – К.: Юрінком Інтер, 2007.- 496 с.
5. Науково- практичний коментар до Кримінального кодексу України. Під заг. Редакцією Потебенька М.О., Гончаренка В.Г.- К., - «ФОРУМ», 2001., У 2-х ч.
6. Таганцев Н.С. Уголовное право (Общая часть). Часть 1. По изданию 1902 года. Allpravo.ru. - 2003.

ПОРУШЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ПІДРОБЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ, ПЕЧАТОК, ШТАМПІВ, БЛАНКІВ ТА ЇХ ЗБУТУ

Дубець Оксана Степанівна

здобувач кафедри криміналістики і судової медицини Національної академії внутрішніх справ

1. Кримінальна справа про підроблення документів, печаток, штампів та бланків та їх збуту, як і про будь-який інший злочин, може бути порушена тільки за наявності зазначених у законі приводів і підстав

та відсутності обставин, що виключають провадження в справі. Приводами найчастіше є повідомлення громадян і посадових осіб про виявлення документів, печаток, штампів та бланків, що викликають сумнів у своїй дійсності, а підставою - достатні дані, які містяться в повідомленні, що вказують на ознаки підроблення документів, печаток, штампів та бланків. Дії слідчого й осіб, які проводять дізнання, у кожному конкретному випадку будуть визначатися наявністю або відсутністю в отриманому повідомленні таких підстав. Якщо вони є, слід негайно порушити кримінальну справу й приступитися до розслідування. Якщо ж підстави до порушення кримінальної справи в повідомленні відсутні, необхідно провести додаткову перевірку.

2. За наявності повідомлення (заяви) про виявлення підроблених документів, печаток, штампів та бланків перевірочні заходи до порушення кримінальної справи не проводяться, якщо підробка очевидна або вже встановлена експертами установи. Повідомлення громадян, які виявили підроблений документ, повинне бути оформлене письмовою заявою й протоколом видачі правоохоронним органам цього документа. У випадку сумнівів, для вирішення питання про порушення кримінальної справи запідозрені документи, печатки, штампи та бланки направляються для проведення дослідження в експертну службу органу внутрішніх справ, за результатами якого складається довідка, яка не долучається до кримінальної справи.

3. При розслідуванні підроблення документів, печаток, штампів та бланків їх збуту, підлягають доказуванню такі обставини: а) чи мали місце факти виготовлення з метою збуту або збут, використання підроблених документів, печаток, штампів та бланків, якщо так, то чи вчинялися ці дії повторно, за попередньою змовою групою осіб; б) які конкретно документи, печатки, штампи та бланки підроблялися, у якій кількості, коли, де; в) хто конкретно виготовляв підроблені документи, печатки, штампи та бланки або підробляв справжні; г) способи виготовлення, збуту та використання; д) яку мету переслідували злочинці, що виготовляли підроблені документи, печатки, штампи та бланки; е) яка сировина, матеріали, інструменти використовувалися при цій підробці, з яких джерел вони отримані; є) яка шкода нанесена установі чи організації у зв'язку з використанням сировини, матеріалів, устаткування при виготовленні підробок; ж) у якому місці зберігаються підроблені документи, печатки, штампи та бланки; з) ким, де і яким способом здійснювався збут підроблених документів, печаток, штампів та бланків; к) чи знала особа, що збуває чи використовує їх, про те, що документи, печатки, штампи та бланки підроблені; л) скільки підроблених документів, печаток, штампів та бланків збуто; м) у чому полягала злочинна діяльність кожного співучасника, якщо злочинці діяли в групі;

н) чи є особи, яким достеменно відомо про вчинені або готуємі факти підробки документів, печаток, штампів та бланків і які не сповістили про це правоохоронні органи; о) обставини, що характеризують особистість кожного обвинувачуваного; п) причини й умови, що сприяли вчиненню злочину.

Наведений перелік є типовим, залежно від специфіки конкретної справи кожна з обставин може бути вивчена більш докладно, а перелік питань доповнений. Зазначені обставини встановлюються за допомогою проведення відповідних слідчих дій.

ОБШУК ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ПІДРОБЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ, ПЕЧАТОК, ШТАМПІВ, БЛАНКІВ ТА ЇХ ЗБУТУ

Дубець Оксана Степанівна

здобувач кафедри криміналістики і судової медицини Національної академії внутрішніх справ

1. Загальні положення тактики проведення обшуку достатньо детально досліджені й висвітлені на сторінках криміналістичної літератури. Разом з тим слід визнати, що знання одних тільки загальних тактичних рекомендацій не може забезпечити ефективного проведення даної слідчої дії, оскільки при розслідуванні різних видів злочинів необхідно знати і враховувати особливості розслідуваної події: способу вчинення злочину, властивих матеріальних слідів і механізму їх утворення. Ефективність обшуку багато в чому залежить від ступеня підготовленості слідчого до його проведення. Одним з найважливіших моментів у підготовці є з'ясування відомостей про об'єкти, які відшукуються.

2. При підготовці обшуку доцільно вивчити особу, яка обшукується, розкрити її психологічні риси, щоб уявити собі, де і яким чином злочинець міг спорудити схованку або сховати шукане. В процесі вивчення особи, у якої має проводитися обшук, у першу чергу, потрібно з'ясувати професію, зв'язки, розпорядок дня, склад характеру, темперамент, емоційність, уміння перевертлюватися й багато інших рис характеру, оскільки вибір місця схованки й характер самого її спорудження залежать від професійних навичок того хто ховає.

3. Типовими матеріальними слідами, які можуть бути виявлені на місці підроблення документів, печаток, штампів та бланків є такі:

- інструменти - технічні засоби підробки (устаткування, пристосування й інструменти) - поліграфічне устаткування, кліше, преси,

копіювально-множильна техніка, нумератори, трафарети, ливарні форми тощо;

- матеріали - витратні матеріали, що використовувалися для виготовлення підробок, - папір різних сортів, фотоматеріали, барвники, клей, лаки, кислоти, розчинники, хімреактиви і т.ін.;

- зразки - справжні бланки з такими ж номерами, що й виявлені підроблені (що служили оригіналом для виготовлення підробок), документи та бланки зі слідами наколки або вирізаними елементами, зі змитим (розмитим або знебарвленим) зображенням, зі слідами підчищення, травлення, вирізаними номерами;

- фабрикати й напівфабрикати - „готова” кримінальна продукція, заготовки для виготовлення фальсифікатів, обрізки паперу, що використовувався;

- сліди інтелектуальної підготовки - креслення устаткування, ескізи й графічні зображення бланків та документів на цифрових носіях, спеціальні комп'ютерні програми, рецепти, чорнові записи, конспекти, спеціальна література по поліграфії, фотографії, гальванопластиці, литті, штампуванні і т.ін., листування, фотонегативи;

- сліди технологічного процесу - сліди-нашарування, вкраплення, які утворювалися на предметах обстановки, одязі в ході технологічного процесу виробництва (частки барвників, металів, хімреактивів і ін.), а також сліди на предметі злочинного замаху, що утворювалися в результаті контакту з робочою поверхнею устаткування (наприклад, сліди розрізу на папері);

- сліди перебування - різні сліди перебування й діяльності підозрюваного (обвинувачуваного) на місці виготовлення кримінальної продукції (особисті речі, сліди рук, ніг або взуття) або в іншому певному місці (наприклад, у місці зберігання підроблених документів, печаток, штампів та бланків), до яких також можна віднести сліди на тілі підозрюваного (обвинувачуваного) - наслідки застосування різних матеріалів або пристосувань, з використання яких виготовлялися підробки (різні ушкодження шкірного покриву, що утворювалися в результаті впливу хімреактивів, механізмів, частки барвників тощо).

ПРИЙОМИ ПІДГОТОВКИ ДО ВЧИНЕННЯ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ АВТОТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ

Завгородня Ольга Юріївна

*ад'юнкт кафедри кримінології і юридичної соціології Національної
академії внутрішніх справ*

Спосіб злочину - важливий елемент кримінологічної характеристики незаконного заволодіння автотранспортним засобом. Складність вчинення злочину тим або іншим способом обумовлена комплексом дій, послідовно спрямованих на реалізацію злочинного задуму, і полягає у виборі місця, часу, підготовці, безпосередньому вчиненні й прихованні злочину.

Для більшості незаконних заволодінь автотранспортними засобами характерна ретельна підготовка, яку можуть складати такі елементи: вибір предмету замаху (марка, модель, колір, товарний вид, рік випуску); спостереження за поведінкою власника автотранспортного засобу (місце й режим роботи, місце паркування на період робочого часу, час і місце обіду, відвідування місць відпочинку, місце зберігання засобу вночі, реакція на спрацьовування сигналізації); вибір місця злочину (гараж, автостоянка, подвір'я будинку); вибір часу незаконного заволодіння (вечір-ніч, денні паркування, стоянка); вивчення режиму роботи й умов охорони гаража або автостоянки (пост, договір без охорони, охоронна сигналізація); вивчення конструкцій замикаючих пристроїв закритих об'єктів (гараж, бокс); вивчення шляхів підходу й відходу від місця злочину (наявність додаткових воріт); планування злочинної діяльності; підбір учасників злочину, розподіл ролей та функцій між ними; підшукування спеціальних знарядь і технічних засобів (включаючи транспорт); підготовку місць „відстою” викраденого засобу (лісовий масив, яр, гараж, майстерня, інше підсобне приміщення); легалізацію викраденого (виготовлення або підробка реєстраційних документів, перебивання заводського маркування на вузлах та агрегатах, заміна реєстраційних номерних знаків); пошук каналів збуту викраденого (продавців, покупців, посередників); вироблення певної погодженої лінії поведінки (протидії розкриттю та розслідуванню злочину) на випадок затримання правоохоронцями.

Особливо ретельно готуються незаконні заволодіння автотранспортними засобами з охоронюваних стоянок, гаражів і інших закритих об'єктів. Неохоронювані автотранспортні засоби, як правило, викрадають без попередньої підготовки.

Проведене вивчення кримінальних справ про незаконні заволодіння автотранспортними засобами вчинені організованими групами показує,

що особи, затримані за такі злочини досить високо технічно оснащені: радіостанції, швидкохідні автомашини, сканери, стільниковий зв'язок, технічні пристосування для відкривання замків автомашин і запірних пристроїв проти викрадення, наперед заготовлені блоки електронного управління.

При незаконному заволодінні автотранспортними засобами злочинці як правило використовують такі знаряддя злочину: пристрої для проникнення до місця зберігання (паркування) автомобіля; пристрої для проникнення в салон автомобіля; пристрої для відключення або пошкодження автосигналізації; пристрої для запуску двигуна; інші пристрої (зокрема, інші транспортні засоби, евакуатори, крани тощо).

З метою легалізації автотранспортних засобів, злочинці найчастіше перебивають або іншим способом підробляють ідентифікаційні номери автомобілів, використовуючи для цього автогенні пристрої, зварювальні апарати, токарську обробку металевих деталей, гравірувальні засоби та інструменти.

Зазначену інформацію доцільно використовувати при плануванні заходів загальної профілактики незаконних заволодінь автотранспортними засобами.

ВИДИ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ ГРУП, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ НЕЗАКОННИМИ ЗАВОЛОДІННЯМИ АВТОТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ

Завгородня Ольга Юріївна

ад'юнкт кафедри кримінології і юридичної соціології Національної академії внутрішніх справ

Незаконні заволодіння автотранспортними засобами в останні два десятиліття в Україні набули досить стійких рис організованої злочинності. Діяльність організованих злочинних угруповань, які спеціалізуються на незаконному заволодінні автотранспортними засобами, нерідко виходить за рамки одного регіону і навіть держави, тому є проблемою для вітчизняних та зарубіжних правоохоронців.

Організовані злочинні групи, які спеціалізуються на незаконному заволодінні автотранспортними засобами відрізняються налагодженою системою міжрегіональних і міжнародних зв'язків, відмінною технічною оснащеністю й мобільністю. До їх складу, як правило, входить молодь, з міцною антигромадською орієнтацією й активною установкою на злочинну діяльність. Для таких осіб незаконне заволодіння

автотранспортними засобами є основним заняттям і джерелом доходів (Дмитрієв Д.О., 2006 р.).

В залежності від ступеня згуртованості, стабільності функціонування й масштабу злочинної діяльності, виділяють два основні типи організованих злочинних груп, які спеціалізуються на кримінальному автобізнесі - міжрегіональні й транснаціональні групи (Корнелю В.С., 2007 р.).

Діяльність міжрегіональних злочинних груп поширюється на кілька регіонів у масштабах однієї держави. Таким групам властиві всі ознаки організованої злочинності: суворі дисципліна, стабільність, ієрархія, певна цілеспрямованість, спільність грошових інтересів, чіткий розподіл ролей, плановість дії учасників, використання сучасних технічних засобів і знарядь при вчиненні злочинів.

До структури такої організованої злочинної групи входять: а) лідер (організатор) злочинної діяльності; б) особи, які займаються пошуком автотранспортного засобу й спостереженням за його власником; в) безпосередні виконавці незаконного заволодіння; г) фахівці з нейтралізації протиугінних систем, підробки документів, переробки автотранспортних засобів і перебивання номерів на їх вузлах і агрегатах; д) особи, які тимчасово переховують викрадений автотранспорт в гаражах, майстернях, ярах, лісопосадках і інших пристосованих „відстійниках”; е) особи, які займаються переміщенням автотранспорту з одного регіону в інший; є) особи, які підшують покупців і реалізують викрадений автотранспорт.

Транснаціональна організована злочинна група відрізняється від регіональної більшою організованістю та ширшим розмахом злочинної діяльності, яка виходить за межі України. Транснаціональні групи структурно схожі з міжрегіональними, однак відрізняються наявністю блоків. Діяльність таких угруповань більш законспірована й прикрита корумпованими зв'язками з чиновниками державних установ, працівниками міжнародних фірм, які займаються автобізнесом, митниками та прикордонниками, а також працівниками правоохоронних органів.

До структури транснаціональних організованих злочинних груп, крім вищезгаданих учасників міжрегіональних груп, входять особи, які займаються зв'язком з особами які безпосередньо вчиняють незаконні заволодіння автотранспортом, та особами які переміщують такий транспорт із однієї держави в іншу. До обов'язків осіб які займаються зв'язком входить забезпечення вищевказаних осіб замовленнями, підробленою документацією для переправлення викрадених автомобілів за кордон, підтримка зв'язків з безпосереднім керівником такої злочинної оборудки та замовниками з інших країн. Лідери (організатори) таких

угруповань, як правило особисто знають усіх учасників групи, однак їх контакти з виконавцями злочинів обмежені й законспіровані. Ядро таких груп часто формується за етнічним або родинним принципом.

ЗАТРИМАННЯ ПІДОЗРЮВАНОГО В ОРГАНІЗАЦІЇ АБО УТРИМАННІ МІСЦЬ ДЛЯ НЕЗАКОННОГО ВЖИВАННЯ, ВИРОБНИЦТВА ЧИ ВИГОТОВЛЕННЯ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ

Запорощенко Наталія Андріївна

ад'юнкт кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

Важливе місце серед слідчих та інших процесуальних дій, що проводяться з метою розкриття та розслідування організації або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, належить затриманню підозрюваного.

Затримання особи підозрюваної в організації або утриманні місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів дає можливість одержати речові докази злочинної діяльності, допомагає швидко з'ясувати всі обставини злочину, висунути версії і обрати найбільш оптимальні шляхи їх перевірки, тобто фактично забезпечує успішність всього процесу розслідування.

Підготовка і проведення затримання осіб, підозрюваних в організації або утриманні місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів вимагає вирішення ряду питань насамперед про місце, момент, черговість затримання, його учасників тощо.

Затримання таких осіб, як правило, проводиться в житлі, однак не виключена можливість затримання організаторів, утримувачів та відвідувачів вказаних місць в іншому приміщенні, на вулиці, у транспортному засобі тощо.

Момент затримання залежить від категорії затримуваних осіб. Так, організаторів, утримувачів місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, а також осіб, які надають приміщення з цією метою, доцільно затримувати в момент вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів або ж в момент їх виробництва чи виготовлення. Відвідувачів вказаних місць необхідно затримувати в момент вживання,

виготовлення чи виробництва наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів або ж при виході з вказаних місць.

Затримання необхідно проводити раптово і оперативно, щоб запобігти втечі затримуваних осіб і втраті речових доказів, а також подолати опір зі сторони затримуваних. Перевага при проведенні даної процесуальної дії надається затриманню тих осіб, які дають правдиві показання. Затримання по можливості слід проводити так, щоб про це не знали інші співучасники до їх встановлення і затримання.

Під час підготовки до затримання особи за підозрою у вчиненні злочину передбаченого ст. 317 КК України вивчаються місце затримання та особа затримуваного.

Вивчення місця затримання передбачає: безпосереднє ознайомлення з місцем затримання, з квартирою, розташованою в типовому житловому будинку; вивчення розташування дверей, вікон, входів, виходів; вивчення підходів до місця, прилеглої місцевості, на якій відзначають найбільш вірогідні шляхи відходу, а також схеми руху автотранспорту та пішоходів; встановлення вірогідних місць зберігання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Вивчення особи затримуваного припускає отримання інформації про її: фізичний і психічний стан; намір здатися правоохоронним органам або, навпаки, чинити їм активний опір; навик володіння холодною або вогнепальною зброєю і наявністю такої; схильності до захоплення заручників; щоденне переміщення по населеному пункту, відкритій місцевості; охорону, її організацію, методи здійснення [1, 90]; відвідувачів місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Збір відомостей про особу затримуваного, як і всі інші заходи в рамках підготовчого етапу затримання по даній категорії кримінальних справ, слід здійснювати в умовах суворої конспірації. Знання затримуваного або осіб, що з ним пов'язані, про зацікавленість з боку правоохоронних органів їх незаконною діяльністю здатне спровокувати додаткові акти протидії розслідуванню, такі, наприклад, – як посилення заходів конспірації, озброєння затримуваних, контрзаходи по спостереженню тощо [2, 131-132].

Затримання може супроводжуватись паралельним або наступним проведенням слідчих та інших процесуальних дій: 1) особистим обшуком затримуваного; 2) обшуком і оглядом приміщень, транспортних засобів; 3) оглядом місцевості, де проводилось затримання; 4) направленням затримуваного на освідування; 5) допитом свідків; 6) перевіркою причетності затримуваного до інших злочинів; 7) організацією розшуку підозрюваного; 8) фіксацією слідів злочину; 9) подоланням опору

затриманого та інших осіб; 10) заходами забезпечення конфіскації майна.

Затримання доцільно здійснювати групою осіб. Така група може поділятися на підгрупи: захоплення, оточення, прикриття, підтримки, забезпечення процесуальних дій. На кожного затриманого необхідно виділяти трьох-чотирьох осіб з метою належного забезпечення заходів особистої безпеки групи затримання та успішного його проведення.

Неодмінною умовою проведення затримання є попереднє знайомство членів групи затримання між собою, а також проведення інструктажу усіх осіб, що будуть приймати участь в затриманні, у тому числі понятих.

Під час затримання необхідно виключити можливість знищення речових доказів – наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи позбавлення від них підозрюваних. Щоб запобігти знищенню речових доказів – наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи позбавлення від них необхідно одному чи кільком членам групи затримання доручити здійснювати безперервне спостереження за затримуваним з самого початку операції і всі рухи затриманого фіксувати на фото та відеотехніку, а також заздалегідь попередити про такі дії понятих. Якщо ж таке трапилось необхідно ретельно оглянути місце затримання і належним чином зафіксувати на фото чи відео техніку і зазначити про це у відповідних процесуальних документах.

Отже, затримання підозрюваного в організації або утриманні місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, за умови дотримання вищевикладених тактичних рекомендацій, є важливою процесуальною дією, що дає можливість здійснити швидке та ефективне розкриття та розслідування даного злочину

Література:

1. Махмудов В. И. Расследование преступлений, связанных с незаконным оборотом наркотиков, в приграничных регионах России: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.09 / Махмудов Видади Иманверди орлы. – Калининград, 2000. – 179 с.
2. Петрунина А. Б. Противодействие расследованию преступлений в сфере незаконного оборота наркотиков и криминалистические методы его выявления и преодоления: дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.09 / Петрунина Анна Борисовна. – М., 2006. – 249 с.

ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПО ДАКТИЛОСКОПІЮВАННЮ НЕВПІЗНАНИХ ТРУПІВ

Кожсакарь Іван Юрійович

*старший експерт Науково-дослідного експертно-криміналістичного
центру при УМВС України в Чернівецькій області*

Діяльність по дактилоскопіюванню невіданих трупів в Україні поки що лишається недостатньо нормативно регульованою сферою. Сьогодні цей спосіб встановлення особи невіданого трупу регламентований лише поодинокими розрізненими вказівками галузових інструкцій МВС та МОЗ України, які мають альтернативний характер чи здійснюють посилення на неіснуючі нормативні акти. А проблема по збільшенню кількості безвісті пропалих людей та відповідне зростання невіданих трупів є значимою для України. Відсутність належного правового регулювання діяльності по дактилоскопіюванню невіданих трупів в багатьох випадках призводить до втрати часу, або відмови від дешевого та дієвого способу встановлення осіб невіданих трупів.

Метою нашого дослідження є висвітлення окремих недоліків нормативно-правового регулювання діяльності встановлення особи невіданого трупа з використанням можливостей дактилоскопії та початок процес розробки рекомендацій по їх усуненню. Раніше питання нормативного регулювання дактилоскопіювання трупів частково торкалися вчені СРСР та РФ: М.В. Кісін., Ю.А. Гусаков, А.А. Леві, А.В. Втюрін, А.І. Коновалов. В Україні цьому питанню значна увага не приділялася. Галузеві акти останніх років навпаки замість бажаного регулювання внесли ще більше протиріч. Конкретний порядок дактилоскопіювання невіданих трупів вказані акти не встановлюють, коло конкретних спеціальних суб'єктів для цієї діяльності не визначають. Так, інструкція „Про порядок функціонування дактилоскопічного обліку експертної служби МВС України” затверджена наказом МВС України № 785 від 11.09.2001 року, містить таке положення - „Організація дактилоскопіювання невіданих трупів покладається на підрозділи кримінального розшуку із залученням при необхідності фахівців експертної служби МВС України та бюро судово-медичної експертизи відповідно до нормативно-правових актів”, але проблема в тому, що інші „нормативно-правові акти” на які посиляється дана інструкція в Україні відсутні і правотворчі процеси в цій галузі поки не відбуваються. В системі МОЗ України важливий галузевий документ, який регламентує судово-медичне дослідження трупів (Правила проведення судово-медичної експертизи (досліджень) трупів у бюро судово-медичної експертизи затверджені наказом МОЗ України № 6, 17.01.1995 р.) -

містить такі положення: „2.1.11. При експертизі трупів невідомих осіб:2.1.11.б. Представниками органів слідства проводиться дактилоскопія трупа. Підготовка пальців трупа до дактилоскопії виконується експертом”. З цього випливає, що перший документ регламентує дактилоскопіювання трупа, якщо по факту його виявлення не було порушено кримінальну справу, або проводиться дослідча перевірка і тут основним суб’єктом виступає працівник карного розшуку, який при необхідності залучає судово-медичного експерта чи експерта криміналіста. А згідно судово-медичних правил основним суб’єктом виступає представник органів слідства (це може бути і сам слідчий, або будь-яка уповноважена ним особа), але на якій стадії розгляду факту виявлення трупу він з’являється і чи з’являється взагалі, якщо кримінальну справу порушено не було — невідомо.

А важливий нормативний документ, який би мав врегулювати існуючі пробіли та суперечності галузевих актів, а краще задати напрям їх розвитку - Кримінально-процесуальний кодекс України, діяльність, як дактилоскопіювання трупів та й дактилоскопіювання в цілому, навіть не згадує. На прикладі наших країн-сусідів можемо бачити, що КПК РФ визначає діяльність по дактилоскопіюванню трупів процесуальною. Так в п. 2 ст. 178 КПК РФ міститься норма: „Неопознанные трупы подлежат обязательному фотографированию и дактилоскопированию...”, тобто дактилоскопіювання є обов’язковою та чітко регламентованою діяльністю. А в Україні діяльність по дактилоскопіюванню трупів, поки що має оперативно-технічний характер в рамках перевірки факту виявлення невпізнаного трупа та статус відбору зразків для експертного дослідження згідно кримінального процесу України, якщо порушено кримінальну справу. А це призводить до розробки розрізнених галузевих вказівок та невтішної статистики у відношенні: факти виявлення невпізнаних трупів проти виготовлення їх якісних дактилокарт.

Але все ж необхідно визначити яке місце в правоохоронній діяльності займає дактилоскопіювання невпізнаних трупів в Україні. Загалом, відповідно до регламентації правоохоронної діяльності України, під встановленням особи розуміють процес збирання документальних та інших відомостей з метою ідентифікації особи невпізнаного трупа. А це відповідно до закону України „Про оперативно-розшукову діяльність” зазначені проблеми можна вирішити такими заходами: перше - врегулювання та приведення у відповідність до сучасних потреб кримінально-процесуального законодавства, яке регламентує дактилоскопіювання в Україні (як ідеальний варіант могло би бути прийняття окремого закону „Про дактилоскопіювання” чи внесено відповідні поправки до КПК України); друге - визначити спеціального суб’єкта, який володіє технікою дактилоскопіювання трупів, незалежно

від складності (тобто має спеціальну підготовку) та закріплення його статусу нормативними актами; третє - розробка та нормативне закріплення процедури дактилоскопіювання трупів (що була б обов'язковою для всіх органів державної влади, незалежно від відомчої належності).

ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ГРАБЕЖУ

Кравчук Петро Юрійович

здобувач кафедри кримінального процесу і криміналістики Академії адвокатури України

1. Огляд місця події - основна слідча дія, під час якої слідчий не тільки спостерігає матеріальну обстановку, але й аналізує виявлені факти, зіставляє їх між собою й висуває версії. Вивчення судово-слідчої практики показало, що слідчі в окремих випадках недооцінюють значення даної слідчої дії для розкриття та розслідування грабежів, огляди проводяться досить формально та поверхово, що не дає змогу отримувати належну криміналістично значиму та доказову інформацію.

2. Особливістю огляду місця події при розслідуванні грабежів вчинених на відкритій місцевості, є те, що територія події не має просторової локалізації, тобто чітко гранично не обмежена. А це створює проблеми у визначенні меж огляду, вимагає особливої ретельності в пошуку слідів злочину та злочинця, при цьому додатковими ділянками можуть бути шляху підходу або відходу злочинця, місця, де він чекав потерпілого та ін. Встановивши межі огляду слідчий повинен визначити вихідну точку й метод його проведення. Найефективнішим при цьому є ексцентричний метод, тобто дослідження здійснюється від місця нападу до периферії, що сприяє більш ретельному пошуку криміналістично значимої та доказової інформації.

3. Важливою умовою швидкого розкриття грабежів є проведення огляду місця події слідчо-оперативною групою в складі: слідчого, спеціаліста (криміналіста), працівників карного розшуку та кримінальної міліції у справах неповнолітніх, дільничного інспектора міліції, кінолога зі службовим собакою.

Слідчий при отриманні повідомлення про грабіж формує склад слідчо-оперативної групи, здійснює загальне керівництво її діяльністю й відповідає за пророблену роботу. Спеціаліст (криміналіст) допомагає слідчому визначити межі, методи огляду й місця можливого знаходження слідів злочину, здійснює пошук, виявлення, фіксацію й вилучення

доказової інформації, допомагає слідчому уявно моделювати подію злочину. Оперативні працівників карного розшуку та кримінальної міліції у справах неповнолітніх здійснюють обстеження житлового масиву за межами місця події, проводять подвірньо-поквартирні обходи з метою встановлення очевидців та підозрюваних, а також „прочісують” навколишню місцевість з метою відшукування можливих слідів грабежу.

4. До огляду місця вчиненого грабежу доцільно залучати потерпілого. Він перебував у контакті зі злочинцем і може вказати маршрут пересування нападника, шляхи його підходу й відходу, місце, де останній чекав жертву й місце нападу. У випадку чинення потерпілим опору й коли йому були заподіяні тілесні ушкодження, слід шукати сліди крові, відірвані гудзики, шматки одягу, предмети, загублені під час боротьби, забуті й кинуті злочинцем при втечі з місця нападу. Іноді покидаючи місця злочину, грабіжники прагнуть позбутися предметів, ушкоджених або забруднених під час нападу, викинути або знищити одяг, по якому вони можуть бути впізнані. Викрадені речі злочинці нерідко оглядають недалеко від місця нападу, де викидають упакування, документи потерпілих й малоцінне майно. А отже, участь потерпілого в огляді місця події дозволяє проводити цю слідчу дію цілеспрямованіше, звертати увагу на ті обставини, які безпосередньо відносяться до злочинної події.

ТИПОВІ ЕКСПЕРТИЗИ ПО СПРАВАХ ПРО РОЗБІЙ

Кравчук Петро Юрійович

*здобувач кафедри кримінального процесу і криміналістики Академії
адвокатури України*

У сучасних умовах в Україні виникла ситуація, при якій злочинці тривалий час вчиняють суспільно небезпечні замахы, спрямовані на заволодіння майном громадян, наносячи потерпілим тілесні ушкодження, психічні травми. Певною мірою цьому сприяє те, що правоохоронні органи допускають серйозні помилки при аналізі наявної інформації, плануванні початкових слідчих дій і оперативно-розшукових заходів, висуванні версій, організації взаємодії, використанні спеціальних знань й т.ін, які негативно впливають на рівень розкриття і якість досудового слідства. Значною мірою ці недоліки пояснюються відсутністю ефективних методичних рекомендацій, які не враховують особливостей використання спеціальних знань на різних етапах розслідування, зокрема розбоїв.

Під час розслідування розбоїв, часто виникає необхідність у призначенні різних судових експертиз, типовими серед яких є судово-медична, криміналістична, експертиза матеріалів і речовин.

Судово-медична експертиза призначається в тих випадках, коли у потерпілого або кого-небудь із підозрюваних є тілесні ушкодження. Судово-медичний експерт може визначити характер, ступінь тяжкості й наслідки нанесених потерпілому тілесних ушкоджень, а також чим вони нанесені і яка їх давнина. Така експертиза може надати слідчому допомогу в уявному моделюванні механізму злочину.

При наявності речових доказів з виділеннями людського організму, а також крові, слини, волосся з волосяною цибулиною й т.ін., може бути призначена генотипоскопічна експертиза. В результаті її проведення вдається виділити ДНК людини. Наступне порівняння її із ДНК підозрюваного дозволяє іноді одержати категоричний висновок про приналежність крові конкретній людині.

Найчастіше при розслідуванні розбоїв, виникає необхідність у призначенні різного роду криміналістичних експертиз, зокрема, балістичної, дактилоскопічної, трасологічної та ін. Яку саме експертизу проводити, слідчий повинен вирішувати залежно від характеру слідів, виявлених у процесі розслідування розбоїв. Так, якщо на місці події виявлені сліди пальців рук, призначається дактилоскопічна експертиза. При виявленні, наприклад, слідів взуття, знарядь злому й уламків цих знарядь, обривків тканини, паперу призначається відповідно трасологічна експертиза слідів взуття, слідів знарядь злому та інструментів, експертиза по встановленню цілого за частинами.

Коли на місці розбою або при обшуку в підозрюваного виявлені записки, листи, квитанції, які представляють інтерес для встановлення істини в справі, призначається почеркознавча експертиза для встановлення, ким з декількох підозрюваних виконаний рукопис.

Під час балістичної експертизи вирішуються питання щодо встановлення виду, системи, способу виготовлення, калібру застосованої зброї, а також напрямку пострілу й відстані, з якого він був зроблений; придатності зброї до стрілянини й давнина останнього пострілу; ідентифікація зброї по виявлених кулях, гільзах, шроті, пижах на місці нападу або в тілі потерпілого, чи не становили раніше виявлені куля, гільза й частки пижів єдине ціле, чи не відстріляні виявлені кулі й гільзи з конкретної зброї. З метою визначення типу, виду або бойових властивостей і придатності до нападу ножів, кастетів й інших таких предметів призначається експертиза холодної зброї.

Залежно від обставини справи можуть використовуватися можливості й інших експертиз, зокрема, з дослідження мікрооб'єктів,

може призначатися судово-медична експертиза речових доказів чи експертиза матеріалів і речовин.

ЮРИДИЧНІ ТЕРМІНИ ТА ПОНЯТТЯ ЯК ПІДСТАВИ СУДДІВСЬКОГО РОЗСУДУ ПРИ ПРИЗНАЧЕННІ ПОКАРАННЯ

Макаренко Анастасія Сергіївна

*аспірантка кафедри кримінального права Національного університету
«Одеська юридична академія»*

Суддівський розсуд – це правозастосовча інтелектуально – вольова діяльність судді, яка представляє собою передбачену кримінальним законом міру свободи вибору одного із варіантів рішення у кримінальній справі. Для вирішення проблеми суддівського розсуду важливим являється з'ясування питання про підстави такого розсуду при призначенні покарання як нормативної основи його здійснення. В існуючих дослідженнях вітчизняних та російських учених (Канцір В. С., Рарог А. І., Грачова Ю. В.) порушуються питання підстав суддівського розсуду у кримінальному праві. Усі існуючі пошуки вчених пострадянського простору зводяться до того, що підставами суддівського розсуду у кримінальному праві є: уповноважуючі норми, оціночні поняття, всі види санкцій, використовуваних у Кримінальному кодексі (далі – КК) [1; 2]. Стосовно призначення покарання, на наш погляд, підстави суддівського розсуду потребують окремого висвітлення, так як особливістю етапу призначення покарання є те, що він пов'язаний із необхідністю винесення підсумкового рішення у справі і не пов'язаний власне із вирішенням фактичної та юридичної основ справи.

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 65 КК суд призначає покарання, враховуючи ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання. У даному аспекті одними із підстав суддівського розсуду виступають юридичні терміни і поняття. Так, юридичний термін – це використане у законі слово (або словосполучення), яке являється узагальненим найменуванням юридичного поняття, який має точний і визначений зміст і відрізняється змістовною однозначністю, функціональною стійкістю [3, 48]. Проблема юридичної термінології невід'ємна від проблеми юридичних понять. Поняття – це відображення об'єктивної дійсності в її істотних ознаках, думка, яка відображає сутність явища. Термін являє собою відображення поняття у відповідній знаковій формі, являється його носієм, зовнішнім символом. Тісний зв'язок між поняттям і терміном не завжди очевидний. Поняття – одне, а термін може позначати і різні поняття, бути многозначним. Недостатньо чітке вираження законодавчої думки може

бути результатом як невдалого словесного оформлення, так і недостатньої ясності самого юридичного поняття. На практиці це призводить до різного тлумачення і розсуду, яке не сприяє однаковому застосуванню відповідних норм права [4, 159]. На жаль, у діючому КК необхідна для правильного і однакового застосування права єдність юридичної термінології не забезпечена. Якщо спеціальне значення загальнозживаного терміну не очевидне, законодавцю доцільно надавати його нормативне тлумачення у примітці до статті чи у тексті статті чи у спеціальній статті. Так, шляхом закріплення у тексті статті було надано нормативне визначення поняття крадіжки у ч. 1 ст. 185 КК, грабежу у ч. 1 ст. 186 КК тощо. Однак, при призначенні покарання суддя зіштовхується з такими поняттями, які не мають нормативного закріплення, а їх установлення складає труднощі у судовій практиці. Наприклад, що саме потрібно розуміти під такими поняттями як особа винного, особа потерпілого, щире каяття, ступінь тяжкості вчиненого злочину тощо викликає дискусії та призводить до різнобою у тлумаченні. Окремі вказівки та роз'яснення щодо того, що саме потрібно враховувати під тим чи іншим поняттям містяться у постановах Пленуму Верховного Суду України. Однак, з метою недопущення перебільшення значимості ролі актів вищих судових органів, що може призвести до того, що у результаті всі дискусійні питання, які допускають суддівський розсуд, будуть «роз'яснені», ми вважаємо, що неочевидне значення вживаних термінів потрібно тлумачити у самому кримінальному законі. Це сприятиме упорядкуванню суддівського розсуду та недопущенню його обмеження постановами вищих судових інстанцій. Так, ми пропонуємо нормативно закріпити критерії врахування ступеня тяжкості вчиненого злочину, особи винного та особи потерпілого. Звісно, вживання у законі виключно термінів, які однозначно відображають поняття, – це ідеал, якого право прагне і якого воно ніколи не досягає із – за складності самої дійсності, яка складає предмет права і його ціль [5, 106].

Потрібно відзначити, що одним із видів термінів як дефінітивних норм є оціночні поняття, узагальнене визначення яких надати неможливо, так як їх застосування залежить від конкретних життєвих обставин. Оціночні поняття більшість науковців і виділяє в якості підстави суддівського розсуду у кримінальному праві. Оціночні поняття законодавець використовує при формулюванні описових диспозицій із широкими рамками для опису окремих елементів складу злочину, тобто правозастосувач оперує власне оціночними поняттями на етапі кваліфікації вчиненого діяння. Під оціночними поняттями у кримінально – правовій літературі прийнято розуміти такі ознаки складу злочину чи окремі характеристики таких ознак, зміст яких визначається не законом чи іншим нормативним актом, а правосвідомістю особи, яка застосовує

відповідну норму, виходячи із конкретних обставин справи (наприклад, «тяжкі наслідки», «значна шкода», «великий розмір»). Використовуючи такі поняття, законодавець прагне надати суб'єкту застосування кримінально – правової норми можливість максимально врахувати фактичні обставини конкретної кримінальної справи, а також вимоги умов життя суспільства, які постійно змінюються [6, 97]. На нашу думку, на етапі призначення покарання суддя зіштовхується з оціночними поняттями у тому випадку, коли такі не передбачені складом злочину відповідної норми Особливої частини КК, а, наприклад, при врахуванні пом'якшуючих та обтяжуючих обставин тощо (наприклад, п. 5 ч. 1 ст. 66 КК, п. 5, п. 8 ч. 1 ст. 67 КК та ін.).

Таким чином, одними із підстав суддівського розсуду при призначенні покарання є юридичні терміни і поняття. Такі підстави потрібно розглядати крізь призму загальних засад призначення покарання.

Література:

1. Грачева Ю.В. Судейское усмотрение в уголовном праве: автореф. дисс. ... канд.юрид.наук: спец. 12.00.08 [текст] / Ю.В. Грачева. – М., 2002. – 22с.
2. Рарог А. И., Грачева Ю. В. Понятие, основание, признаки и значение судейского усмотрения в уголовном праве [текст] / А. И. Рарог, Ю. В. Грачева // Государство и право. – 2001. – № 11. – С. 90 – 98.
3. Эйсман А. А. Структура и язык описания уголовной ответственности [текст] / А. А. Эйсман // Вопросы борьбы с преступностью. Вып. 18. – М., 1973. – С. 47 – 50.
4. Федорова М. Ю. Терминологическая определенность как требование законодательной техники (на примере законодательства о социальной защите населения) [текст] / М. Ю. Федорова // В сб.: Законотворческая техника современной России: состояние, проблемы, совершенствование / Под ред. В. М. Баранова. – Н. Новгород, 2001. – С. 159 – 164.
5. Коган В. М. К вопросу о формализации отрасли права [текст] / В. М. Коган // В кн.: Вопросы кибернетики и права. – М., 1967. – С. 100 – 115.
6. Наумов А. В. Применение уголовно-правовых норм [текст]/А. В. Наумов. – Волгоград: Высш. следственная школа МВД СССР, 1973.- 175с.

ОТРИМАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНО ЗНАЧИМОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖКИ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Марків Іван Степанович

здобувач кафедри криміналістики і судової медицини Національної академії внутрішніх справ

Успішне розкриття крадіжок вогнепальної зброї багато в чому залежить від швидкості виявлення злочину, своєчасного прибуття слідчо-

оперативної групи на місце події, активного й цілеспрямованого пошуку злочинців на початковому етапі розслідування шляхом проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих дій.

Значимим є правильно проведений огляд місця події, спрямований не тільки на виявлення, фіксацію, вилучення й дослідження слідів і інших речових доказів, але й на вироблення основних напрямів встановлення злочинців.

Для участі в огляді місця крадіжки вогнепальної зброї обов'язково потрібно залучати в якості спеціаліста експерта-криміналіста. При цьому його роль не повинна обмежуватися тільки наданням допомоги у фіксації обстановки місця події, збиранні слідів і інших речових доказів. Спеціаліст повинен надати допомогу в оцінці виявлених слідів, провести їх попереднє дослідження з метою одержання пошукової інформації, в тому числі відомостей про ознаки, які характеризують особу злочинця. Загальна структура особистості повинна охоплювати як фізичні (соматичні) риси й особливості, так і психічні, соціальні, біологічні й інші властивості й стани людини (соціальна спрямованість, обсяг і якість наявних знань, навичок і вмінь, темперамент, життєвий досвід та ін.) (Камиш В.Г., Саленик Л.В., 1992).

Відомості зібрані в результаті огляду місця події, повинні полегшити висування версій про напрям пошуку злочинця.

При розкритті крадіжок вогнепальної зброї повинен використовуватися службово-пошуковий собака, який при обстеженні прилягаючих територій або певної зони, за характерним й досить стійким запахом змащення зброї, порохового нагару може відшукати викрадене, а в окремих випадках і місця перебування (переховування) злочинців.

Важливу роль у виявленні властивостей і ознак особи винного можуть відіграти сліди знарядь злому, у випадку відкриття сховища, де перебувала вогнепальна зброя, а також виявлення самих таких знарядь. Вивчення їх фахівцем трасологом дозволяє одержати відомості про професійну підготовку, фізичний розвиток, життєвий досвід, звички, можливості користуватися різними інструментами, і інші властивості злочинця. Виявлені при огляді місця події сліди й отримана інформація повинні відразу ж бути перевірені за криміналістичними обліками. Сліди рук перевіряються за автоматизованими дактилоскопічними інформаційними системами, з метою ідентифікації їх зі слідами вилученими з місць нерозкритих злочинів або дактокартами конкретних осіб, які знаходяться в базі даних системи.

Викрадена вогнепальна зброя повинна відразу ставитися на облік в інформаційних центрах органів внутрішніх справ.

Якщо викрадена зброя раніше застосовувалася, й стріляні з неї кулі й гільзи є в розпорядженні працівників експертної служби, то їх слід

перевірити по колекції куль, гільз і патронів зі слідами зброї, тому що не виключена можливість застосування викраденої зброї при вчиненні злочинів.

Виявлені на місці події сліди взуття й транспортних засобів, мікрооб'єкти, сліди знарядь злому перевіряються за відповідними криміналістичними обліками експертної служби.

Все вищевикладене дозволяє найчастіше одержати криміналістично значиму пошукову інформацію, необхідну для встановлення й затримання злочинця, виявлення й вилучення викраденої вогнепальної зброї вже на початковому етапі розслідування.

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО ТА СПЕЦІАЛІСТА НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖКИ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Марків Іван Степанович

здобувач кафедри криміналістики і судової медицини Національної академії внутрішніх справ

У зв'язку з розширенням сучасних можливостей використання спеціальних знань на досудовому слідстві заслуговує уваги проблема взаємодії слідчого зі спеціалістом (фахівцем-криміналістом) у процесі розшуку крадіжки вогнепальної зброї. Така взаємодія найчастіше має місце у процесі огляду місця події. Слідчий звертає увагу спеціаліста на запитання, які допоможуть йому встановити взаємозв'язки розрізнених відомостей для розуміння механізму крадіжки зброї. Спеціаліст у свою чергу, допомагає слідчому визначити межі ділянки, яка підлягає огляду, більш цілеспрямовано провести огляд, виявити шляхи підходу до місця зберігання зброї й відходу з нього злочинців, стан охорони об'єкта, дає рекомендація щодо знаходження слідів на місці крадіжки вогнепальної зброї.

Завдання, виконувані експертом у ході огляду предметів і слідів на місці крадіжки вогнепальної зброї, тісно переплітаються або збігаються з тими завданнями, які ставить перед ним слідчий. На підставі зібраних даних і попереднього огляду місця події й прилягаючої місцевості, рекомендацій спеціаліста (криміналіста) слідчий визначає порядок проведення огляду, планує слідчі дії (повторний або додатковий огляд місця події, призначення експертиз, одержання зразків для експертного дослідження, обшук і т.ін.). Крім того, доручає проведення перевірок та порівняльних досліджень (перевірку виявлених слідів, куль, гільз за оперативно-розшуковими і криміналістичними обліками, складання

суб'єктивних портретів підозрюваних осіб і т.ін.) (Втюрін О.В., Бакаєв М.Ю., 1999).

Спеціаліст також надає слідчому необхідну допомогу при виконанні завдань, пов'язаних із забезпеченням зберігання вилучених об'єктів, їх можливого експертного дослідження з метою виявлення ідентифікаційних ознак.

Крім цього, спеціаліст бере участь у складанні протоколу огляду місця події, допомагаючи забезпечити достатню повноту та правильність відображення в описовій частині протоколу виявлених ним даних, які характеризують об'єкти, що мають відношення до крадіжки вогнепальної зброї. При цьому він звертає увагу слідчого на індивідуалізуючі ознаки виявлених об'єктів, вказує застосовані способи фіксації й вилучення таких об'єктів, кількість вилучених слідів, а також відносно яких об'єктів проводилася фотозйомка із вказівкою її способів та методів (Капиш В.Г., Саленик Л.В., 1992).

Загальновідомо, що основною метою початкового етапу розслідування крадіжки вогнепальної зброї є розшук злочинця за „гарячими слідами” і розшук викраденої зброї, тому спеціаліст (криміналіст) допомагає слідчому: а) у вирішенні проблем встановлення способу вчинення злочину й окремих дій злочинця при цьому; б) аналізі результатів огляду й висуванні слідчих версій; в) виявленні причин та умов, які сприяли вчиненню крадіжки зброї; г) включити в орієнтування для використання в розшуку за „гарячими слідами” відомостей про можливі прикмети злочинця й викраденої зброї.

Об'єктами детального вивчення слідчого і спеціаліста при огляді місця події за фактом крадіжки зброї повинні стати: місце зберігання викраденої зброї; зброя, яка залишилася у сховищі, особливо якщо її положення змінилося; залишки пакування, частини, приналежності викраденої зброї; наявні в сховищі документи на зброю. Оскільки для зберігання зброї використовуються, як правило, спеціально обладнані приміщення із сигналізацією, то детально оглядається місце, аналізується спосіб подолання (порушення) таких перешкод, характер виниклих при проникненні в сховище ушкоджень. Доцільним є огляд прилягаючих до сховища ділянок місцевості, особливо розташованих поблизу пустуючих будов, залишені без догляду будівельні об'єкти, пустирі, чагарники, лісопосадки тощо.

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ АКТІВ СПРЯМОВАНИХ НА БОРОТЬБУ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ ЯК СКЛАДОВА ВДОСКОНАЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Негодченко Дар'я Олександрівна

ад'юнкт кафедри кримінального права та кримінології

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Проблема торгівлі людьми зараз має стійку тенденцію до розповсюдження в глобальному масштабі, а після змін на політичній карті Європи 90-х років вона дедалі більше охоплює країни Східної Європи, до яких належить і Україна.

Вирішуючи цю проблему міжнародне співробітництво створило низку документів щодо запобігання їй. Основними серед них є:

- Декларація про права дітей (1959 р.);
- Декларація проти дискримінації жінок (1967 р.);
- Віденська конвенція прав людини (1993 р.);
- Пекінська Декларація Четвертої Всесвітньої Конференції з прав жінок (1995р.);
- Програма боротьби з насильством жінок (1997 р.);
- Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії (2000р.);
- Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацію проституції третіми особами (1948 р.);
- Додаткова конвенція про скасування рабства, торгівлі та інститутів схожих на них (1956 р.);
- Міжнародна угода про викоренення всіх форм расової нерівності (1965 р.);
- Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1984 р.);
- Конвенція про права дітей (1989 р.). [4, С.530].

Автор хотів би детальніше розглянути положення деяких з вище перерахованих міжнародно-правових норм.

Вагоме місце серед цих документів посідає Конвенція ООН 1949 року «Про боротьбу з торгівлею та експлуатацію проституції третіми особами». Відповідно до ст.1 – 4 цієї Конвенції кримінальними злочинами міжнародного характеру були визнані:

- схиляння або зведення з метою проституції іншій особі, навіть за її згоди;
- експлуатація проституції іншими особами;
- утримання будинків розпусти або управління ними, участь в їх фінансуванні;

- передача в оренду або в найм приміщень для використання з метою проституції, а також співучасть та підготовка до спроби цих діянь [2, С.161].

При аналізі статей цієї Конвенції, автор прийшов до висновку, що вона має стратегічний характер і основне місце посідає питання взаємодії країн-учасниць цього документа в боротьбі переважно з такими поняттями як експлуатація проституції і звітництво. Підтвердженням цього є стаття 14 Конвенції, яка говорить про зобов'язання країн-учасниць заснувати на своїх територіях спеціальні служби, основним завданням яких має стати координація і централізація результатів розслідувань, означених у даному міжнародному документі.

Вагомий внесок у подолання проблеми торгівлі жінками зробила Декларація Європейських рекомендацій щодо ефективних заходів із запобігання боротьби з торгівлею жінками з метою сексуальної експлуатації, яка була прийнята 26 квітня 1997 року. В ній зокрема зазначалось, що Держави-члени ЄС підтверджують свої наміри щодо максимального співробітництва у боротьбі з торгівлею жінками. [3, С.75].

Зазначена Декларація визначає торгівлю жінками як будь-які дії спрямовані на легальний або нелегальний ввіз, провіз, перебування або вивіз з території країни жінок з метою їх прибуткової сексуальної експлуатації, з використанням примушення, зокрема насильства, погрози або ошукування, зловживанням службовим становищем або іншого тиску, внаслідок якого особа не має ніякого реального та задовільного вибору, як тільки скоритися цьому тиску. Також країни-учасниці зазначеної Декларації домовились розвивати існуючі програми співробітництва Європейської Співдружності з країнами, з яких прибувають жертви.

Також вагомий внесок у подоланні зазначеного злочину було сформовано у Пекінській Декларації 4 Всесвітньої Конференції ООН з проблем жінок (1995 р.) в якій було наголошено про нагальну потребу в скоординованих діях, спрямованих проти цього явища. Зокрема, на Конференції вказувалось, що для того, щоб ліквідувати торгівлю жінками і надати допомогу особам, які стали жертвами насильства внаслідок проституції та торгівлі, слід провести такі заходи:

- розглянути питання про ратифікацію та забезпечити виконання вимог міжнародних конвенцій, які стосуються торгівлі людьми і рабства;
- усунути чинники, що сприяють торгівлі жінками і дівчатами з метою проституції;
- активізувати співробітництво та узгодити дії відповідних правоохоронних органів з метою ліквідації мереж торгівлі жінками [1,С.99].

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що виконання заходів, котрі були прописані у положеннях вищезазначених

міжнародно-правових актах, сприяють ефективній боротьбі з торгівлею жінками та дітьми. Втілення зазначених положень можливе лише при застосуванні скоординованого підходу, в якому мають брати участь усі зацікавлені учасники – державні, недержавні та міжнародні органи та організації, діяльність яких спрямована на допомогу у вирішенні правових питань та на соціальний захист потерпілих від торгівлі людьми.

Література:

1. Іващенко В. Проблеми боротьби з торгівлею жінками та дітьми в Україні // Підприємництво, господарство і право – 2003 – № 12 – С. 99 – 102.
2. Концепція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами // Збірка матеріалів з питань боротьби з торгівлею жінками та дітьми. – К., 2000. – Книга 1. – С. 161 – 169.
3. Кохан Г.Л., Боротьба з торгівлею людьми: порівняльний аналіз законодавства України з нормами міжнародних договорів України // Науковий вісник ДДУВС: Збір. наук. праць – 2006, - вип.. 3 – С. 69 – 80.
4. Міжнародно-правові проблеми протидії нелегальній міграції та торгівлі жінками (теоретико-методологічний аналіз): Кол.авт. // Ін-т держави і права ім.. В.М. Корецького НАН України. – К., 2003 – 532 с.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА ЗАСУДЖЕНИХ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я

Олефір Андрій Олександрович

студент Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого"

Охорона здоров'я, як стан оптимального збереження, розвитку фізіологічних, психологічних функцій організму людини, реалізується системою закладів охорони здоров'я. В. М. Пашков справедливо підкреслює: "Актуальність поширення знань щодо правового положення суб'єктів права в охороні здоров'я не вимагає нині спеціального обґрунтування, оскільки створення необхідних умов для їх функціонування є одним із факторів забезпечення права на життя, здоров'я громадян [1, с. 5].

Проголошене в ст. 49 Конституції України право громадян на охорону здоров'я має обмежену реалізацію в суспільних відносинах крізь призму норм Кримінально – виконавчого кодексу України (далі – КВК України): згідно ст. 63 Конституції України засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом, встановлені вироком суду; засуджені мають

спеціальний правовий статус, що поділяється на правові статуси осіб, які відбувають різні види кримінальних покарань [2, с. 20]. Правова реалізація а. 5 ч. 1 ст. 8 КВК України про право засуджених на охорону здоров'я є прямо залежною від об'єктивних обмежень, що сліднують із вироку суду, кримінально – виконавчого законодавства, режиму тримання засуджених. Тому варто визначити межі реалізації права засуджених на охорону здоров'я на організаційному, функціональному рівнях.

Даним питанням увага в спеціальній літературі фактично не приділялася: дослідники кримінально – виконавчого права О. В. Лисодед, Л. П. Оніка, М. В. Романов, А. Х. Степанюк, В. М. Харченко розглядають їх побічно в контексті правового статусу, режиму органів і установ виконання покарань, порядку відбування покарань; дослідники сфери охорони здоров'я Р. В. Боганир'ова, Я. М. Буздуган, З. С. Гладун, Л. М. Дешко, В. М. Пашков вивчають ринки медичних послуг, правовий режим закладів охорони здоров'я не визначаючи особливості їх функціонування в системі виконання покарань. Отже, в курсі відсутності належного рівня опрацювання, окреслене коло питань вимагає дослідження як самостійна проблематика.

Організаційний рівень реалізації права засуджених на охорону здоров'я передбачає визначення видів закладів охорони здоров'я, які надають їм медичні послуги. Побудова системи органів, установ виконання покарань безпосередньо залежить від видів покарання, які передбачені законодавством [2, с. 27]. За критерієм ізоляції від суспільства, покарання, закріплені в Розділі 10 Кримінального кодексу України (далі – КК України), поділяються на ті, що передбачають і не передбачають ізоляцію засудженого від суспільства.

У випадку засудження особи до покарання, що не передбачає ізоляції від суспільства, засуджений одержує медичні послуги в загальному порядку обслуговування населення; у випадку засудження до покарань, що передбачають ізоляцію від суспільства, має місце спеціальний режим медичного обслуговування.

Відбування засудженими покарань, що передбачають ізоляцію від суспільства, здійснюється в установах виконання покарань, до яких належать арештні дома, спеціальні виховні установи, кримінально – виконавчі установи. М. В. Романов зазначає, що установи виконання покарань – це організації, які безпосередньо і виключно здійснюють виконання конкретних видів кримінальних покарань [2, с. 33].

Згідно постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження Положення про Державний департамент України з питань виконання покарань" № 587 від 10.06.2009 року, Державний департамент України з питань виконання покарань, забезпечуючи надання засудженим медичних послуг, визначає структуру, затверджує положення закладів охорони

здоров'я, що відповідно до ст. 6 Закону України "Про державну кримінально - виконавчу службу України" № 202/98 від 23.06.2005 року належать до структури Державної кримінально – виконавчої служби.

Тобто, в структурі Державної кримінально – виконавчої служби діє самостійна система закладів охорони здоров'я, що підпорядкована Державному департаменту України з питань виконання покарань.

Згідно офіційних статистичних даних, станом на 2009 рік Державному департаменту України з питань виконання покарань було підпорядковано 82 заклади охорони здоров'я (3 % від загальної їх кількості в державі), для порівняння, Міністерству охорони здоров'я - 2537 заклади (91 %) [3]. Регуляторна політика щодо управління ними здійснюється в наступний спосіб: регулювання організаційно – господарського забезпечення – наказами Державного департаменту України з питань виконання покарань; регулювання функціонального, насамперед медикаментозного, забезпечення – спільними наказами Державного департаменту України з питань виконання покарань, Міністерства охорони здоров'я.

Засуджені, які відбувають покарання в установах виконання покарань, залежно від підпорядкованості закладу охорони здоров'я, одержують медичні послуги двома способами: 1. Закладами Міністерства охорони здоров'я, згідно ст. 63 КВК України, п. 96 Наказу Державного департаменту України з питань виконання покарань "Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань" № 275 від 25.12.2003 року; 2. Закладами Державної кримінально – виконавчої служби, згідно ст. 53, ст. 63, ст. 116 КВК України. Засуджені військовослужбовці, що відбувають покарання в дисциплінарному батальйоні, відповідно до ст. 84 КВК України, одержують медичні послуги у відповідному госпіталі для військовослужбовців.

Виходячи з аналізу даних класифікаційних груп, варто сформулювати деякі уточнення: 1. Надання медичних послуг закладами Міністерства охорони здоров'я має обмежений характер з наступних підстав: а) здійснюється в порядку виключення за умови відсутності в закладі Державної кримінально – виконавчої служби лікарських засобів, медичних виробів для надання відповідного рівня медичних послуг або для надання невідкладних медичних послуг; б) медичні послуги не надаються в загальному порядку обслуговування населення, крім засудження особи до обмеження волі, а в спеціально – обладнаних палатах; 2. Засудженим, що відбувають покарання в установах виконання покарань, медичні послуги, за загальним правилом, надаються закладами охорон здоров'я Державної кримінально – виконавчої служби.

Закладам охорони здоров'я Державної кримінально – виконавчої служби характерні особливості правового статусу: 1. Згідно ч. 3 ст. 26

Закону України № 202/98 від 23.06.2005 року, майно може належати установам виконання покарань, закладам охорони здоров'я на праві господарського відання чи оперативного управління, виходячи зі змісту ст. 136, ст. 137 Господарського кодексу України, за ними майно закріплюється на праві оперативного управління, управління від імені держави яким здійснює Державний департамент України з питань виконання покарань; 2. Ч. 6 ст. 6 зазначеного Закону встановлює, що установи виконання покарань, заклади охорони здоров'я функціонують на правах юридичних осіб, водночас, згідно п. 6, п. 7, п. 94, п. 95, п. 96 Наказу Державного департаменту України з питань виконання покарань № 275 від 25.12.2003 року, заклади охорони здоров'я можуть діяти в структурі установ виконання покарань на правах внутрішніх структурних підрозділів на підставі положення; 3. В. І. Борисова, за критерієм порядку створення, юридичних осіб, що створюють у розпорядчому порядку органами публічної влади, відносить до юридичних осіб публічного права [4, с. 11].

Тобто, заклади охорони здоров'я Державної кримінально – виконавчої служби, як учасники правовідносин, належать до суб'єктів публічного права з правами юридичної особи чи внутрішнього структурного підрозділу установи виконання покарань, з закріпленням майна на праві оперативного управління.

Види закладів охорони здоров'я, функціонуючих у загальному порядку обслуговування населення, закріплені в наказі Міністерства охорони здоров'я "Про затвердження переліків закладів охорони здоров'я, лікарських провізорських посад та посад молодших спеціалістів з фармацевтичною освітою у закладах охорони здоров'я" № 385 від 28.10.2002 року, заклади Державної кримінально – виконавчої служби – в наказі Державного департаменту України з питань виконання покарань "Про затвердження Переліку закладів охорони здоров'я Державної кримінально – виконавчої служби України" № 247 від 24.12.2004 року.

В системі Міністерства охорони здоров'я діє п'ять типів закладів (лікувально – профілактичні, санітарно – профілактичні, аптечні, медико – соціального захисту та інші), в системі Державної кримінально – виконавчої служби – три (лікувально – профілактичні, аптечні, медико – соціального захисту). Згідно наказу Державного департаменту України з питань виконання покарань № 247 від 24.12.2004 року, система закладів охорони здоров'я Державної кримінально – виконавчої служби має певну структуру. До лікувально – профілактичних закладів належать: 1. Лікарняні заклади та лікувально – профілактичні заклади особливого типу: а) спеціалізовані (туберкульозна, психіатрична, дерматовенерологічна лікарні); б) багатопрофільні (лікарня, лікарня для інвалідів 1, 2 груп, які потребують постійного медичного нагляду та

реабілітації); 2. Амбулаторно – поліклінічні заклади (амбулаторія, амбулаторно-профілактичні відділення, медична частина, пункт охорони здоров'я, фельдшерський пункт). До аптечних закладів належать аптечні склади (бази), до закладів медико – соціального захисту належать будинки дитини.

Серед закладів охорони здоров'я Державної кримінально – виконавчої служби найбільший, у кількісному вираженні, вид становлять лікувально – профілактичні заклади, із них в основному діють амбулаторно – поліклінічні заклади, що надають медичні послуги на первинному рівні. Мережа амбулаторно – поліклінічних закладів Державного департаменту України з питань виконання покарань розрахована на 5,8 тисяч відвідувань за зміну [3]. Із лікарняних і лікувально – профілактичних закладів особливого типу діє 10 багатопрофільних, 10 спеціалізованих лікарень [5].

Система закладів охорони здоров'я Державної кримінально – виконавчої служби має такі особливості: 1. В неповному вигляді представлена система закладів Міністерства охорони здоров'я – відсутні лікарняні заклади особливого типу, заклади переливання крові та екстренної медичної допомоги, санаторно – курортні та санітарно – профілактичні заклади, інші заклади. Дана обставина пов'язана з наступними факторами: а) Внутрішній розпорядок установ виконання покарань не передбачає можливості одержання засудженими деяких видів медичних послуг; б) Заклади охорони здоров'я Державної кримінально – виконавчої служби надають, умовно, життєвонеобхідні медичні послуги; 2. Структура системи закладів не відповідає тій, що закріплена в наказі Міністерства охорони здоров'я № 385 від 28.10.2002 року в наступних ознаках: лікарняні заклади та лікувально – профілактичні заклади особливого типу, амбулаторно – поліклінічні заклади не об'єднані на рівні лікувально – профілактичних закладів; аптека, що здійснює роздрібну реалізацію лікарських засобів, виробів медичного призначення, не може виступати родовим поняттям по відношенню до аптечного складу (бази), що здійснює оптову реалізацію лікарських засобів, виробів медичного призначення.

З огляду на розглянуті особливості, доцільно на нормативному рівні удосконалити систему закладів охорони здоров'я Державної кримінально – виконавчої служби, узгодити правові категорії. В. М. Пашков справедливо підкреслює: "У чинному законодавстві не приділяється достатньої уваги правовому статусу суб'єктів саме у галузі охорони здоров'я. Недооцінка важливості цього питання негативно впливає на процеси практичного застосування норм різних галузей права на практиці" [1, с. 5].

Межі реалізації засудженими права на охорону здоров'я на функціональному рівні визначаються медичними послугами, які надають заклади охорони здоров'я. Останні, на підставі Пояснення до Переліку закладів охорони здоров'я, що затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я № 385 від 28.10.2002 року, систематизуються за їх виконавцями: 1. Амбулаторно – поліклінічні заклади надають медичні послуги з однієї чи декількох основних лікарських спеціальностей, мають у своєму складі стаціонар для диспансеризації хворих; 2. Спеціалізовані лікарняні заклади надають медичні послуги з лікарських спеціальностей одного профілю, з помещенням хворих до стаціонару; 3. Багатопрофільні лікарні надають медичні послуги з декількох лікарських спеціальностей, з помещенням хворих до стаціонару; 4. Аптечний склад забезпечує засуджених, заклади охорони здоров'я, організації лікарськими засобами, виробами медичного призначення; 5. Будинок дитини забезпечує медико – соціальний захист дітей, матері яких відбувають покарання у відповідній установі виконання покарань.

Крім того, медичні послуги, які надають заклади охорони здоров'я класифікуються до наступних груп: 1. За суб'єктом - одержувачем послуги – засуджені, персонал Державної кримінально - виконавчої служби. Засуджені одержують медичні послуги як основне право, згідно ст. 8 КВК України, персонал одержує їх в порядку ст. 23 Закону України № 202/98 від 23.06.2005 року; 2. За суб'єктом - платником – засуджений, держава. Згідно ст. 8, ст. 107 КВК України, засуджені не оплачують медичні послуги, які надаються у межах постанови Кабінету Міністрів України № 955 від 11.07.2002 року, коли замовником послуг виступає держава, та оплачують додаткові медичні послуги за рахунок особистих грошових коштів, коштів рідних; 3. За вольовою ознакою – добровільні, примусові. Згідно ст. 96 КК України, ст. 21, ст. 97, ст. 117 КВК України примусове лікування здійснюється щодо засуджених, які мають хворобу, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб, і відмовляються від лікування, за рішенням суду.

Л. П. Оніка звертає увагу на значущість поділу об'єктів на класифікаційні групи в процесі пізнання [2, с. 145 - 146], тому доцільно розмежувати медичні послуги за рівнем їх складності на ті, що надаються на первинному, вторинному (спеціалізованому), третинному (високоспеціалізованому) рівнях. Згідно наказу Державного департаменту України з питань виконання покарань № 247 від 24.12.2004 року,кладами охорони здоров'я надаються медичні послуги виключно на первинному і вторинному рівнях: амбулаторно – поліклінічні заклади надають медичні послуги на первинному рівні, що включають консультацію, просту діагностику, лікування основних найпоширеніших захворювань, профілактичні заходи, направлення засудженого для

подання медичних послуг на вторинному, третинному рівнях; лікарняні заклади надають медичні послуги на вторинному рівні, що включають більш кваліфіковане консультування, діагностику, профілактику, лікування.

Згідно ст. 35 Основ законодавства України про охорону здоров'я від 19.11.1992 року, медичні послуги можуть надаватися на третинному рівні, що передбачає лікування хвороб, які потребують спеціальних методів діагностики, лікування, а також з метою встановлення діагнозу, проведення лікування захворювань, що рідко зустрічаються. Щодо особливостей надання медичних послуг на даному рівні, то у складному з діагностичної точки зору випадку захворювання, з метою встановлення остаточного діагнозу, заклади охорони здоров'я Державної кримінально – виконавчої служби залучають фахівців лікувальних закладів Міністерства охорони здоров'я, при необхідності здійснюють госпіталізацію хворого до спеціалізованих лікарень даного міністерства [5]. Дослідники охорони здоров'я, досліджуючи проблеми реформування сфери, звертають увагу на важливість високоспеціалізованих або високотехнологічних медичних послуг, що надаються на третинному рівні, в курсі боротьби з важковиліковними хворобами [6].

Тому, в системі закладів охорони здоров'я Державної кримінально – виконавчої служби має бути запроваджене надання медичних послуг на третинному рівні. Водночас, медичні послуги на високоспеціалізованому рівні не мають підміняти собою інститут "Звільнення від покарання за хворобою", що закріплений ст. 84 КК України, а мають запобігати захворюванням, що є підставою для звільнення засуджених від подальшого відбування покарання.

Отже, на підставі вищевикладеного на увагу заслуговують наступні теоретичні позиції: 1. Право засуджених на охорону здоров'я реалізується на двох рівнях: а) організаційному, що передбачає визначення видів закладів охорони здоров'я, що надають медичні послуги; б) функціональному, що визначається медичними послугами, які надають заклади охорони здоров'я засудженим; 2. Медичне обслуговування засуджених, залежно від критерію ізоляції від суспільства, здійснюється у загальному, спеціальному порядках; 3. Засудженим, які відбувають покарання в установах виконання покарань, медичні послуги надаються закладами охорони здоров'я Державної кримінально – виконавчої служби або Міністерства охорони здоров'я, як виняток; 4. Заклади охорони здоров'я Державної кримінально – виконавчої служби належать до суб'єктів публічного права на правах юридичної особи чи внутрішнього структурного підрозділу установи виконання покарань, з закріпленням майна на праві оперативного управління, у формі некомерційних чи негосподарюючих суб'єктів; 5. До системи закладів охорони здоров'я

Державної кримінально – виконавчої служби належать лікувально – профілактичні, аптечні заклади, заклади медико – соціального захисту; 6. Зкладами охорони здоров'я Державної кримінально – виконавчої служби надаються медичні послуги на первинному і вторинному (спеціалізованому) рівнях.

З огляду на розглянуті висновки, варто сформулювати наступні пропозиції до законодавства: 1. З метою удосконалення, уніфікації системи закладів охорони здоров'я Державної кримінально – виконавчої служби обґрунтованим є прийняття Державним департаментом України з питань виконання покарань наказу, наприклад, "Про затвердження системи закладів охорони здоров'я Державної пенітенціарної служби України", який замінить чинний наказ "Про затвердження Переліку закладів охорони здоров'я Державної кримінально – виконавчої служби України" від 24.12.2004 року та визначить систему закладів охорони здоров'я у відповідності з нормативно – правовими актами Міністерства охорони здоров'я; 2. З метою запровадження надання закладами охорони здоров'я Державної кримінально – виконавчої служби медичних послуг на високоспеціалізованому рівні необхідно: а) До а. 5 ч. 1 ст. 8 КВК України після слів "оздоровчо – профілактичних заходів" внести доповнення "лікувально – профілактичною допомогою на первинному, вторинному (спеціалізованому), третинному (високоспеціалізованому) рівнях"; б) В п. 1.1. Переліку закладів охорони здоров'я Державної кримінально – виконавчої служби, що затверджений наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань "Про затвердження Переліку закладів охорони здоров'я Державної кримінально – виконавчої служби України" від 24.12.2004 року, включити такі види спеціалізованих лікарняних закладів як онкологічний диспансер, ендокринологічний диспансер, кардіологічний диспансер, гастроентерологічний диспансер.

Література:

1. Пашков В. М. Господарсько – правовий статус закладів охорони здоров'я / В. М. Пашков. – К.: МОРІОН, 2008. – 148 с.
2. Кримінально – виконавче право України: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / За ред. проф. А. Х. Степанюка. – Х.: Право, 2005. – 256 с.
3. Скрипник О. Що скорочуватимемо: лікарняні ліжка чи крісла чиновників?/О. Скрипник//Дзеркало тижня. –2009. – 05 квітня. – С. 12 -14.
4. Борисова В. І. До проблеми участі публічних юридичних осіб у цивільних правовідносинах / мат. міжнар. наук. – практич. конф. "Трансформація ринкових відносин в Україні: організаційно – правові та економічні проблеми". – Одеса: "Астропринт", 2003. – С. 7 – 11.

5. Організація охорони здоров'я і надання медичної допомоги особам, які тримаються в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах [Електронний ресурс]: Офіційний сайт. Державний департамент України з питань виконання покарань. – 2010. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/punish/control/uk/article=65806>. – Назва з екрану.
6. Пашков В. М. Ризики запровадження реформ у сфері охорони здоров'я / В. М. Пашков // Аптека. – 2010. - № 45. – С. 10 – 15.

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ЕУТАНАЗІЇ

Пономарьова Тетяна Ігорівна

курсант слідчо-криміналістичного факультету Донецького юридичного інституту Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка

Єгорова Вікторія Олегівна

кандидат юридичних наук, викладач кафедри кримінального права та кримінології Донецького юридичного інституту Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка

Термін еутаназія походить від грецького «eu» - добре и «thanatos» - смерть. Вперше цей термін використав у XVI ст. англійський філософ Ф. Бекон, який у праці ««Advancement of Learning»» вказував, що «...обов'язок лікаря полягає не лише в тому, щоб відновити здоров'я, але й у тому, щоб полегшити страждання та муки, які спричиняються хворобою, і це не лише тоді, коли таке полегшення болю як небезпечного симптому може призвести до видужання, але й у тому випадку, коли вже немає жодної надії на порятунок та можна лише зробити саму смерть більш легкою та спокійною, тому що ця еутаназія... вже сама по собі є немалим щастям» [8, 149].

З юридичної точки зору еутаназія – умисне прискорення смерті або умертвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань. Розрізняють еутаназію активну і пасивну. При активній еутаназії смерть невиліковно хворій особі заподіюється з метою припинення її страждань лікарем, родичем, іншою особою шляхом введення цій особі лікарських засобів у надмірній дозі або інших засобів, або вчинення інших дій, що призводять до настання смерті такої особи. Тому цей метод еутаназії називають іноді «методом наповненого шприца».

Розрізняють такі форми активної еутаназії:

1)«Вбивство з милосердя» - має місце в тих випадках, коли, наприклад, лікар або інша особа, бачачи страждання безнадійно хворої людини і будучи не спроможними їх усунути, вводить їй надмірну дозу медичного препарату, в результаті чого настає смерть;

2)«Самогубство, асистоване лікарем» - має місце, коли лікар лише допомагає невиліковно хворій людині припинити життя, надаючи їй медичні препарати у потрібних дозах, чи інші дії, які ведуть за собою смерть.

Пасивна еутаназія зводиться до припинення лікарем, родичем, іншою особою надання медичної допомоги невиліковно хворому з метою припинення його страждань, що призводить до настання смерті такої особи, а тому цей вид еутаназії іноді називають «методом відкладеного шприца»

Еутаназію можна класифікувати на насильницьку, коли вона здійснюється щодо особи проти її волі, і ненасильницьку, коли наявне прохання або згода особи на передчасне припинення її життя [1, 112].

З поширенням суспільного песимізму, з одного боку, та бурхливим розвитком біології, медицини, психології – з іншого, науковий інтерес до еутаназії стрімко зростає.

Історично перша спроба легалізації еутаназії відбулась в Австралії, коли в 1996 р. було прийнято відповідний закон. Проте, ця спроба виявилась невдалою, оскільки цей закон був відмінений через дев'ять місяців. На сьогодні в Австралії еутаназія є забороненою.

Першість у питанні легалізації еутаназії сьогодні займає Нідерланди. Саме там 2 квітня 2002 р. було прийнято «Закон про припинення життя за бажанням чи допомогу в самогубстві», яким було легально закріплено можливість здійснення асистованого суїциду та еутаназії.

Другою державою в світі, яка законодавчо сприйняла ідею легалізації еутаназії, є Бельгія.

Своєрідний підхід щодо легалізації еутаназії закріплений в законодавстві США. Там, у законодавстві практично усіх штатів еутаназія та самогубство з допомогою залишаються протизаконними і неприпустимими. Винятком із загального правила став штат Орегон, який першим та єдиним легалізував допомогу у самогубстві шляхом прийняття у 1994 році закону «Про гідну смерть».

Деякі прецеденти щодо легітимності еутаназії є і в інших штатах. Окремо слід звернути увагу на те, що в штаті Каліфорнія в 1997 році було прийнято закон «Про право людини на смерть». І несподіванкою став штат Вашингтон, де 6 жовтня 2008 р. 52 % виборців підтримали право на «гідну смерть».

Проте наразі більшість країн схиляється до переконання про недопустимість застосування еутаназії. До рахунку міжнародних

нормативно-правових актів, що регулюють права на життя і опосередковано порушують питання про еутаназію, належать: Загальна декларація прав людини від 16 грудня 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 4 листопада 1966 року та ін. Зокрема Європейський суд з прав людини у всіх розглянутих ним справах, що стосувалися права на життя, послідовно робив акцент на обов'язку держави захищати життя. У зв'язку з цим ст. 2 Конвенції захисту прав та основних свобод людини не може бути розтлумачена як така, що передбачає діаметрально протилежне право – право на смерть [9, 151].

У науковій літературі серед природних і невідчужуваних прав людини виділяють групу прав, які ґрунтуються на праві людини розпоряджатися своїм тілом: здійснювати його вдосконалення, змінювати функціональні можливості і розширювати їх медикаментозними засобами або за допомогою новітніх технологій. Ці права визначаються як «соматичні». До таких прав відносять право на смерть, право на зміну статі, на трансплантацію органів або тканин людини, штучне запліднення, стерилізацію та ін.

Серед перерахованих вище соматичних прав людини найбільшу кількість суперечок викликає право людини на смерть.

У статті 27 Конституції України зазначається: «Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави - захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань». Саме тому, еутаназія в Україні переслідується за законом і вважається вбивством [3].

У частині третій статті 52 «Основ законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 року зазначається, що медичним працівникам забороняється вчинення еутаназії [2].

З точки зору кримінального права, еутаназія є спричиненням смерті із співчуття. Кримінальний кодекс УРСР 1922 р. в примітці до ст. 143 обумовлював, що убивство, здійснене за наполяганням убитого зі співчуття, не карається. Проте в подальшому ця примітка була виключена з тексту закону і в КК 1927 р. такої примітки не було. І, не дивлячись на те, що деякі автори вважали, що вбивство, здійснене за наполяганням потерпілого зі співчуття, слід розглядати як особливий вигляд привілейованого вбивства (С.Бородін, В.Глушков), КК України 2001 р. не містить такого складу. Таким чином, вбивство із співчуття, очевидно, слід розглядати як звичайне вбивство. Мотив співчуття може бути лише врахований при призначенні покарання винній особі [10, 151].

Суспільна небезпека схиляння до самогубства і сприяння самогубству очевидна, і тому доцільно, враховуючи досвід зарубіжних держав, встановити кримінальну відповідальність за їх вчинення,

доповнивши Кримінальний кодекс, наприклад, ст.120 КК України, нормою у такій редакції: “Організація самогубства, керування його підготовкою чи вчиненням, підбурення до самогубства, а також пособництво самогубству карається ...” [6, 206]. Що стосується підмовлення суб’єктом до самогубства особи, що не усвідомлює значення своїх дій, то такі дії суб’єкта треба кваліфікувати як умисне вбивство.

У сучасній теорії кримінального права України та в правозастосовчій практиці визнано, що згода іншої людини на позбавлення її життя або наявність її прохання про позбавлення життя не усуває протиправності діяння, спрямованого на позбавлення життя такої людини, і не звільняє суб’єкта, який це вчинить, від кримінальної відповідальності.

Основними аргументами проти легалізації еутаназії можуть стати можливість помилкового діагнозу, коли первинно невиліковне захворювання, як виявляється, надалі піддається лікуванню, також дозвіл еутаназії здатний привести до зловживань з боку медичних працівників.

Проведене в Україні у квітні 2010 року соціологічне опитування свідчить про те, що настав час для українського законодавства визнати еутаназію суб’єктивним правом людини: 51% опитаних українців вважають, що здійснення еутаназії має бути дозволено. Проте Кримінальний і Цивільний кодекси, а також Основи законодавства України про охорону здоров’я займають на сьогодні протилежну позицію, забороняючи задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя. Як активна, так і пасивна еутаназія в Україні є злочинами відповідно до Кримінального кодексу України [5,124].

Щодо питання про право людини на смерть як підстави для еутаназії, важливо сказати, що наступна реалізація цього права, як наполягання хворого на виконанні свого бажання, призведе до фактичного визнання правомірності вбивства. Якщо право на життя – природне право кожної людини, то право на смерть – далеко не безперечна категорія. У даний час, враховуючи зміну менталітету людей, інтеграцію у світове співтовариство і вступ України до багатьох міжнародних організацій, не можна виключати значення питання про законодавче закріплення еутаназії [7, 6].

Таким чином, з огляду на вищевикладене, у поєднанні з особливостями соціально-економічного і правового статусу людини і громадянина в Україні, легалізація еутаназії не є достатньо обґрунтованою. Велика кількість помилкових діагнозів, труднощі при визначенні дійсно безнадійного стану хворого – ці причини виправдовують неможливість законодавчого закріплення еутаназії. За іншого підходу мова йшла б про медичну допомогу як засіб забезпечення права на смерть, що неприпустимо як через відсутність такого легального

права, так і через державну позицію, відповідно до якої медицина повинна сприяти збереженню і зміцненню життя і здоров'я людини.

Література:

1. Гришук В.К. Евтаназія: кримінально-правові проблеми // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матер. IX регіон. Наук.-практ. конф. – Л., 2003.
2. Закон України "Основи законодавства України про охорону здоров'я" від 19 листопада 1992 року N 2801-XII.
3. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
4. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст. – К.: Юрінком Інтер, 2001.
5. Крылова Н.Е. Уголовное право и биоэтика: проблемы, дискуссии, поиск решений. – М., 2006. – 320 с.
6. Олейник О. Этические и правовые аспекты эвтаназии // Юридическая практика. – 2001. - № 48 (206). – 28 нояб.
7. Скомороха В. Права людини на охорону здоров'я, медичне страхування та конституційне правосуддя // Право України. – 2002. - № 6. – С. 3-9
8. Старовойтова О.Э. Эвтаназия и закон // Актуальные проблемы правового регулирования медицинской деятельности. – 2002. - № 1. – С. 149-150
9. Старовойтова О.Э., Кузнецов Э.В. Право на смерть в системе соматических прав человека // Актуальные проблемы правового регулирования медицинской деятельности. – 2002. - № 1. – С. 151-152.
10. Шеховцева Л.І. Питання про еутаназію: «за» і «проти» // Вісник Запорізького національного університету. – 2009. – № 2. – С. 150-153

ЩОДО ПОНЯТТЯ РЕЙДЕРСТВА

Пчеліна Оксана Василівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії Харківського національного університету внутрішніх справ

В Україні як молодій незалежній демократичній державі ринкова економіка тільки розвивається. При цьому розвиток відбувається в умовах недосконалого законодавчого регулювання ринкових відносин, а у деяких сферах ринкової економіки – таке регулювання взагалі відсутнє. Це дозволяє учасникам таких відносин діяти всупереч усталеним етичним корпоративним нормам, в умовах нездорової конкуренції, яка досить

часто переступає через закон. Однією з форм такої діяльності можна визнати й рейдерство. Дане поняття у нашій країні тільки усталюється, тому його сутність недостатньо визначена. Дане питання є досить актуальним і потребує детального наукового вивчення. Необхідність визначення поняття та сутності рейдерства диктується також потребою розробки криміналістичних рекомендацій, методів та засобів з виявлення, розкриття, розслідування та попередження рейдерства в Україні.

Під рейдерством не можна вбачати тільки кримінальні діяння. Воно, як відомо, може бути як законним, так і незаконним. Тому слід визначити у яких випадках рейдерство потрібно вважати кримінальним.

У економічній та правовій літературі існують різні трактування поняття рейдерства. Зокрема, одна група вчених під рейдерством розуміє операцію з придбання великого пакету акцій певної компанії з метою її поглинання [1, с.694, 885], інша група вчених уточнює вищезазначене визначення, вказуючи на те, що метою такої діяльності є не поглинання, а захоплення іншого суб'єкта господарювання [2]. При цьому існують посилки вчених стосовно того, що рейдерська діяльність є сполученням незаконних, напівзаконних (протиправних, але законодавчо незаборонених) та законних способів придбання привабливого, але чужого бізнесу [3]. Зустрічається й тлумачення рейдерства як недружнього, поза межами дії цивільного законодавства, спрямованого проти волі власника, захоплення чужого майна на користь іншої особи, встановлення над майном повного контролю нового власника в юридичному й фізичному розумінні з використанням корумпованості чиновників та (або) із застосуванням сили [4]. М. І. Камлик, М. А. Погорецький, В. П. Шеломенцев під рейдерством вбачають вид організованої злочинної діяльності, яка здійснюється з метою незаконного захоплення чужого майна та набуття у незаконний спосіб права на нього з використанням неправосудних судових рішень [5].

Аналіз вищезазначених положень дозволяє дійти висновку, що більшість вчених підміняють поняття рейдерства способом його вчинення. Рейдерство – це, передусім, економічний злочин, для якого характерне існування злочинних технологій збагачення. Тому, на наш погляд, під рейдерством слід розуміти комплекс взаємопов'язаних злочинів, що вчиняється організованими злочинними групами з метою захоплення чужого майна та набуття на нього права. Для механізму рейдерства як різновиду економічних злочинів характерне виділення основних та підпорядкованих злочинів. Роль конкретного злочину в системі залежить, передусім, від конкретної мети та конкретних способів її досягнення. Тому в одному випадку злочин може виступати як основний, а в іншому – як додатковий. Рейдерство – це варіація сукупності різноманітних злочинів, наприклад, таких як протидія законній господарській діяльності

(ст. 206 КК України), втручання в діяльність працівника правоохоронного органу (ст. 343 КК України), викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357 КК України), зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України), перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 КК України), службове підроблення (ст. 366 КК України), постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови (ст. 375 КК України), заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку (ст. 295 КК України), привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України), умисне знищення або пошкодження майна (ст. 194 КК України) тощо. Склади зазначених злочинів формулюються в статтях різних розділів Кримінального кодексу України, але всі вони у своїй сукупності спрямовані на досягнення спільного злочинного задуму – захоплення чужого майна та набуття на нього права. Відповідно механізм рейдерства як технології злочинного збагачення характеризується існуванням значної кількості способів його вчинення, адже підпорядковані злочини (їх комплекс) є способами вчинення основного.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що трактування рейдерства через призму злочинних технологій збагачення безпосередньо вказує на його належність до економічних злочинів і на складність механізму його вчинення. Це дозволить оптимізувати діяльність з формулювання його криміналістичної характеристики та розробки комплексних методик розслідування рейдерства.

Література:

1. Большой экономический словарь / под. ред. А. Н. Азрилияна. – М.: Институт новой экономики, 2002. – 1280 с.
2. Макарова О. А. Порядок приобретения контроля в акционерных обществах: некоторые проблемы / О. А. Макарова // Закон. – 2007. – № 3. – С. 170-177.
3. Лопашенко Н. Рейдерство / Н. Лопашенко // Законность. – 2007. – № 4. – С. 7-12.
4. Основні передумови та шляхи подолання рейдерства в Україні // Всеукраїнський загальнополітичний освітянський тижневик Персонал Плюс. – 2007. – №27 (230) 18-24 липня [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.personal-plus.net/230/2290.html>.
5. Камлик М. І. Рейдерство в Україні: сутність та засоби протидії / М. І. Камлик, М. А. Погорецький, В. П. Шеломенцев // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2007. – № 17

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНО-СЛІДЧОЇ ГРУПИ ПРИ РОЗКРИТТІ СЕРІЙНИХ СЕКСУАЛЬНИХ УБИВСТВ

Синявський Сергій Михайлович

здобувач кафедри організації оперативно-розшукової діяльності

Національної академії внутрішніх справ

1. Розкриття серійних сексуальних убивств за гарячими слідами входить до змісту початкового етапу розслідування таких злочинів, здійснюється відразу після виявлення злочину або через короткий час після нього.

З метою успішного розкриття серійних сексуальних убивств за гарячими слідами потрібне максимальне скорочення часу для прибуття слідчо-оперативної групи на місце події, широка комбінація типового програмування дій з індивідуальністю розкриття, невідкладне включення всіх необхідних сил і засобів у роботу з розкриття вбивства, тимчасове обмеження кола встановлюваних питань, висока інтенсивність і оперативність пошукових, оперативно-розшукових заходів та слідчих дій, широке використання технічних засобів для досягнення максимальної повноти отримання і фіксації інформації при мінімальних витратах часу.

2. Особливо велике значення в забезпеченні виконання зазначених вимог мають централізоване управління силами і засобами органа внутрішніх справ з метою встановлення особи вбивці і його затримання, а також безперервність взаємодії оперативних працівників карного розшуку зі слідчими, спеціалістами, працівниками чергової частини, інших служб органів внутрішніх справ, а також прокуратури. Розкриття серійних сексуальних убивств за гарячими слідами як правило починається з моменту прибуття на місце події слідчо-оперативної групи.

3. Можна виділити три основні аспекти забезпечення високих результатів діяльності такої групи: 1) швидкість прибуття на місце події; 2) належний склад групи; 3) забезпеченість техніко-криміналістичними засобами, транспортом та зв'язком.

4. Керівництво роботою групи на місці події за гарячими слідами покладається на слідчого, а по особливо тяжких злочинах, до яких і належать серійні сексуальні вбивства - на керівника органа внутрішніх справ, який відповідно до відомчих нормативних актів зобов'язаний виїжджати на місця таких злочинів і особисто організовувати роботу з їх розкриття.

З урахуванням підслідності велике значення в забезпеченні ефективності розкриття за гарячими слідами убивств, має створення у великих містах чергових, а також постійно діючих груп, які складаються із працівників слідчих підрозділів і карного розшуку. До складу таких груп включаються також спеціалісти - працівники експертно-криміналістичної служби НДЕКЦ УМВС України в областях і судові медики.

5. Не менш важливим елементом забезпечення розкриття серійних сексуальних убивств за гарячими слідами є типове програмування невідкладних оперативно-розшукових та організаційних заходів, слідчих дій - як одна з форм планування розкриття. У зв'язку з цим у підрозділах органів внутрішніх справ доцільно створювати картотеки невідкладних дій оперативного чергового по органу внутрішніх справ, членів слідчо-оперативної групи за гарячими слідами. Такі картотеки повинні перебувати в чергових частинах УМВС і міськрайорганів внутрішніх справ.

Зазначені типові програми дій оперативних працівників карного розшуку та слідчих не повинні розглядатися як готові рецепти. Застосовуючи їх, необхідно враховувати й індивідуальні, ситуаційні особливості конкретної події.

ОСОБЛИВОСТІ ВЧИНЕННЯ СЕКСУАЛЬНИХ УБИВСТВ ОСОБАМИ, ЯКІ ВІДБУВАЛИ ПОКАРАННЯ У ВИГЛЯДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Синявський Сергій Михайлович

*здобувач кафедри організації оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ*

1. Вивчення оперативної та слідчої практик показує, що значна частина сексуальних убивць відбували тривалі строки позбавлення волі й протягом значного періоду були відірвані від нормального життя. Серед них близько третини, це особи, які раніше притягувалися до кримінальної відповідальності за вбивства, грабежі, розбої, зґвалтування, нанесення тілесних ушкоджень, злісне хуліганство. Крім насильницьких діянь, багато з них в минулому судимі за різні майнові злочини й інші протиправні дії. Це найчастіше духовно й морально деградовані особи, їх поєднує крайня розбещеність і цинізм стосовно жінок, невиправдана агресія й злостивість до них.

2. Через те, що раніше судимі особи перебувають на обліку в підрозділах міліції, то їх виявлення не складне. Швидше за все проблеми

виникають у тому, кого із значної кількості даного контингенту слід перевіряти в першу чергу на причетність до злочинів.

Вивчення оперативної та слідчої практики показало, що найчастіше злочини аналізованої категорії вчиняють особи, які раніше відбували значні строки позбавлення волі (від 3-х і більш років) у виправних колоніях за корисливо-насильницькі, насильницькі й статеві злочини. До кола осіб, які перевіряються, у першу чергу повинні включатися постійно або тимчасово проживаючі в даній місцевості, особи які раніше були судимі за зазначені злочини або замах на їх вчинення. Необхідно також мати на увазі й осіб, судимих у ранньому віці за вчинення тяжких злочинів, які відбували покарання спочатку у виховних колоніях, а потім переведені після досягнення повноліття в дорослі колонії загального або посиленого режиму, а також раніше неодноразово судимих і проживаючих недалеко від місць злочинів.

3. Оперативні працівники карного розшуку повинні орієнтуватися особливо на встановлення фактів прибуття в район події осіб, недавно звільнених з місць позбавлення волі. Повинна організовуватися оперативна робота серед раніше судимих і їх найближчого оточення з метою виявлення осіб, яких можна запідозрити в причетності до вчинення серійних убивств на сексуальному ґрунті, і за їх поведінковими ознаками, які проявляються в дозлочинний або післязлочинний період.

4. Слід також вказати на ознаки, які свідчать про те, що вбивця знайомий з методами оперативно-розшукової діяльності або він є працівником правоохоронних органів чи військовослужбовцем спеціальних підрозділів збройних сил України: а) ретельне приховання речових доказів; б) вибір жертв здійснюється із зовні привабливих жінок і в затишних місцях в) ведення безладного способу життя з обмеженим колом жінок; г) при придушенні опору потерпілих використовуються хімічні, наркотичні чи психотропні речовини; д) використання при придушенні опору жертви спеціальних прийомів рукопашного бою, а також прийомів ліквідації супротивника; е) прояв агресії в процесі розправи над жертвою; є) використання специфічних методів впливу (особливо психологічних) і гіпнотизації для досягнення злочинного результату; ж) знищення трупів із застосуванням хімічних засобів, які прискорюють розкладання трупів.

МЕТОД АНАЛІЗУ ОПЕРАТИВНОЇ ОБСТАНОВКИ ТА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ СЕРІЙНИХ УБИВСТВ

Старушкевич Анатолій Володимирович

*кандидат юридичних наук, доцент, докторант кафедри криміналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

При розслідуванні серійних убивств ефективним є використання методу, який отримав назву криміналістичний аналіз оперативної обстановки. Мета такого аналізу полягає в тому, щоб в ході розслідування конкретного вбивства, яке можливо має ознаки серійності встановити інші подібні злочини, вчинені тим самим злочинцем.

Суть такого аналізу полягає в тому, що слідчий та оперативні працівники карного розшуку виходять із припущень, що злочинець, який вчинив вбивство, є учасником і інших кримінальних дій, які були зафіксовані в яких-небудь матеріалах або обліках. Мова може йти як про аналогічні злочини, так і про злочини іншого характеру або правопорушення кримінально не карані. Підсумовуючи інформацію, отриману в результаті вивчення зазначених матеріалів, виявляються додаткові відомості про злочинця. В результаті зростає ймовірність його виявлення. Встановлення винної особи по одному епізоду дозволяє в остаточному підсумку розкрити всю серію вбивств.

Такий аналіз проводиться після початкових оперативно-розшукових заходів і слідчих дій. Він спрямований на вичленовування тих характерних ознак, які можуть бути використані в процесі пошуку злочинця, і раніше невідомих епізодів його злочинної діяльності. До таких ознак можуть бути віднесені: 1) дані, які характеризують особу і соціальний статус жертви (стать, вік, стереотипна поведінка, соціальний стан, інтереси і т.ін.); 2) однаковий або подібний спосіб вчинення злочину (час, місце, спосіб нападу, знаряддя злочину і т.ін.); 3) однорідний характер наслідків злочинних дій (слідів, залишених на тілі й одягу жертви, на місці події і т.ін.); 4) професійні або злочинні навички (володіння певними знаряддями й інструментами; уміння виконувати ті або інші технологічні операції; навички поведінки, пов'язані з підготовкою й прихованням своєї участі в злочині; пізнання й поінформованість у конкретній галузі знань і діяльності й ін.); 5) наявність характерних побутових і злочинних звичок (виконання окремих дій незмінним способом, що збігаються у всіх деталях); 6) однакові мета, мотив, спрямованість злочинного наміру; 7) сліди і явища, які свідчать про подібні за характером стосунки; 8) викрадення з місця події схожих речей, одягу, предметів, у тому числі приналежних потерпілому; 9) однакова або подібна часова залежність або взаємозв'язок між

окремими діями злочинця; 10) однакові або подібні елементи опису зовнішності, одягу й інших відповідних атрибутів і властивостей можливого злочинця (запах, особливості мови, хода, наявність портфеля, сумки, папки, окулярів, прикрас, автомашини та ін.).

Перераховані й подібні ознаки в кожному конкретному випадку можуть проявлятися з певними відхиленнями, варіаціями, але зі збереженням загальних типових характерних рис.

Джерелами інформації про події, які підлягають дослідженню при аналізі оперативної обстановки, можуть бути: 1) матеріали кримінальних справ, що перебувають у провадженні, припинених, а також розглянутих судом; 2) матеріали попередніх перевірок і так звані „відмовні” матеріали, за якими ухвалено рішення про відмову в порушенні кримінального провадження; 3) дані пошукових „орієнтувань”, які надходять із інших регіонів; 4) профілактичні справи, наявні в підрозділах карного розшуку, в підрозділах кримінальної міліції у справах неповнолітніх, а також матеріали про адміністративні правопорушення; 5) матеріали інспекцій держпожежнагляду, ДАІ, БЕЗ та інших служб органів внутрішніх справ; 6) дані криміналістичних обліків, довідкових картотек і колекцій органів внутрішніх справ; 7) дані оперативно-довідкових і оперативно-розшукових обліків, а також автоматизованих інформаційно-пошукових систем пошукового призначення; 8) дані обліків установ охорони здоров'я, військових комісаріатів і т.ін.; 9) повідомлення й заяви громадян, посадових осіб, державних і громадських організацій; 10) дані органів дізнання, отримані оперативним шляхом.

ПРОФІЛАКТИКА ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ РЕЧОВИН

Янюк Олена Віталіївна

студентка Економіко-правового факультету Донецького національного університету

Зважаючи на наркоситуацію, що склалася в Україні, та тенденції її подальшого прискореного погіршення, необхідно терміново вирішувати проблеми допомоги наркозалежним та захисту різних категорій населення від цієї проблеми. Попередження злочинів у сфері незаконного обороту наркотиків дозволить знизити не тільки рівень їх проявів, але і рівень смертності і хвороб населення, оптимізувати соціальну ситуацію в суспільстві, підвищити авторитет держави у світі. Саме тому держава зосереджує зусилля як на попередження і припинення незаконного обороту наркотичних засобів, покарання осіб, винних у "наркотичних" і

пов'язаних з ними злочини, так і на лікуванні наркоманів, проведення з ними реабілітаційних заходів.

Під профілактикою наркотизму слід розуміти специфічний вид соціальної діяльності, що здійснюється як державними, так і недержавними органами, організаціями, установами та спрямована на ліквідацію (усунення) чи нейтралізацію причин і умов, які впливають на поширення цього негативного соціального явища.

Заходи запобігання наркотизму дуже різноманітні. За об'єктами впливу вони поділяються на заходи, що спрямовані на:

- осіб, які вживають наркотики, здійснюють посів, вирощування, виготовлення, придбання, збереження, збут наркотичних засобів та інші злочини, пов'язані з наркотиками;
- осіб, які вчиняють злочини з метою отримання коштів на придбання наркотиків або у стані наркотичного сп'яніння;
- обставини, що розглядаються як причини й умови наркотизму, тощо.

Виходячи з існуючої ситуації, доцільніше було б урахувати накопичений значний міжнародний досвід роботи щодо боротьби з незаконним обігом наркотиків і психотропних речовин та їх немедичним вживанням. При цьому необхідно звернути увагу на три основні моделі запобігання наркотизму, які використовуються у світі: правову, медичну та психосоціальну.

Правова модель передбачає законодавче врегулювання проблеми наркотизму та карально-репресивну дію на осіб, які вживають наркотики без призначення лікаря, у тому числі наркоманів та інших осіб, які беруть участь у нелегальному обігу наркотиків та психотропних засобів.

Медична модель ґрунтується на тому, що зловживання наркотиками є болючим процесом, а їх розповсюдження – це фактично епідемія. Саме тому віддається перевага заходам медичного характеру.

Психосоціальна модель розглядає споживача наркотиків через призму різних психологічних процесів, які здійснює особа у взаємодії з навколишнім середовищем.

Одним із найважливіших заходів, які входять до складу психосоціальної моделі профілактики наркотизму, є інформаційно-просвітницький, значення якого важко переоцінити.

На думку експертів, з якою важко не погодитися, необхідна дієва й сильна інформаційно-пропагандистська кампанія, яка має бути спрямована на підлітків, молодих людей, батьків. І в цьому важливу роль мають відігравати засоби масової інформації.

Діяльність щодо антинаркотичної пропаганди має бути спрямована на вирішення двох важливих завдань:

1) необхідно закласти у свідомість кожної дитини, підлітка, молодшої людини, а також інших громадян дійсне уявлення про те, яку реальну загрозу несе в собі наркотик.

2) вирішенням зазначеного завдання буде підірвано основу наркобізнесу, який фактично позбудеться ринків збуту.

Таким чином, врахування цих пропозицій сприятиме напрацюванню дієвих заходів щодо протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, оскільки вони мають єдиний концептуальний підхід до протистояння незаконному обігу наркотиків.

Література:

1. Музика А. А. Відповідальність за злочини у сфері обігу наркотичних засобів / А.А. Музика. – К.: Логос, 1998. – 324 с.
2. Скорик В. О. Протидія наркотизації та алкоголізації як один із напрямів подолання маргіналізації населення / В.О. Скорик // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 2. – С.78-84.
3. Пшеничний В. Г. Запобігання поширення наркотизму в Україні (кримінологічна та кримінально-правова характеристика): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / В.Г. Пшеничний. – К., 2005. – 209 с.
4. Мельник О.М. Деякі аспекти тактики оперативно-розшукових заходів щодо протидії наркотизму серед неповнолітніх / О.М. Мельник // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 3. – С.258-265.

ПІДСТАВИ НАБУТТЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ПРАЦІВНИКОМ МІЛІЦІЇ

*Барановський Микола Вікторович
експерт Цюрупинського РВ УМВС України в Херсонській області;
Херсонський юридичний інститут Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Досліджуючи проблему сутності й змісту адміністративно-процесуальна правосуб'єктність працівника міліції, увагою не можна оминати питання виникнення такої правосуб'єктності та способи її здійснення (реалізації). Як роз'яснено Верховним Судом України поняття “суб'єкт владних повноважень” визначене у ст. 3 Кодексу адміністративного судочинства України – це органи державної влади, орган місцевого самоврядування, їхні посадові чи службові особи, інший суб'єкт при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, зокрема, на виконання делегованих повноважень.

Отже, необхідною та єдиною ознакою суб'єкта владних повноважень є здійснення цим суб'єктом владних управлінських функцій, при цьому ці функції мають здійснюватися суб'єктом саме у тих правовідносинах, у яких виник спір. У випадку, якщо суб'єкт (зокрема, орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа) у спірних правовідносинах не здійснює вказаних владних управлінських функцій (щодо іншого суб'єкта, який є учасником спору), то такий суб'єкт не знаходиться “при здійсненні управлінських функцій”, та не має встановлених нормами Кодексу адміністративного судочинства України необхідних ознак суб'єкта владних повноважень [1].

Згідно ч. 1 ст. 17 Кодексу адміністративного судочинства України – юрисдикція адміністративних судів поширюється на правовідносини, що виникають у зв'язку з здійсненням суб'єктом владних повноважень владних управлінських функцій, а також у зв'язку з публічним формуванням суб'єкта владних повноважень шляхом виборів або референдуму [2].

Суддя відкриває провадження в адміністративній справі на підставі позовної заяви, якщо відсутні підстави для повернення позовної заяви, залишення її без розгляду чи відмови у відкритті провадження у справі (ч. 2 ст. 107 Кодексу адміністративного судочинства України).

Виходячи із щойно викладеного аналізу адміністративного процесуального законодавства, можемо зробити висновки, що носієм

адміністративної процесуальної правосуб'єктності працівник міліції стає, по-перше, у разі, якщо ним здійснюються владні управлінські функції, по-друге, працівник міліції перебуває у правовідносинах, у яких відбувається зіткнення правових інтересів (тобто, правовідносини є спірними), по-третє, такі відносини регулюються нормами чинного права, по-четверте, подано позовну заяву, за наслідками вивчення якої, по-п'яте, адміністративним судом відкрито провадження, по-шосте, управлінська (публічна) діяльність працівника міліції є наслідком виконанням ним покладених на нього завдань та функцій, діяльність відбувається під час проходження ним служби.

Важливо, що за наявності лише сукупності цих чинників (здійснення управлінських функцій, наявності спірних правовідносин й норм законодавства, подання позовної заяви, відкриття провадження у справі) працівник міліції набуває адміністративну процесуальну правосуб'єктність. Власне ці чинники і є підставами набуття працівником міліції адміністративної процесуальної правосуб'єктності.

Література:

1. Щодо застосування господарськими судами України положень процесуального законодавства стосовно розмежування компетенції між спеціалізованими адміністративними і господарськими судами : Інформаційний лист Верховного суду України від 26 грудня 2005 року № 3.2. – 2005 // Вісник господарського судочинства. – 2006. – № 2. – С. 124-126.
2. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-36. – Ст. 446; Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 37. – Ст. 446.

ФОРМУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА Й АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО УКРАЇНИ

Бевзенко Володимир Михайлович

заступник начальника Херсонського юридичного інституту Харківського національного університету внутрішніх справ з наукової роботи

Досвід багатьох посттоталітарних країн свідчить, що ідея адміністративної юстиції стає особливо актуальною і своєчасною саме з відходом від авторитаризму [1, с. 18]. Й навпаки, – із посиленням тоталітаризму (авторитаризму) в країні інститут адміністративної юстиції поволі занепадає, стає підконтрольним правлячій владі, а з часом – взагалі припиняє своє існування. Такий регрес адміністративної юстиції від

початку до завершення минулого століття довелося спостерігати українській спільноті. Однак, попри суцільну руйнівну спрямованість діяльності радянської влади на теренах нинішньої України, вагомим внеском у розвиток науки і практики адміністративного права був і донині лишається Адміністративний кодекс – унікальна пам'ятка української адміністративно-правової науки [2, с. 41, 42, 150].

Відтак, із упевненістю беремося стверджувати, що стан незалежності й об'єктивності діяльності адміністративних судів в державі є показником демократичності влади в країні, протидії й поширення тоталітаризму і корупції в суспільстві, державних структурах. Втім, завдячуючи доленосним суспільно-політичним подіям в житті української державності, вдалося не лише уникнути остаточного винищення інституцій, притаманних демократичній державі, але і відновити існування й повноцінну діяльність механізмів захисту суб'єктивних прав, свобод, законних інтересів.

Повноцінне відновлення й суттєвий розвиток адміністративної юстиції, науки адміністративного процесуального права варто пов'язувати із здобуттям Україною незалежності, яке ознаменувало не лише нову віху історії української державності. Значні зрушення відбулися і в окремих сферах суспільно-державного життя: економіці, соціально-культурній та адміністративно-політичній сферах [3, с. 3].

Беззаперечно, що склалася ситуація, коли сучасна наука адміністративного права України (переобтяжена архаїчними, а відтак – регресивними надбаннями й уявленнями науки радянського й пострадянського адміністративного права) нині не спроможна належним чином обґрунтувати новації, запропоновані адміністративним процесуальним законодавством.

Із сказано мусимо одразу ж зробити два висновки. По-перше, з урахуванням прийняття в Україні адміністративного процесуального законодавства нині існує нагальна потреба й склалися об'єктивні умови формування та розвитку науки і самостійної галузі новітнього адміністративного процесуального права, принципово відмінного від адміністративного процесуального права обґрунтованого адміністративним правом радянської доби. По-друге, докорінної переоцінки потребує поняття, зміст, система та суспільно-державне призначення адміністративного права України.

Отже, свого часу з'явилося чимало передумов й підстав утворення новітньої, донедавна неіснуючої, галузі національного права – адміністративного процесуального права України. Серед чималої сукупності об'єктивних чинників й закономірностей, які обумовлюють нині оновлене тлумачення й сприйняття цієї галузі права слід назвати [4]: європейський вибір Україною розвитку й приведення у відповідність із

європейськими вимірами права вітчизняного законодавства й правозастосовчої практики, врахування вимог Європейського Союзу, які ставляться перед Україною, як одна із умов її входження до європейської спільноти; рецепція національною системою права деяких положень права європейського, їх імплементація у вітчизняне законодавство.

Література:

1. Адміністративна юстиція: європейський досвід і пропозиції для України/ автори-упорядники І.Б. Коліушко, Р.О. Куйбіда. – К.: Факт, 2003. – 536 с.
2. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч. : У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія : В.Б. Авер'янов (голова) та ін. – К.: ТОВ “Видавництво “Юридична думка”, 2007. – 592 с.
3. Адміністративна юстиція (в контексті діяльності органів внутрішніх справ) : питання теорії та практики / [Бевзенко В.М., Коцюруба О.О., Мельник Р.С., та інші]; за заг. ред. Р.Б. Тополевського. – Львів : “Добрий Друк”, 2010. – 176 с.
4. Бевзенко В. Передумови і чинники формування теорії державного регулювання // Правова інформатика. – 2006. – № 4 (12). – С. 31-37.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОВАДЖЕННЯ У АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВАХ ЗА УЧАСТЮ СУБ'ЄКТІВ, ЯКІ НЕ НАДІЛЕНІ ВЛАДНИМИ ПОВНОВАЖЕННЯМИ

Коцїй Олена Володимирівна

аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

Оцінивши ґрунтовно зміст Кодексу адміністративного судочинства України – нормативно-правового акту, котрий визначає юрисдикцію, повноваження адміністративних судів щодо розгляду адміністративних справ, порядок звернення до адміністративних судів та порядок здійснення адміністративного судочинства [1], не можемо не помітити, що ним закріплені такі правила провадження у адміністративних справах.

Порушення адміністративних справ в судах (відкриття провадження в адміністративній справі) здійснюється з урахуванням юрисдикції адміністративних судів щодо вирішення адміністративних справ й підсудності адміністративних справ. Адміністративна юрисдикція – по суті це коло справ, які належить розглядати за правилами адміністративного судочинства; завдяки адміністративній юрисдикції встановлюється категорії справ, котрі мають вирішуватися за правилами адміністративного судочинства, а також – перелік справ, на які не

поширюється компетенція адміністративних судів. Зазвичай у процесуально-правовій літературі називають три чинники юрисдикції (підвідомчості) справ суду: 1) наявність та 2) характер спору про право, 3) особливий суб'єктний склад суду [2, с. 129; 3, с. 148].

До певної міри вказані правила провадження у адміністративних справах умовними й у сучасній адміністративній процесуальній літературі можемо виявити й інші способи представлення цих правил. Зокрема, називаються такі правила судового розгляду адміністративної справи [4, с. 334-338]:

1. Строк розгляду адміністративної справи визначений ст. 122 Кодексу адміністративного судочинства України. Як визначено цією нормою, адміністративна справа має бути розглянута і вирішена протягом розумного строку, але не більше одного місяця з дня відкриття провадження у справі, якщо інше не встановлено Кодексом адміністративного судочинства України.

2. Місцем розгляду адміністративної справи відповідно до ч. 3 ст. 122 Кодексу адміністративного судочинства України є спеціально обладнане приміщення – зал судових засідань. Але в разі необхідності окремі процесуальні дії можуть вчинятися за межами приміщення суду.

3. Учасники адміністративного процесу звертаються до судді “Ваша честь”. Таке звернення дисциплінує учасників адміністративної справи, формує у них поважне ставлення як до особистості судді так і до органу державної влади – суду (ст. 134 Кодексу адміністративного судочинства України).

4. Ходом судового засідання керує суддя, який здійснював підготовче провадження (ч.ч. 1, 2 ст. 123 Кодексу адміністративного судочинства України).

5. Правосуддя в адміністративних судах здійснюється гласно і відкрито (ст. 12 Кодексу адміністративного судочинства України).

6. Суд відкладає розгляд справи у випадках, встановлених Кодексом адміністративного судочинства України, а також у разі неможливості розгляду справи у зв'язку з необхідністю заміни судді або залучення до участі у справі інших осіб (ч. 1 ст. 150 Кодексу адміністративного судочинства України).

Література:

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-36. – Ст. 446; Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 37. – Ст. 446.
2. Кодекс адміністративного судочинства України : науково-практичний коментар / [Банчук О.А., Коліушко І.Б., Корнута Р.І.] ; за заг. ред. Р.О. Куйбіди (видання друге, доповнене). – К. : Юстініан, 2009. – 976 с..

3. Кодекс адміністративного судочинства України : наук.-практ. комент. / [Армаш Н.О., Бандурка О.М., Басов А.В. та ін.] ; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. А.Т. Комзюка. – К. : Прецедент ; Істина, 2009. – 823 с..
4. Комзюк А.Т. Адміністративний процес України : Навч. посіб. / Комзюк А.Т., Бевзенко В.М., Мельник Р.С. – Київ : Прецедент, 2007. – 531 с.

**ОКРЕМІ ПРОПОЗИЦІЇ СТОСОВНО ВДОСКОНАЛЕННЯ ТЕКСТУ
РЕДАКЦІЇ ПРОЕКТУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН
ДО ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО МІЛІЦІЮ» ЩОДО
ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ»**

Назимко Єгор Сергійович

*науковий співробітник відділу організації наукової роботи Донецького
юридичного інституту*

Актуальним та справедливим для сьогодення є твердження про те, що органи внутрішніх справ України за своєю організацією та діяльністю не повною мірою відповідають тим вимогам, які ставить до них соціально-політична, економічна та криміногенна ситуація в країні.

У зв'язку із цим, поновились дискусії щодо реформування органів внутрішніх справ і, в першу чергу – реформування відомчої освіти. Зараз розроблено низку проектів законів в цьому напрямі. Однак, деякі з них потребують доопрацювання з урахуванням реалій сьогодення.

Ураховуючи це, метою запропонованої статті є розроблення пропозицій щодо вдосконалення редакції одного з проектів Закону України про внесення змін та доповнень до «Закону України о міліції» - проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про міліцію» щодо вдосконалення системи кадрового забезпечення органів внутрішніх справ».

Проект передбачає внесення змін до статті 18 Закону України «Про міліцію» щодо обов'язкового періодичного направлення на роботу в практичні підрозділи науково-педагогічних працівників ВНЗ МВС, а також доповнення Закону України «Про міліцію» новою статтею 18-1, якою передбачаються певні вимоги до системи відомчої освіти МВС України. Як зазначається у пояснювальній записці до цього законопроекту, його завданням є вдосконалення системи підготовки кадрів для Міністерства внутрішніх справ України. Реалізація положень проекту Закону не потребуватиме додаткових видатків з Державного бюджету України, а в результаті цього вивільнені кошти будуть

спрямовані на фінансування оперативно-службової діяльності МВС України. Однак, зазначені позитивні зрушення можуть і не відбутись без певного корегування тексту законопроекту.

Ураховуючи об'єм та необхідний зміст доповіді на конференції одразу ж визначимось, що нами не будуть роз'яснюватись «глобальні» доктринальні положення та твердження. Безпосередньо висвітлимо свої пропозиції.

Вважаємо, що в цілому в законопроекті поряд з терміном «навчальний заклад» необхідно використовувати ще й термін «наукова установа», оскільки у системі МВС України підготовка ад'юнктів і докторантів здійснюється не тільки у вищих навчальних закладах, але й у наукових установах. У зв'язку з цим, необхідно внести зміни до законопроекту, якими передбачити використання терміна «наукова установа» поряд з терміном «навчальний заклад». Якщо такі зміни не внести, то штучно будуть обмежені права наукових установ МВС на підготовку наукових кадрів.

Також необхідним є передбачити в законопроекті використання поряд з словосполученням «науково-педагогічний працівник», ще й термін «науковий працівник». Це обумовлено тим, що у кожному вищому навчальному закладі, науковій установі МВС України разом з посадами науково-педагогічних працівників, передбачені посади наукових працівників. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» науковий працівник – це вчений, який за основним місцем роботи та відповідно до трудового договору (контракту) професійно займається науковою, науково-технічною, науково-організаційною або науково-педагогічною діяльністю та має відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання, підтверджену результатами атестації, а науково-педагогічний працівник – вчений, який за основним місцем роботи займається професійно педагогічною та науковою або науково-технічною діяльністю у вищих навчальних закладах та закладах післядипломної освіти III-IV рівнів акредитації».

Обидві категорії працівників здійснюють наукову діяльність, а також беруть участь у підготовці кадрів для ОВС України. Від обізнаності обох категорій працівників у проблемах діяльності міліції залежить якість підготовки міліціонерів і ефективність правоохоронної діяльності в цілому. У зв'язку з цим, можна впевнено стверджувати, що необхідність проходження стажування в практичних підрозділах стосується як науково-педагогічних працівників, так і наукових працівників.

Також зі ст. 18 законопроекту необхідно виключити абзац «Після закінчення ад'юнктури або докторантури вищого навчального закладу

Міністерства внутрішніх справ України працівник міліції повинен бути негайно призначений на посаду начальницького складу в практичному підрозділі органів внутрішніх справ, строком не менш як на один рік».

Замість цього абзацу вважаємо доцільним передбачити абзац такого тексту: «До навчання в ад'юнктурі або докторантурі наукової установи або вищого навчального закладу Міністерства внутрішніх справ України приймаються працівники міліції, які мають стаж роботи у практичних підрозділах органів внутрішніх справ, не менше трьох років».

Ця пропозиція обумовлена тим, що у даний момент, на навчання в ад'юнктури, найчастіше, приймаються співробітники, що мають 1-2 роки досвіду роботи практичних підрозділах ОВС України.

Цілком закономірним є виникнення в подальшому проблем в їх наукової та науково-педагогічної діяльності. Для отримання досвіду практичної діяльності їх доводиться відправляти в практичні підрозділи після закінчення навчання в ад'юнктурі. Однак у багатьох з них виникають складнощі у підготовці та захисту дисертацій. У результаті мета навчання не досягається - дисертація не захищена, кошти державного бюджету витрачені даремно.

У зв'язку з цим, пропонуємо в ад'юнктури набирати тільки осіб, які мають досвід практичної роботи в ОВС 3 роки і вже не є молодими фахівцями. А абзац про негайне їх направлення до підрозділів ОВС після закінчення ад'юнктури – виключити.

Після закінчення навчання на вказаних працівників поширюватися положення про проходження стажування наукових або науково-педагогічних працівників 1 раз на 5 років, які запропоновані у ч. 2 ст. 18 законопроекту.

Стосовно ст. 18-1 законопроекту, то вважаємо за доцільне залишити лише перший абзац статті. До нього додати два абзаци такого змісту: «Зміст навчальних планів курсів початкової підготовки працівників міліції, навчальних програм та навчальних планів вищих навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ України визначається Кабінетом Міністрів України та Міністерством внутрішніх справ України».

Положення стосовно здобуття освіти у навчальних закладах, підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів у наукових установах та вищих навчальних закладах Міністерства внутрішніх справ України визначаються Кабінетом Міністрів України та Міністерством внутрішніх справ України».

Така пропозиція пов'язана з тим, що інформація про навчальні плани курсів початкової підготовки працівників міліції, навчальні програми та навчальні плани вищих навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ України у законопроекті є зайвою і надмірно деталізованою. Це може призвести до колізійності та конкуренції різних нормативно-

правових актів. Тому, є необхідність закріпити загальні положення в Законі. А їх деталізацію передбачити виключно у нормативно-правових актах Кабінету Міністрів України та Міністерства внутрішніх справ України.

НЕОБХІДНІСТЬ РЕФОРМУВАННЯ МИТНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

Ночка Ірина Петрівна

студентка факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»

Актуальність даної теми полягає в тому що, в сучасних умовах процесу інтеграції України митні органи України потребують реформування, адже це є необхідною умовою входження України в Євросоюз та розвитку демократичного і правового суспільства. Відсутність законодавчо закріплених повноважень на проведення оперативно-розшукової діяльності фактично унеможливорює здійснення митними органами дізнання в повному обсязі, як того вимагає закон. Це ускладнює функції митних органів при взаємодії та обміні інформацією з подібними органами інших країн, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю, а зокрема з контрабандою. На сьогодні лише митні органи України не мають правоохоронного статусу та відповідних повноважень серед європейських держав.

Питанням щодо надання митним органам права на оперативно-розшукову діяльність займалися ряд науковців, серед них такі як - О. М. Бандурка, М. І. Мельник, Приймаченко Д. В., Качан В.В. та ін..

В Україні діяльність митних органів регулює Конституція України, Митний кодекс, Положення про Державну митну службу України... Основною метою наступного законодавчого етапу має стати підняття Державної митної служби України на якісно новий рівень економічної ефективності функціонування даної системи та приведення її на міжнародний рівень.

На сьогодні основним недоліком митних органів України є невідповідність її діяльності міжнародним стандартам, так як митна служба не має права на здійснення оперативно-розшукової діяльності, яка є характерною функцією відповідних служб іноземних країн [1, с.64]. Таким чином, при проведенні міжнародних операцій країни відмовляються розглядати Україну як повноцінного партнера, що не сприяє ефективному співробітництву та обміну інформацією з митними службами зарубіжних країн.

Митна політика України, зокрема, має бути зосереджена на боротьбу з міжнародною злочинністю у сфері незаконного обігу наркотиків, зброї, вибухових речовин і спрямована саме на запобігання контрабанді, яка на сьогодні не втрачає своєї актуальності.

Удосконалюючи митні органи України потрібно звернути увагу на позитивний досвід розвинутих країн в цьому питанні. Проведення реформ має бути направлене зокрема на покращення керованості та контрольованості митних органів та їх діяльності [2, с.55-56].

Вважаємо за необхідне потрібно внести зміни до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та «Про боротьбу з корупцією» та до Кримінально-процесуального кодексу України з метою надання митним органам (окремим посадовим особам підрозділів Департаменту організації боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, служб боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил) права досудового слідства у справах про контрабанду лише щодо злочинів, які безпосередньо виявлені митними органами, а також з метою надання Державній митній службі України статусу правоохоронного органу і закріплення за певними підрозділами функції оперативно-розшукової діяльності. Це дозволить боротися та протидіяти правопорушенням у сфері митної діяльності.

Для реалізації поставлених завдань також потрібно підвищити соціальний рівень працівників митниці, щоб захистити їх від негативного впливу криміногенних структур. Таким чином, реформування сприятиме швидкій інтеграції України в Європейський Союз.

Література:

1. Приймаченко Д. В. Правоохоронна діяльність митних органів України: ознаки та поняття // Митна справа, - 2004. - №6 - с.148.
2. Качан В.В. Реформування митної системи // Митна справа - 2009 - №4(64) – с.218.

МІЖНАРОДНИЙ ДОГОВІР ЯК МЕХАНІЗМ УСУНЕННЯ ПОДВІЙНОГО ОПОДАТКУВАННЯ

Шапор Любов Павлівна

*студентка юридичного факультету Національного університету ДПС
України*

В силу поглиблення інтеграційних зв'язків та глобалізаційних процесів, активізації міжнародної господарської діяльності все частіше виникає питання про усунення подвійного оподаткування. Поняття

«подвійне оподаткування» означає оподаткування одного податкового об'єкта в окремого платника тим самим або аналогічними податком за той самий відрізок часу - найчастіше податковий період[2, с.3]. Проблема подвійного оподаткування перебуває на своєрідному стику категорій об'єкта оподаткування і платника. З одного боку, виникає досить складна ситуація при визначенні бази оподаткування, оскільки її непросто виділити при різноманітті доходів як на території окремої держави, так і за її межами. З іншого боку, розмежування платників на резидентів і нерезидентів вимагає своєрідної системи обліку доходів і, відповідно, податкових платежів. Найбільш ефективним способом вирішення даної проблеми, на нашу думку, є міжнародний договір, оскільки механізм його дії не лише узгоджує податкове законодавство окремих країн, але і є передумовою належного правового регулювання процесів оподаткування на міжнародному рівні та виключає можливість накладення подвійного податкового тягаря. Податкова угода, як зазначає С.Г. Пепеляєв, має подвійну природу: з одного боку, вона регулюється міжнародним правом, з іншого - після її інкорпорації в національне податкове право стає елементом внутрішньодержавного податкового законодавства [1, с.366]. Угоди щодо уникнення подвійного оподаткування – це міжнародні договори з податкових питань, метою яких є виключення оподаткування того самого доходу або майна двічі у двох різних країнах. За юридичною силою міжнародні податкові угоди бувають двох видів: ті, що прерогативу над національними податковими законами та ті, які за юридичною силою прирівняні до внутрішніх нормативно-правових актів. Така ситуація породжує багато суперечностей, в основі яких лежить зіткнення окремих положень рівних за силою національних і міжнародних норм, хоча після затвердження міжнародний договір стає актом, рівним національному, і за особливостями використання мало чим відрізняється від прийнятого національного закону. Міжнародні угоди, що регулюють податкові відносини, можна об'єднати в три групи. По-перше, умовно податкові - угоди, в яких питання оподаткування регулюються поряд з іншими, які не входять до предмету податкового чи фінансового права. По-друге, загальноподаткові - угоди про усунення подвійного оподаткування. По-третє, обмежено-податкові - угоди, що обумовлюють застосування механізму оподаткування щодо конкретного виду податку, платника чи об'єкта оподаткування. Завдання податкових угод про усунення подвійного оподаткування реалізуються при розгляді чотирьох груп проблем: а) сфери застосування договору; б) закріплення конкретних видів податків за державами; в) усунення подвійного оподаткування і механізму, що його забезпечує; г) поведінка договірних сторін.

Таким чином, можна зробити висновок, що міжнародна угода за своєю природою та механізмом дії є найбільш ефективним способом

вирішення проблеми подвійного оподаткування, що викає в процесі транснаціональної діяльності суб'єктів господарювання та покликана виконувати функцію інтегративного елемента між податковим законодавством різних країн.

Література:

1. С. Пепеляев. Основы налогового права: Учебно-методическое пособие/Под ред. С.Г. Пепеляева.- М.: Инвест Фонд, 2000 р. – С. 366.
2. Податковий кодекс України: від 2.12.2010 р.: Науково-практичний коментар[Електронний ресурс].-Режим доступу: http://pravnyk.info/rku_zm.html.

**ОКРЕМІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ФІНАНСОВОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ**

Коваль Діана Олегівна

старший викладач кафедри теорії та історії держави і права Івано-Франківського факультету Національного університету «Одеська юридична академія»

За наявності значної кількості різних наукових джерел, до цього часу ще не було жодної роботи, в якій би досліджувався потенціал заходів процесуального примусу у фінансовому праві в Україні, визначення сутності та особливостей фінансово-процесуального примусу.

Серед джерел даного виду особливе значення мають наукові праці вчених-юристів. Саме на універсальність наукових пропозицій слід звернути увагу, оскільки вони передують формуванню політичних і правових ідей, що закладаються в основу концепції фінансового права.

Аналіз наукових розробок дозволяє вести мову про те, що доктрина справляє значний вплив на і розвиток фінансового права і необхідна для його систематичного і аналітичного розуміння.

Дослідження цього питання необхідно розпочати з розуміння державного примусу. Ще давньокитайський філософ Конфуцій приділяв увагу примусу як «наріжному каменю соціальної організації суспільства», зокрема зазначаючи, що без «лі» (що означало норму, правило, церемоніал) не може бути порядку, а, отже і процвітання у державі: «Лі - встановлений порядок речей».

Ми погоджуємося з думкою Н.В. Хорошак, що державний примус має загальний характер і спрямований на усі сфери суспільних відносин, водночас у кожній з них він набуває специфічного прояву, наповнюється особливим змістом [1]. Саме тому на доктринальному рівні виділяють галузеві види примусу, такі як: кримінальний примус; примус, що реалізується у адміністративних, фінансових, екологічних, митних, цивільних та інших правовідносинах. Разом з тим, і щодо застосування адміністративного примусу у правовій науці єдиної теорії донині так і не вироблено. Багато учених поділяють думку щодо існування двох груп заходів адміністративного примусу: заходи стягнення та усі інші заходи, що не містять санкцію.

Що ж стосується фінансового процесуального примусу, то він регулюється фінансово-правовими нормами, які закріплюють вичерпний перелік заходів примусу, підстави і порядок їх застосування. Він спрямований на забезпечення дотримання фінансової дисципліни.

Законодавець у фінансово-правових нормах визначає коло суб'єктів примусу (коло владних суб'єктів) та їх компетенцію, підстави для застосування владним суб'єктом заходів примусу, закріплює ознаки (склад порушень), за наявності яких застосовуються примусові заходи, встановлює, які примусові заходи і в якому розмірі можуть бути застосовані за наявності законних підстав, регламентує порядок застосування примусових заходів.

Для забезпечення режиму законності при реалізації фінансових відносин використовуються специфічні форми правового переконання і примусу. Однією із них є юридична відповідальність у сфері фінансів, яка має окремі риси, властиві тільки їй. Поділяючи цю думку, ми повинні також пам'ятати, що державно-правовий примус, хоча і має багато спільного із юридичною відповідальністю, однак не тотожний їй, є набагато ширшим, і порівнювати їх можна як ціле і частину. Не можна називати тотожними примус і санкцію, називати складовою норми права, яка визначає негативні наслідки за протиправні діяння. Система заходів примусу вирізняється більш різностороннім характером, впливаючи і на порушника, і на добросовісного платника. Вона включає попереджувальні, припиняючі, правопоновлюючі та караючі заходи (застосування фінансових санкцій). Н.Ю. Пришва, підкреслюючи значну роль попереджувальних заходів, водночас зазначає, що не всі представники юридичної науки визнають їх заходами примусу. Щодо фінансово-правового примусу такий висновок є безпідставним. Так, платник податку не може відмовитися від перевірки, здійснюваної контролюючим органом. Владний суб'єкт в особі контролюючого органу не пропонує перевірку, а примушує платника до її проведення. У разі ж невиконання цієї вимоги до платника застосовуються більш жорсткі заходи примусу - припиняючі.

Повноваження державних органів, що здійснюють фінансову діяльність, у сфері примусу мають виражений фінансово-правовий характер: у випадках попередження фінансових правопорушень, попередження неправомірних дій. Завдання примусу полягає у тому, щоб «знову ввести поведінку у встановлені для неї межі або, якщо це неможливо, шляхом покладання на правопорушника нового обов'язку припинити відхилення поведінки від норми як самим порушником, так і іншими членами суспільства». Не викликає сумніву можливість застосування у фінансовій сфері також санкцій дисциплінарного, адміністративного, кримінального характеру.

Передумовою застосування заходів фінансово-процесуального примусу у сфері публічних фінансів є протиправна поведінка відповідних осіб, а також юридичні факти, що свідчать про порушення фінансового законодавства. Об'єктом фінансового правопорушення є фінансові

інтереси держави, що охоплюють процес формування, розподілу, використання грошових фондів коштів. Як відомо, держава керує фінансовою діяльністю через компетентні органи, що мають певні повноваження щодо застосування фінансово-процесуального примусу. Водночас, подібні заходи реалізують і інші органи, які відповідно до передбаченого законодавством процесуального порядку забезпечують відповідний рівень виконання і підтримку фінансової дисципліни. Необхідно погодитися з думкою деяких авторів, що порівняння заходів податково-процесуального примусу з іншими заходами процесуального характеру, які застосовуються у податковій сфері, дає можливість дійти висновку, що в основі їх розбіжностей, насамперед, лежить компетенція відповідних державних органів.

Для ухилення від оподаткування також використовується безліч різних засобів. Серед них найбільш поширеними є: навмисне заниження у звітності сум фактично виплаченої заробітної платні, приховування виручки від комерційних операцій, заниження доходу по експортно-імпортних операціях, таємний вивіз за кордон прибутку спільних підприємств, бартерні операції, маніпуляції з цінами на товари та послуги, перерахування грошей на рахунки фіктивних фірм, неприховане ухилення від сплати податків та багато інших прийомів. Так, згідно з експертними оцінками, тільки 30 % фактично виплаченої заробітної платні проходить по бухгалтерських звітах, до 20 % виручки не оприбутковується у торговельних підприємствах, невідповідність цін на вивезену за кордон продукцію становить 40 - 50%. Варто додати, що на сьогодні способами ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів є: неподання документів, пов'язаних із їх обчисленням і сплатою до бюджетів чи державних цільових фондів (податкових декларацій, розрахунків, бухгалтерських звітів і балансів тощо); приховування об'єктів оподаткування; заниження вартості цих об'єктів; заниження сум податків, зборів, інших обов'язкових платежів; приховування факту втрати підстав для одержання пільг щодо оподаткування.

Н.Ю. Пришва, досліджуючи роль дії механізму примусу при регулюванні відносин у сфері обов'язкових платежів, аналізуючи види заходів примусу, що застосовуються до порушників законодавства у цій сфері, визначила механізм примусу у сфері фінансової діяльності з акумуляції обов'язкових платежів як закріплену законом сукупність дій та способів впливу владного суб'єкта на іншого учасника правовідносин зі сплати обов'язкових платежів з метою забезпечення невідворотності їх сплати та захисту фіскального інтересу як різновиду публічного [2]. Правовий примус проявляється, насамперед, у різних формах відповідальності: кримінальній, адміністративній, дисциплінарній і майновій, яку несуть громадяни, посадові і юридичні особи, що допустили

правопорушення, а також у застосуванні уповноваженими державними органами та посадовими особами інших заходів примусового впливу щодо осіб, які добровільно не виконують вимоги правових норм. Проте вид державного примусу не визначається тим, порушення норм якої галузі права є підставою для його застосування. Досить часто заходами одного виду державного примусу охороняються відносини, врегульовані нормами багатьох галузей права, тобто точніше буде сказати, що вид примусу можна визначити залежно від того, якою галуззю права регулюються підстави і порядок застосування його заходів. Останнє характерне, зокрема, для заходів примусу у фінансовому праві.

Фінансово-правовий примус звичайно розвивається й здійснюється в рамках охоронних правовідносин. Йому властива складна юридична конструкція, численність заходів примусового впливу. У зв'язку із цим, доцільно поряд з каральними санкціями виділяти в системі примусу міри забезпечувального, відбудовного, попереджувального характеру [3].

Джерела:

1. Адміністративні стягнення за законодавством України: Монографія / Н.В. Хорошак. - К.: Ін-т держави і права ім. В. Корецького НАН України, 2004.-172 с.
2. Підприємництво, господарство і право. - Київ : Спілка юристів України ; Київ : Інститут держави і права НАН України, 1996 . - 2005г. № 5- С .44-48. Пришва, Н. Фінансово-правове регулювання відносин зі справляння обов'язкових платежів: актуальні питання.
3. Халфин Р.О. Общее учение о правоотношениях. М., 1974. 3 Л 8.

ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ІНСТИТУТ ФІНАНСОВОГО ПРАВА

Ковальчук Людмила Сергіївна

студентка юридичного факультету Національного університету ДПС України

Для визначення поняття фінансового контролю як інституту фінансового права, необхідно визначити місце даного інституту в системі фінансового права.

Фінансове право як самостійна галузь права пройшло довгий шлях свого становлення та розвитку, на кожному етапі якого виникали нові правові інститути, вдосконалювалася структура існуючих, визначалось їх місце в системі цієї галузі.

Інститут фінансового контролю як специфічний інститут фінансового права є відокремленою сукупністю юридичних норм усередині фінансового права як галузі права, які об'єднані певною спільністю ознак регульованого ними виду однорідних суспільних відносин (фінансово-контрольних) та має специфічні цілі і завдання. Щодо розміщення інституту фінансового контролю в системі фінансового права існують різні думки вчених. Вони по різному трактують саме поняття фінансового контролю і його місце в фінансовому праві. Варто зазначити, що більшість вчених (О.М. Александров, Н.О. Ковальва, А.І. Халфіна, Ю.А. Ровинський) відносять інститут фінансового контролю до загальної частини [1, с. 34]. Іншу думку відстоює О.Ю. Грачова, яка вважає, що фінансовий контроль є не інститутом фінансового права, а його підгалуззю. На нашу думку фінансовий контроль краще називати інститутом фінансового права [2, с. 44].

Інститут фінансового контролю є відокремленою, стійкою групою норм, що регулюють єдиний комплекс правовідносин, які називаються фінансово-контрольні. Його норми є загальними для всіх фінансово-правових інститутів, що містяться в особливій частині фінансового права. Фінансовий контроль, як інститут загальної частини фінансового права складається з фінансово-правових норм, які визначають поняття фінансового контролю, його мету і завдання, цілі та принципи, а також суб'єкти, об'єкти, предмет, види, форми і методи, тобто регулюють організацію і порядок проведення фінансового контролю.

Підводячи підсумок варто сказати, що фінансовий контроль посідає одне з основних місць серед інститутів фінансового права, фінансовий контроль є гарантом суверенітету держави, її цілісності та економічного процвітання, але на даний час роль фінансового контролю в діяльності держави не значний, оскільки не розроблений механізм правового регулювання даної діяльності.

Для підвищення ролі фінансового контролю в Україні, вирішення основних проблем у державі, що пов'язані з цим питанням, необхідно реформувати систему фінансового контролю шляхом реалізації таких основних напрямів: прийняття Закону України «Про фінансовий контроль в Україні»; створення необхідних умов для здійснення незалежного контролю за використанням фінансових ресурсів у державі; впровадження нової інформаційної системи, яка б забезпечила обмін необхідною інформацією між контрольними органами у державі; вирішити на законодавчому рівні питання, пов'язані з матеріальним забезпеченням працівників контролюючих органів тощо.

Література:

1. Германчук П.К., Стефанюк І.Б., Рубан Н.І., Александров В.Т., Назарчук О.І. Державний фінансовий контроль: ревізія і аудит.-К.: НВП «АВТ», 2004-34.
2. Грачева Е.Ю. Проблемы правового регулирования государственного финансового контроля.-М.: Юриспруденция, 2000. – с. 44.

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЧИННОЇ СИСТЕМИ ПОДАТКОВИХ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Перепелиця Сергій Анатолійович

*студент юридичного факультету Національного університету ДПС
України*

Оскільки в структурі доходів Державного бюджету України основну частку складають податкові надходження, то вдосконалення діючої системи оподаткування буде мати найбільш вагомий вплив на подальше поліпшення системи доходів державного бюджету. Необхідність удосконалення податкової системи України очевидна. На даний час ця система потребує перенесення центру ваги з фіскальної функції до регулюючої. Якщо проаналізувати відсоток доходів зведеного бюджету країни у структурі ВВП, то бачимо, що спостерігається стійка тенденція до зниження цієї частки у ВВП (2006 рік – 37,1%; 2007 рік – 30,1; 2008 рік – 28,2%; 2009 рік – 25,4%). На даний момент цей показник стабілізувався і складає 25,9% [1, ст. 83-84]. Це говорить не про велике податкове навантаження на платників податків, а, навпаки, про зниження із року в рік рівня оподаткування в країні. Враховуючи досвід проведення податкових реформ у розвинених країнах та орієнтуючись на завдання та потреби України в сучасних умовах, можна запропонувати такі методи щодо розвитку податкової системи: по-перше, одночасне застосування множини податків та єдиного податку для різних суб'єктів господарювання; по-друге, справедливе використання податків на споживання і прямих прибуткових податків як основних складових податкової системи; по-третє, використання доходів юридичних осіб як основних об'єктів прибуткового оподаткування (на підставі досвіду європейських країн) та широке застосування непрямих методів перерозподілу незадекларованих доходів населення через податки на споживання[2, с. 89]; по-четверте, перехід до ідеології партнерських відносин між платниками та органами ДПС після стабілізації економіки країни та переорієнтації функціонування оподаткування на умовах чіткого визначення форм та методів справляння податків; по-п'яте, кардинальних

змін заслуговує чинний в Україні порядок справляння податків на споживання - тут йдеться передусім про податок на додану вартість, із якого майже 50% платників мають пільги, що деформує вартісні пропорції в доходах громадян і може мати негативні соціальні наслідки; по-шосте, з огляду на світовий досвід потребує вдосконалення амортизаційна політика в Україні: передбачене законодавством оподаткування капітального доходу від індексації вартості основних фондів, недостатньо диференційована шкала норм прискореної амортизації для основних фондів третьої групи, застосування понижувального коефіцієнту амортизаційних відрахувань, спроби узаконити перерахування до бюджету частини амортизації – все це значно гальмує реальні інвестиції тощо.

Таким чином, можна зробити висновок, що з метою визначення дієвості податкового законодавства і його впливу на формування доходів бюджету пропонується ввести показники оцінки ефективності бюджетних рішень зокрема: індекс ефективності прийнятого законодавчого акта з питань оподаткування, індекси зміни обсягу надходжень, пільг та податкової заборгованості після введення закону. Визначені критерії ефективності податкового законодавства та відповідні показники його оцінки, на нашу думку, сприятимуть поліпшенню прийняття рішень і вибору з метою досягнення оптимально допустимого рівня податкового навантаження на товаровиробника, максимально можливого перерозподілу ВВП через бюджет та забезпечення реального бюджетного навантаження.

Література:

1. Грач Ю.Ю. Підвищення ефективності формування доходів бюджетів // Фінанси України. – 2007. – № 5. – С. 83-84.
2. Музиченко О.В., Мельник О.Я. Тенденції розвитку податкових систем країн - членів Європейського союзу // Зовнішня торгівля. – 2008. – С. 89.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Супрович Альона Вікторівна

*юридичний факультет Національного університету державної
податкової служби України*

Питання, пов'язані з вжиттям судом заходів щодо забезпечення позову є важливими для господарського процесу. Складність їхнього застосування насамперед полягає у необхідності дотримання балансу прав та інтересів учасників процесу виходячи з того, що вони є рівними перед законом і судом. Необхідність зваженого підходу в цих питаннях зумовлена тим, що вжиття заходів щодо забезпечення позову може завдати шкоди відповідачу, а невжиття таких заходів – потягнути збитки або неможливість виконання судового рішення позивачем.

Інститут забезпечення позову спрямований на реальне і повне відновлення майнових прав учасників господарського процесу, порушених внаслідок неправомірних дій інших осіб. Мета забезпечення позову - гарантувати належне і правильне виконання рішення господарського суду.

Під забезпеченням позову розуміється прийняття господарським судом передбачених законом засобів, які гарантують можливість реального виконання майбутнього рішення господарського суду.

Господарський суд має право вжити заходів щодо забезпечення позову за заявою сторони (позивача, відповідача, третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги на предмет спору), прокурора, його заступника, який подав позов або зі своєї ініціативи (ст. 66 Господарського процесуального кодексу України (далі - ГПК). Забезпечення позову може мати місце на будь-якій стадії провадження у справі, якщо невжиття таких заходів призведе до ускладнення чи зробить неможливим виконання рішення господарського суду. Вимоги про забезпечення позову можуть бути викладені як у позовній, так і в окремій заяві.

Згідно зі ст. 66 ГПК підставами для забезпечення позову є обставини, які вказують на ризик утруднення або неможливість виконання рішення господарського суду в майбутньому (у разі повного або часткового задоволення позовних вимог).

Про забезпечення позову виноситься ухвала, яка може бути оскарженою. Стаття 67 ГПК містить вичерпний перелік заходів щодо забезпечення позову. Позов забезпечується накладенням арешту на майно або грошові суми, що належать відповідачеві; заборонаю відповідачеві вчиняти певні дії; заборонаю іншим особам вчиняти дії, що стосуються

предмета спору; зупиненням стягнення на підставі виконавчого документа або іншого документа, за яким стягнення здійснюється у безспірному порядку. Інші засоби, не передбачені законом, застосовуватись не можуть.

Правова природа забезпечення позову визначається правовою природою самого позову. Прохання позивача про забезпечення позову є проханням про забезпечення своєї матеріально-правової вимоги до відповідача, реалізувати яку, без вжиття необхідних засобів, в майбутньому може стати неможливим.

Актуальність вжиття заходів щодо забезпечення позову зростає ще і з огляду на тривалість судового розгляду справ у суді першої та апеляційної інстанцій до набуття рішенням законної сили. Цей період часу зазвичай використовується зацікавленою стороною з метою вчинення дій, які в подальшому дозволяють успішно ухилитися від виконання рішення суду чи, навіть, роблять його неможливим.

У юридичній практиці застосування статей 66, 67 ГПК України має кілька недоліків. Це, наприклад, відсутність конкретики в питаннях, що стосуються підстав для забезпечення позову, що породжує зловживання у використанні цього інституту. Також слід відзначити досить обмежений перелік видів заходів щодо забезпечення позову, застосування яких не завжди дозволяє ефективно виконати рішення суду в майбутньому.

Література:

1. Господарський процесуальний кодекс України: - К.: Велес, 2010.
2. Турчин С. Забезпечення позову в господарському процесі / С. Турчин Правовий тиждень. – 2009. - №28(154).
3. Опадчий І. Забезпечення позову в господарському процесі: потреба вдосконалення //Юридичний журнал. – 2003. - №2. – С.23

ПОЯВА І РОЗВИТОК ПОПЕРЕДНЬОГО ДОГОВОРУ В УКРАЇНІ

Товарницький Іван Михайлович

студент факультету соціології і права Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут"

Історія розвитку норм про попередній договір бере початок у римському праві. У джерелах римського права зазначена договірна конструкція була детально розроблена. Так, Б.Віндшейд у праці «Про зобов'язання за римським правом» вказував, що укладанню договору може передувати інший договір, у якому встановлюється зобов'язання укласти основний договір. Такий договір може бути названий попереднім. З цього договору - *pactum de contrahendo* - виникає право вимагати укладання

основного договору, в разі, коли одна зі сторін ухиляється від його укладення.

Норми про попередній договір згодом використані країнами континентальної правової системи[2, 141 - 142]. При цьому була запозичена не лише ідея попереднього договору, а й правила про його форму, зміст та наслідки невиконання сторонами своїх зобов'язань.

Враховуючи те, що на формування цивільного права України значний вплив мало право Російської імперії, яке застосовувалося на більшій території сучасної України під час ліквідації її державності, необхідно звернути увагу на те, що у дореволюційній практиці попередні договори застосовувалися успішно. Відомо, що підґрунтям кодифікації російського цивільного права у другій половині XIX ст. були норми Цивільного кодексу Франції. Норми про попередній договір - не виняток і також були запозичені, хоча з деякими видозмінами.

Видозміни, насамперед полягали у тому, що тривалий час названі договори існували лише у конкретній формі, наприклад, договір запродажу (попереднього договору купівлі-продажу) та договір про відкриття кредиту (попереднього договору займу).

Характерно, що норми про попередній договір, включені до ЦК УСРР, за своїм змістом істотно відрізнялися від моделі попереднього договору дореволюційного права. По-перше, договір запродажу необхідно було вчиняти у письмовій формі, яка вимагала нотаріального посвідчення, під страхом його недійсності. По-друге, законом чітко встановлювався граничний строк, протягом якого сторонам належало укласти основний договір. Такий строк згідно зі ст. 182¹ ЦК складав шість місяців. По-третє, закон передбачав, що у разі, коли одна із сторін, яка брала участь у запродажній, ухиляється від укладання договору купівлі-продажу будівлі, то суд, беручи до уваги спеціальні умови запродажної, може або визнати договір купівлі-продажу укладеним, або розірвати запродажну.

Однак наявність у ЦК УСРР норм, що стосувалися укладення у майбутньому лише договору купівлі-продажу та позики, не виключала можливість укладення попередніх договорів стосовно інших типів договорів.

Підтвердження цьому можна знайти у працях авторів радянського часу. Зокрема, І.Новицький у праці «Курс радянського цивільного права. Загальне вчення про зобов'язання» вказував, що укладенню договору може передувати так званий попередній договір, тобто такий, за яким обидві або одна із сторін зобов'язуються укласти у майбутньому певний договір. Він звертає увагу на те, що термін «попередній» у даному випадку не означає незавершеності вираження волі сторін, а тільки на те, що за вчиненим договором повинен відбутися інший основний договір.

Таким чином, попередній договір за радянським правом був свого роду різновидом договорів[4, 146]. Разом з тим слід відмітити, що більш пізня арбітражна практика стала на позицію, згідно з якою радянському законодавству не був властивий загальний принцип допустимості попередніх договорів, і останні мали укладатися лише у випадках, прямо передбачених чинним законодавством. Деякі автори стверджували, що практичного значення це питання не мало, оскільки, навіть, прямо передбачені у законі попередні договори поширення майже не знайшли.

Цивільний кодекс УРСР, прийнятий 18 липня 1963 р. та введений у дію 1 січня 1964 р., взагалі не містив норми про попередні договори, навіть щодо тих двох договорів, які були виділені у ЦК УСРР 1922 р. Разом з тим, як стверджують окремі вчені, попередні договори все-таки застосовувалися, зокрема, у сфері матеріально-технічного забезпечення[1, 185].

Саме питання щодо можливості укладання попередніх договорів складнощів не викликало, оскільки ч. 2 ст. 4 ЦК УРСР передбачала можливість виникнення цивільних прав та обов'язків з правочинів, навіть і не передбачених законом, але таких, що йому не суперечать. І якщо це питання, начебто, суперечок не викликало, то, на думку деяких науковців, питання щодо можливості звернення до суду з метою примусового спонукання до укладення основного договору, передбаченого умовами попереднього, залишалося на той час відкритим відкритим [1, 185].

Підтвердження тому, що попередні договори мали місце на практиці, можна знайти у працях вчених того часу. Наприклад, О.Іоффе зазначав, що за ступенем юридичної завершеності цивільно-правові договори поділяються на остаточні та попередні. Він також стверджував, що хоча попередні договори прямо і не передбачені чинним законодавством, їх укладення не заборонялося, якщо це прямо не суперечило основним принципам та змісту радянського цивільного закону. Попередні договори створюють своєрідний обов'язок - зі спливом певного часу укласти новий договір у майбутньому[3, 36]. Цікаво те, що О.Іоффе дотримувався точки зору про можливість примусового укладення основного договору. Він вказував: «Хоча чинним законодавством такий договір не передбачено, через те, що нічого незаконного він не містить, при укладенні в сучасних умовах він мав би юридичну силу та міг би бути виконаний у примусовому порядку»[3, 37].

Подальший розвиток конструкції попереднього договору у вітчизняному законодавстві призвів до виділення норм, що регулювали не укладення певних попередніх договорів, а загальний порядок, наявність якого передбачає можливість укладення попередніх договорів не тільки стосовно купівлі-продажу або позики, як це було під час чинності ЦК УСРР 1922 р., а щодо будь-якого договору.

Таким чином, прогалина, що існувала у ЦК УРСР 1963 р., була заповнена ст. 60 Основ цивільного законодавства СРСР та союзних республік 1991 р. У даному нормативно-правовому акті були передбачені вимоги до форми та змісту попереднього договору, а також наслідки невиконання сторонами своїх зобов'язань за ним, включаючи можливість звернення з вимогою про примусове спонукання до укладення основного договору[5, ст. 733].

Цивільний кодекс України також містить окрему ст. 635, присвячену попередньому договору. Норми, що містяться у ЦК України, більш детально регулюють питання стосовно форми та змісту попереднього договору, а також наслідків невиконання сторонами своїх зобов'язань, з урахуванням особливостей, що встановлені Господарським кодексом України.

Все викладене вище дозволяє зробити висновок про те, що законодавче закріплення норм про попередній договір підтверджує історично обгрунтовану необхідність його існування. Про це свідчить і той факт, що навіть, коли у вітчизняному законодавстві такі норми були відсутні, вчені приділяли увагу дослідженню цієї договірної конструкції. Однак необхідно визнати, що доктрина цивільного права приділяла замало уваги вказаній договірній конструкції, у той час, коли на практиці такі договори взагалі майже не застосовувалися. Застосування попередніх договорів у сучасних умовах дозволить покращити координацію договірних зв'язків та поставити господарську діяльність на надійну основу планування.

Література:

1. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право: Общие положения. - М., 1997.
2. В и н ш е й д Б. Об обязательствах по римскому праву. - С-Пб., 1875.
3. И о ф ф е О.С. Обязательственное право. - М., 1975.
4. Новицкий И.Б., Л у н ц Л.А. Курс советского гражданского права. Общее учение об обязательстве. - М., 1950.
5. Основы гражданского законодательства Союза ССР и союзных республик от 31 мая 1991 года // Ведомости ВС СССР. - 1991. - № 26. - Ст. 733.

**ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В МЕРЕЖІ
ІНТЕРНЕТ**

Ісламов Антон Сергійович

*студент юридичного факультету Херсонського юридичного інституту
Харківського національного університету внутрішніх справ*

На жаль, у вітчизняному законодавстві відсутні нормативно-правові акти, що чітко регулюють діяльність в Інтернеті. Більше того, на міжнародному рівні, а саме у договорах Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право та про виконання і фонограми, які набрали чинності у 2002 р., авторське право в мережі Інтернет визначається опосередковано, тобто це питання не було взяте до уваги. В Законі України від 11.07.2001 р. № 2627-III «Про авторське право і суміжні права» також міститься аналогічне положення, згідно з яким автор має право розповсюджувати свої твори таким способом, щоб публіка могла мати доступ до них у будь-якому місці та в будь-який час за власним вибором [1, с.15].

Проблема захисту авторського права в Інтернеті виникла ще й тому, що попри всі міжнародні конвенції та внутрішні законодавства держав, глобальна мережа має екстериторіальний характер, тобто доступ до неї з будь-якої країни світу не залежить від виконання урядом цієї країни правил міжнародних договорів. Отже, сьогодні Інтернет фактично став прекрасним способом для порушення прав у галузі інтелектуальної власності [2, с.20].

Найбільшої шкоди від таких порушень зазнають онлайнві бібліотеки з текстовими, музичними та відеофайлами, а також веб-сторінки паперових періодичних видань з відкритим доступом до матеріалів номера. Чимало українських засобів масової інформації мають свої інтернет-версії. Крім того, нині більш-менш сформувалася низка загальновідомих онлайн видань, серед яких «Українська правда» (pravda.com.ua), «Електронні вісті» (elvisti.com), «ProUA» (proua.com), «Версії.com» (versii.com) тощо. На відміну від Заходу, де майже весь вміст Інтернету викладається на веб-сайти з комерційною метою (тобто для того, щоб їх подивитися, за них потрібно заплатити), український Інтернет спрямовано в основному на вільний доступ користувачів до інформації. Для користувачів вітчизняного сегмента мережі, які підключаються до неї з домашнього комп'ютера, значно дешевше використовувати саме цей ресурс для ознайомлення з інформацією, адже вони сплачують тільки доступ через конкретного провайдера [3, с.31].

Тож оцифрування газетного чи журнального номера є новою об'єктивною формою існування твору, а тому власнику ЗМІ слід обумовити таке використання матеріалу з автором у кожному окремому випадку і, відповідно, сплатити гонорар. Однак через безкоштовне розміщення інформації в українському Інтернеті власник сайта досить часто може лише зазначити ім'я автора під матеріалом, без дотримання його майнових прав і без здійснення контролю за подальшим розповсюдженням твору в мережі [4, с.18].

Концепція, яка визнає існування лише немайнових прав автора в мережі та заснована швидше на етичних правилах поведінки в Інтернеті, ніж на законодавчій регламентації, отримала назву копілефт. Вважається, що саме існування глобальної мережі ґрунтовно підірвало позиції авторського права і суміжних прав в мережі Інтернет. Втім, на сайтах друкованих видань, власники яких не хочуть викладати повні версії матеріалів в Інтернеті, знайшли шляхи вирішення цієї проблеми, вони подають короткі анонси матеріалів з відсиланням до паперового аналога або з пропозицією сплатити за перегляд (в Україні це «Інвестгазета», журнали «Кореспондент», «Український юрист» тощо) [5, с.42].

Значною мірою використанню копілефту сприяє нехтування авторами своїми майновими правами, коли за неможливості опублікуватися в реальному (паперовому) інформаційному просторі вони готові розповсюджувати свої твори в інтерактивному середовищі. У зв'язку з цим у користувачів виникає звичка скрізь шукати лише безкоштовні матеріали.

Інша проблема, породжена появою Інтернету, полягає в тому, що користувачі мережі самі в будь-який час можуть стати учасниками комунікативного процесу, розміщуючи повідомлення на форумах, у групах новин, блогах тощо. Це призводить до того, що активізується діяльність певних осіб, які вже отримали умовну назву копіпастерів (від *copy&paste* — «вирізати» і «вставити»), які з метою обговорення певних подій чи явищ суспільного життя копіюють матеріали з їх «рідного» місця в мережі і вставляють туди, де перебуває зацікавлена інтернет-спільнота.

Для того щоб уникнути порушень авторського права в мережі, слід встановлювати гіперпосилання тільки на домашню сторінку або ж на сторінку, яка містить відомості про автора сайту. Саме через пряме посилання на матеріали, розміщені на сайтах друкованих ЗМІ, у Нідерландах та Німеччині було заборонено пошукові системи в Інтернеті.

На сьогодні вже існують механізми захисту творів у мережі від їх неправомірного використання. Один із них - подання файлів із творами на зберігання до так званого веб-депозитарія. Заявнику видається свідоцтво про те, що об'єкт прийнято на зберігання, а дата депонування буде

доказом того, що в зазначений час заявник володів копією твору (визначення пріоритету авторства) [6, с.39].

Серед інших методів боротьби з плагіатом досить поширеними є різноманітні «дошки ганьби» в Інтернеті: на них «вивішуються» імена осіб, що вчинили плагіат, а також назви сфабрикованих та оригінальних творів.

Отже, захист авторського права і суміжних прав в Інтернеті потребує розроблення принципово нових законодавчих норм не тільки на національному, а й на міжнародному рівнях. Водночас така охорона не повинна призводити до того, щоб здійснюваний контроль за використанням творів ставав перешкодою на шляху до розвитку освіти, науки, культури та інших потреб суспільства.

Література:

1. Журнал „Інтелектуальна власність”, 2007р., № 15.
2. Журнал „Експерт”, 2007 р., № 5.
3. Закон України “Про авторське право і суміжні права” в редакції Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про авторське право і суміжні права” від 14 липня 2001 р. // Голос України. – 16.08.2001 р. – № 146. – Ст. 15 ч. 2.
4. Указ Президента України “Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні” від 27 квітня 2001 р. № 285/2001 // Урядовий Кур’єр. – 05.05.2000 р. – № 79. – П. 2.
5. Положення про державну реєстрацію прав автора на твори науки, літератури і мистецтва. Постанова Кабінету Міністрів України від 18 липня 1995 р. № 532 // Збірник постанов Уряду України. – 1995. – № 10. – Ст. 247. – П. 12.
6. Конвенція об охорані інтересів виробників фонограмм от незаконного воспроизводства их фонограмм от 29 октября 1971 г. – Женева: ВОИС, 1972. – Ст. 1(а).

ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ, ЯК ЗАСОБУ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ГРОМАДЯН НА БЕЗКОШТОВНЕ МЕДИЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Скопюк Дар'я Всеволодівна

студентка Економіко-правового факультету Донецького національного університету

Здоров'я нації є показником загального успіху соціально-економічної політики будь-якої держави та основним фактором її прогресу. Стан здоров'я населення прямо залежить від рівня фінансування системи охорони здоров'я. Бюджетна система охорони здоров'я, яка властива Україні, не сприяє стабільності фінансового забезпечення охорони здоров'я тому, що такий метод фінансування орієнтований на можливості бюджету, а не на реальні витрати, які складаються в галузі, що призводить до погіршення її стану.

Одним з пріоритетних напрямків удосконалення механізму реалізації права громадян на безкоштовне медичне обслуговування, закріплене статтею 47 Конституції України [1], вважається впровадження принципів соціальної системи фінансування охорони здоров'я, яка, перш за все, базується на механізмах медичного страхування, що притаманні більшості розвинених країн Європи та світу.

Дискусія навколо проблем правового забезпечення механізму медичного страхування точиться майже із моменту проголошення незалежності України та вивчається передовими вітчизняними науковцями (П.А. Воробйов, А.І. Вялков, О.М. Голяченко, В.І. Журавель, М.О. Ковалевський, В.В. Лазоришинць, В.М. Лехан, А.В. Степаненко, В.Ю. Стеценко та ін.), але єдиного концептуального підходу вироблено так і не було, що зумовлює актуальність подальших досліджень в цій галузі.

Якщо звернутися до даних Всесвітньої організації охорони здоров'я, загальні витрати на охорону здоров'я в Україні знаходяться на середньому рівні за міжнародними стандартами [2]. Але парадоксальним є те, що фінансування охорони здоров'я в Україні збільшується з кожним роком, але загальний стан медицини не покращується. Згідно з даними державного комітету статистики України, середня місячна заробітна плата робітника в галузі охорони здоров'я на жовтень 2010 року складає 1676 грн., і є однією з найнижчих серед інших видів економічної діяльності в Україні та світі взагалі [3]. Тож не викликає подиву, що за таких умов

основною статтею прибутку українських лікарів-бюджетників стає корупція.

В свою чергу, зазначена ситуація безпосередньо відбивається на доступності послуг охорони здоров'я для населення України. З метою дослідження цього питання Держкомстатом у жовтні 2009 р. було проведене опитування осіб, які входять до складу 10,5 тис. домогосподарств, що брали участь у вибірковому обстеженні умов їхнього життя. Отримані дані свідчать, що 20% домогосподарств заявили про неможливість задовольнити потреби в отриманні медичної допомоги, що на 7 % більше, ніж у 2008 р. Серед основних причин цього у кожному шостому домогосподарстві являлася недоступність послуг лікарів, переважно через їх високу вартість. [4]

Результатом вищезазначених факторів є стрімке зростання загальної захворюваності населення. Кількість зареєстрованих випадків захворювань тільки за 2007-2009 роки збільшилася на 225 тис. ос. Дуже високими залишаються показники таких основних причин смертності, як хвороб систем кровообігу (460,6 тис. ос. на 2009 р.) та новоутворень (88,6 тис. ос.). Також за останні 10 років знизилася загальна тривалість життя з 70 до 68 років [5].

Відсутність реально працюючого механізму реалізації, фіктивність законодавчого закріплення права громадян на безкоштовне медичне обслуговування є потужним фактором для розповсюдження правового нігілізму серед усіх прошарків населення, що становить безпосередню загрозу для рівня правовосвідомості в нашій державі. А підтримання його високого рівня є необхідним для становлення України, як правової та демократичної держави.

Сутність медичного страхування полягає у створенні системи охорони здоров'я та соціального забезпечення, що гарантує всім громадянам вільний доступ до кваліфікованої медичної допомоги незалежно від соціального стану й рівня доходів. Л.М. Горбач зазначає, що економічний механізм медичного страхування забезпечує обґрунтованість та мінімізацію грошових внесків страхувальників, відповідну цільову мобілізацію засобів їх цільового, співрозмірного та адресного витрачання, а також відокремленість коштів страхових фондів від державного бюджету і зменшення адміністративно-командного впливу держави на фонди на користь активізації суспільного контролю і впливу. [6, с. 89]

На основі аналізу офіційних статистичних даних, можна зробити висновок, що медична система України, за умов недостатнього фінансування та нераціонального розподілення коштів, перебуває в надзвичайно кризовому стані і потребує докорінного реформування на основі запровадження механізму медичного страхування, що має знайти

своє відображення у відповідних нормативно-правових актах з боку держави. Принципи страхової медицини дають могутній поштовх для розвитку високоефективних медичних технологій, підвищення професіоналізму медичного персоналу та покращення стану лікувальної системи взагалі. Вони гарантують реалізацію права на безкоштовну медицину, що, в свою чергу, стане фактором збільшення цінності закону в очах українських громадян та підвищення рівня правової культури в нашій державі.

Література:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.
2. Всемирная организация здравоохранения. Доклад о состоянии здравоохранения в мире 2010 г.: финансирование систем здравоохранения [Електроний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.who.int/whr/2010/ru/index.html> (12.11.2010).
3. Держкомстат України. Середня заробітна плата за видами економічної діяльності за місяць у 2010 році [Електроний ресурс]. – Режим доступа: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2010/gdn/Zarp_ek_m/zpm2010_u.htm (12.11.2010).
4. Доповідь Держкомстату України. Самооцінка населенням стану здоров'я та рівня доступності окремих видів медичної допомоги у 2009 році [Електроний ресурс]. – Режим доступа: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2010/gdn/sns/sns_2009.htm (12.11.2010).
5. Держкомстат України. Населення (на початок 1990-2010pp.) [Електроний ресурс]. – Режим доступа: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html (12.11.2010).
6. Горбач Л. М. Страхова справа: Навчальний посібник / Л.М. Горбач. – К.: Кондор, 2003. – 252 с.

ЗМІСТ

Теорія та історія держави і права. Історія політичних і правових вчень. Філософія права

<i>Васянович Ольга Анатоліївна</i> ПРАВОВИЙ ЗВИЧАЙ У КРАЇНАХ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ.....	3
<i>Єлманова Оксана Миколаївна</i> ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПРАВОТВОРЧОСТІ ТА ПРАВОВОГО ЖИТТЯ.....	5
<i>Іващенко Дар'я Володимирівна</i> ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ.....	8
<i>Колісник Олена Сергіївна</i> СУЧАСНЕ БАЧЕННЯ СУДОВОЇ ПРАВОТВОРЧОСТІ.....	10
<i>Кунець Галина Іванівна</i> СУТНІСТЬ І ЮРИДИЧНА ПРИРОДА КОРПОРАТИВНИХ НОРМ.....	13
<i>Курган Вікторія Володимирівна</i> ПОЛІТИЧНІ ПРАВА ЖІНОК В ІСТОРИЧНОМУ АСПЕКТІ.....	20
<i>Куціпак Ольга Вікторівна</i> «ПРАВОВЕ ЖИТТЯ» ТА «ПРАВОВА КУЛЬТУРА»: ТЕОРЕТИЧНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ.....	22
<i>Маринич Людмила Валеріївна</i> СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК КОЛЕКТИВНО-ДОГОВІРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ (1917-1993р.р.).....	25
<i>Наливайко Лариса Романівна</i> РОЗВИТОК ТЕОРІЇ ПРИНЦИПІВ ДЕРЖАВНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	28
<i>Ухач Василь Зіновійович</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ХАРАКТЕРНІ РИСИ ЗВИЧАЄВОГО ПРАВА ЗАПОРІЗЬКИХ КОЗАКІВ.....	30
<i>Якусик Дмитро Васильович</i> ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ І РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ «КВАЗІ-ЗАКОНИ» У СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ.....	34

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Міжнародне право**

Лазарєв Віктор Вікторович ЗАГАЛЬНИЙ І СПРОЩЕНИЙ
ПОРЯДОК НАБУТТЯ ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ.....39

Мавроматі Олена Євгенівна ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДОГОВОРІВ
РАДИ ЄВРОПИ.....42

Тесліцький Артур Михайлович РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ
ОРГАНІЗАЦІЙ В СТАНОВЛЕННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА.....44

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право**

Аллахвердиев Вусал СРАВНИТЕЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ
ДОКАЗАТЕЛЬСТВЕННОГО ПРАВА В ГРАЖДАНСКОМ
ПРОЦЕССЕ УКРАИНЫ, АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
И РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ: ОСНОВНЫЕ АСПЕКТЫ
ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМЫ.....48

Белякова Марія Віталіївна ДОГОВІР ФРАНЧАЙЗИНГУ В УКРАЇНІ:
ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ.....51

Волкова Анастасія Олександрівна ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ.....53

Гурова Ксенія Володимирівна ПРАВА ЗАКОННОГО
ПРЕДСТАВНИКА ПАЦІЄНТА ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ
УКРАЇНИ.....57

Корольов Віктор Володимирович, Николайчук Іванна Володимирівна
АНАЛОГІЯ ЗАКОНУ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....60

Крамар Уляна Петрівна ОСНОВНІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА, ЯКІ
ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ПРИРОДНЕ ІСНУВАННЯ ДИТИНИ.....63

<i>Майка Максим Борисович</i> ПРАВО АДВОКАТА НА ЗАПИТ В КОНТЕКСТІ ПРИЙНЯТТЯ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ».....	67
<i>Мястковецький Віталій Дмитрович</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ ДРІБНОГО ПОБУТОВОГО ПРАВочИНУ.....	69
<i>Поліщук Мар'яна Анатоліївна</i> ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧА СЬОГОДНІ.....	73
<i>Шаповал Дар'я Віталіївна</i> ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАКОНОДАВЧОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ДОГОВОРУ СТРАХУВАННЯ.....	76
Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право. Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право	
<i>Бабичева Галина Ігорівна</i> КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІДБРАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ПРО ЯВКУ У ПІДОЗРЮВАНОГО.....	79
<i>Безпалько Сергій Вікторович</i> КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСІБ, ЯКІ ПІДРОБЛЯЮТЬ ДОКУМЕНТИ.....	81
<i>Безпалько Сергій Вікторович</i> ФАКТОРИ, ЯКІ СПРИЯЮТЬ ПОШИРЕННЮ ПІДРОБЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ В УКРАЇНІ.....	82
<i>Безуглий Леонід Анатолійович</i> СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРОГРАМ ДЛЯ ЕОМ.....	84
<i>Безуглий Леонід Анатолійович</i> СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ „КОМП'ЮТЕРНОГО ПІРАТСТВА”.....	86
<i>Войтович Іван Іванович</i> ВІДМІННІСТЬ ПОНЯТЬ «НЕВІДКЛАДНА СЛІДЧА ДІЯ» ТА «ПОЧАТКОВА СЛІДЧА ДІЯ».....	87
<i>Ганіч Дар'я Олександрівна</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИ ПІДБУРЮВАЧА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ.....	91

<i>Дубець Оксана Степанівна</i> ПОРУШЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ПІДРОБЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ, ПЕЧАТОК, ШТАМПІВ, БЛАНКІВ ТА ЇХ ЗБУТУ.....	93
<i>Дубець Оксана Степанівна</i> ОБШУК ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ПІДРОБЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ, ПЕЧАТОК, ШТАМПІВ, БЛАНКІВ ТА ЇХ ЗБУТУ.....	95
<i>Завгородня Ольга Юрійівна</i> ПРИЙОМИ ПІДГОТОВКИ ДО ВЧИНЕННЯ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ АВТОТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ.....	97
<i>Завгородня Ольга Юрійівна</i> ВИДИ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ ГРУП, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ НЕЗАКОННИМИ ЗАВОЛОДІННЯМИ АВТОТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ.....	98
<i>Запорощенко Наталія Андріївна</i> ЗАТРИМАННЯ ПІДОЗРЮВАНОГО В ОРГАНІЗАЦІЇ АБО УТРИМАННІ МІСЦЬ ДЛЯ НЕЗАКОННОГО ВЖИВАННЯ, ВИРОБНИЦТВА ЧИ ВИГОТОВЛЕННЯ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ.....	100
<i>Кожсакарь Іван Юрійович</i> ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПО ДАКТИЛОСКОПЮВАННЮ НЕВПІЗНАНИХ ТРУПІВ.....	103
<i>Кравчук Петро Юрійович</i> ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ГРАБЕЖУ.....	105
<i>Кравчук Петро Юрійович</i> ТИПОВІ ЕКСПЕРТИЗИ ПО СПРАВАХ ПРО РОЗБІЙ.....	106
<i>Макаренко Анастасія Сергіївна</i> ЮРИДИЧНІ ТЕРМІНИ ТА ПОНЯТТЯ ЯК ПІДСТАВИ СУДДІВСЬКОГО РОЗСУДУ ПРИ ПРИЗНАЧЕННІ ПОКАРАННЯ.....	108
<i>Марків Іван Степанович</i> ОТРИМАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНО ЗНАЧИМОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖКИ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ.....	110

<i>Марків Іван Степанович</i> ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО ТА СПЕЦІАЛІСТА НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖКИ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ.....	112
<i>Негодченко Дар'я Олександрівна</i> АНАЛІЗ МІЖНАРОДНО- ПРАВОВИХ АКТІВ СПРЯМОВАНИХ НА БОРОТЬБУ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ ЯК СКЛАДОВА ВДОСКОНАЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	114
<i>Олефір Андрій Олександрович</i> РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА ЗАСУДЖЕНИХ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я.....	116
<i>Пономарьова Тетяна Ігорівна, Єгорова Вікторія Олегівна</i> СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ЕУТАНАЗІЇ.....	124
<i>Пчеліна Оксана Василівна</i> ЩОДО ПОНЯТТЯ РЕЙДЕРСТВА.....	128
<i>Синявський Сергій Михайлович</i> ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНО-СЛІДЧОЇ ГРУПИ ПРИ РОЗКРИТТІ СЕРІЙНИХ СЕКСУАЛЬНИХ УБИВСТВ.....	131
<i>Синявський Сергій Михайлович</i> ОСОБЛИВОСТІ ВЧИНЕННЯ СЕКСУАЛЬНИХ УБИВСТВ ОСОБАМИ, ЯКІ ВІДБУВАЛИ ПОКАРАННЯ У ВИГЛЯДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ.....	132
<i>Старушкевич Анатолій Володимирович</i> МЕТОД АНАЛІЗУ ОПЕРАТИВНОЇ ОБСТАНОВКИ ТА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ СЕРІЙНИХ УБИВСТВ.....	134
<i>Янюк Олена Віталіївна</i> ПРОФІЛАКТИКА ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ РЕЧОВИН.....	135
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне та податкове право. Муніципальне право	
<i>Барановський Микола Вікторович</i> ПІДСТАВИ НАБУТТЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ПРАВСУБ'ЄКТНОСТІ ПРАЦІВНИКОМ МІЛІЦІЇ.....	138

<i>Бевзенко Володимир Михайлович</i> ФОРМУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА Й АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО УКРАЇНИ.....	139
---	-----

<i>Кошій Олена Володимирівна</i> ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОВАДЖЕННЯ У АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВАХ ЗА УЧАСТЮ СУБ'ЄКТІВ, ЯКІ НЕ НАДІЛЕНІ ВЛАДНИМИ ПОВНОВАЖЕННЯМИ.....	141
--	-----

<i>Назимко Єгор Сергійович</i> ОКРЕМІ ПРОПОЗИЦІЇ СТОСОВНО ВДОСКОНАЛЕННЯ ТЕКСТУ РЕДАКЦІЇ ПРОЕКТУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО МІЛІЦІЮ» ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ».....	143
--	-----

<i>Ночка Ірина Петрівна</i> НЕОБХІДНІСТЬ РЕФОРМУВАННЯ МИТНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ.....	146
--	-----

<i>Шапор Любов Павлівна</i> МІЖНАРОДНИЙ ДОГОВІР ЯК МЕХАНІЗМ УСУНЕННЯ ПОДВІЙНОГО ОПОДАТКУВАННЯ.....	147
---	-----

Фінансове право. Банківське право

<i>Коваль Діана Олегівна</i> ОКРЕМІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ФІНАНСОВОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ.....	150
---	-----

<i>Ковальчук Людмила Сергіївна</i> ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ІНСТИТУТ ФІНАНСОВОГО ПРАВА.....	153
--	-----

<i>Перепелиця Сергій Анатолійович</i> ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЧИННОЇ СИСТЕМИ ПОДАТКОВИХ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	155
---	-----

Господарське право. Господарське процесуальне право

<i>Супрович Альона Вікторівна</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ.....	157
--	-----

<i>Товарницький Іван Михайлович</i> ПОЯВА І РОЗВИТОК ПОПЕРЕДНЬОГО ДОГОВОРУ В УКРАЇНІ.....	158
--	-----

Право інтелектуальної власності та його захист. Інформаційне право

<i>Ісламов Антон Сергійович</i> ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ.....	162
--	-----

Медичне право

<i>Скопюк Дар'я Всеволодівна</i> ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ, ЯК ЗАСОБУ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ГРОМАДЯН НА БЕЗКОШТОВНЕ МЕДИЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ.....	165
--	-----

Підписано до друку 28.02.2011
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 80 прим.

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідectво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99, 063 300 86 72
E-mail: tooums@ukr.net

